

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**NARSİSİSTİK KİŞİLİK YAPILANMASININ AİLE VE
ÇOCUK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

FATMA BETÜL BATTAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. AHMET KOYUNCU**

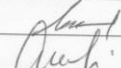
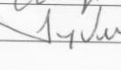

KONYA 2016

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Betül BATTAL
	Numarası	128103011003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	DOÇ.DR. AHMET KOYUNCU
	Tezin Adı	NARSİSİSTİK KİŞİLİK YAPILANMASININ AİLE VE ÇOCUK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Doç.Dr. Ahmet Koyuncu tarafından hazırlanan "Narsisistik Kişilik Yapılanmasının Aile ve Çocuk Bağlamında İncelenmesi" başlıklı bu çalışma 12/05/16 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Ahmet Koyuncu	
2	Yrd. Doç. Dr.	Fehat Tokin	
3	Yrd. Doç. Dr.	Mehmet Ali Arslan	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	FATMA BETÜL BATTAL		
	Numarası	I28103011009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	*	
		Doktora		
Tezin Adı	NARSİSİTİK KİŞİLİK YAPILANMASININ AİLE VE ÇOCUK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Fatma Betül BATTAL
Betül

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Fatma Betül BATTAL

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince bana her konuda destek olan ve yanımda bulunan, bana sevgi, emek ve sabır gösteren değerli annem, babam, ablam ve erkek kardeşim Tuncay BATTAL'a; saha araştırması kapsamında anket uygulamalarında kolaylık sağlayan Necmettin Erbakan Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesinin yetkililerine sağladıkları kolaylıklar için, yüksek lisans öğrenimim ve araştırma süreci boyunca benden bilgi ve yardımlarını esirgemeyen, bütün yoğunluğuna rağmen hiçbir görüşme talebimi geri çevirmeyen, birikimi ve tecrübesiyle çalışmaya yön veren ve yol gösteren sayın Hocam Doç. Dr. Ahmet KOYUNCU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Fatma Betül BATTAL

ÖZET

Bu çalışma anne baba tutumunun çocuğun narsisistik kişilik geliştirmesine etkisini sorgulamak amacıyla gerçekleştirilmiş olan saha araştırmasıdır. Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde, narsisizm kavramın etimolojik kökeni ve psikolojik tanımı yapılmıştır. Daha sonra, patolojik ve normal narsisizmin ayırımına değinilmiştir. Ardından narsisistik kişilik özelliklerinden bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra narsisizme neden olan olgulara sosyolojik açıdan değinilerek, son yıllarda artışına dikkat çekilmiştir.

İkinci bölümde ise, aile ve narsisizm ilişkisine değinilerek, anne baba tutumları ile ilgili kuramsal yaklaşımlardan bahsedilmiştir ve bu tutum tiplerinin neler olduğu açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, uygulanan metodoloji ve saha çalışmamız hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde ise, yapılan saha araştırmasının bulguları analiz edilmiştir. Üniversite öğrencilerine yapılan anket sonucunda katılımcıların narsisistik kişilik geliştirme eğilimlerinin anne baba tutumları ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, Aile Tutumları, Toplum, Kültür.

ABSTRACT

This study was conducted in the field to question the existence of the effects of parental attitudes on a child's tendency to develop narcissistic personality and their relations. The study consists of four main part. In the first part, the etymological origin of the concept of narcissism was examined and psychological definition was made. Then, the distinction between pathological and normal narcissism was mentioned. Then narcissistic personality traits are addressed. Besides, phenomenons which cause narcissism were sociologically mentioned and considerable increase in the number of cases in recent years was pointed out.

In the second part, referring to narcissism and family relations, the theoretical approaches about the parental attitudes are mentioned and the types of attitudes are explained. In the third part, information was given about our methodologies and field work. In the fourth part, the findings of field investigations were analyzed. After the surveys conducted among university students, the relationship between parental attitudes and narcissistic personality development trend of participants was tried to be revealed.

Key words: Narcissism, Family attitudes, Society, Culture

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	ii
Önsöz ve Teşekkür.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
Tablolar.....	viii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NARSİSİZM

1.1. Narsisizmin Etimolojik ve Tarihsel Kökeni	6
1.2. Narsisizm Kavramı ve Psikolojik Tanımı.....	11
1.2.1. Normal Narsisizm	14
1.2.1. Patolojik Narsisizm	15
1.3. Narsisistik Kişilik ve Özellikleri.....	18
1.4. Narsisizme Neden Olan Olgular	20
1.4.1 Modernizm ve Kapitalizm	22
1.4.2. İnternet ve Sosyal Paylaşım Siteleri.....	27
1.4.3. Medya.....	29
1.4.4. Reklamlar ve Tüketim Eğilimi.....	31
1.4.5. Eğitim Sistemi.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE VE NARSİSİZM İLİŞKİSİ

2.1. Aile ve Birey	37
2.2. Anne Baba Tutumları ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....	39
2.3. Anne Baba Tutumları.....	41
2.3.1. Otoriter-Baskıcı Tutum	42
2.3.2. Aşırı Koruyucu Tutum	43
2.3.3. Gevşek-İzin Verici-Çocuk Merkezci Tutum.....	44
2.3.4. Tutarsız-Kararsız-Dengesiz Tutum.....	46
2.3.5. Mükemmeliyetçi Tutum.....	47
2.3.6. Demokratik Tutum	48

2.3.7. Aşırı Hoşgörülü Tutum	50
2.3.8. İlgisiz Tutum	51
2.3.9. Reddedici Tutum	53
2.4. Anne Baba Tutumları ve Kişilik İlişkisi	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1. Problem	57
3.2. Araştırmanın Amacı	58
3.3. Araştırmanın Önemi	58
3.4. Sınırlılıklar	59
3.5. Evren ve Örneklem	60
3.6. Anket Formunun Tanıtımı ve Uygulama	61
3.7. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikler	62
3.7.1. T-testi	62
3.7.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA)	62
3.7.3. Faktör Analizi	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

4.1. Narsisizm	64
4.1.1. Narsisistik Kişilik	64
4.1.2. Diğergamcı Kişilik	78
4.2. Aile	85
4.2.1. Değerveren Aile	86
4.2.2. Müdahaleci Aile	91
Sonuç	96
Kaynakça	99
Ek-1 Tablolar	104
Ek-2 Anket Soruları	109
Özgeçmiş	114

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. İfadelerin Frekans Tablosu	65
Tablo1.2.Narsisistik Kişiliğe İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi	66
Tablo 2.1. İfadelerin Frekans Tablosu	78
Tablo2.2. Narsisistik Kişiliğe İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi	79
Tablo 3.1. İfadelerin Frekans Tablosu	86
Tablo 3.2. Aile Tutumlarına İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi	87
Tablo 4.1. İfadelerin Frekans Tablosu	91
Tablo 4.2. Aile Tutumlarına İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi	92

GİRİŞ

Narsisizm kavramı, günümüzdeki sosyal değişimlerin psikolojik etkilerini anlamamız açısından önemli bir kavram olmakla birlikte, çağımıza has değişimlerin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Narsisizm kavramı sadece patolojik kişilik bozuklukları için değil, ailenin çocuga kültürü aktarmadaki yoksunluğu, insanların medya ve reklamlar tarafından yönlendirilmesi, bürokratik ve örgütsel yapılanmalar, teknoloji ve internet gibi faktörlerin karşısında insanın yalnızlaşması ve güçsüz kalması sonucu oluşan kişilik yapısı ve çağdaş kültürün belli başlı özellikleri ile toplumsal hale gelen davranış kalıplarının açıklanması için de kullanılmaktadır. Bu davranış kalıplarının en çarpıcı olanları ise: hırs, empati yoksunluğu, tatminsizlik, teşhircilik, emsalsizlik, korku, şiddet, yabancılaşma, maddiyatçılık, tüketim, şöhret vb. dir.

Narsistik kişilik, 21.yüzyıl toplumunda belirgin olarak görülen ve normal kabul edilen bir özellik olarak değerlendirilmektedir. Günümüz insanların birçoğunun iş ve sosyal yaşamlarında benmerkezci davranış eğilimlerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kendisini dünyanın merkezinde gören, çevresindeki diğer bireyleri değersiz ve gereksiz olarak niteleyen, kişisel çıkarlarını ön planda tutan insanların sayısının giderek arttığını görmekteyiz (Kanten, 2014:9). İlk bölümümüz de bu özellikleri gösteren narsist kişilik yapılanmasından ve özelliklerinden bahsederek, psikanalist kuramcılarının, psikologların ve sosyologların görüşlerine yer verilmiş, tanımlama yapılmış ve narsisizmin mitolojideki yerine değinilmiştir.

Narsist kişi sayının giderek artışı sonucu kişilerin davranışlarının altında yatan etkenlerin incelenmesi ile çocukluk çağında yaşanan; korku, bağımlılık, başarısızlık, gereksinimlerinin ebeveyn yokluğu ya da rahatsızlıkları sonucu, ihmal, eleştiri ya da alayla karşılık görmesi patolojik narsisizmin gelişmesine yol açmış bulunmaktadır. Narsistik kişilik bozukluğuna sahip kişiler; kendilerini fiziksel ve ruhsal yönden aşırı beğenen, üstün gören, sürekli beğeni, onay ve ilgi bekleyen;

gittikleri her yerde hemen özel ilgi göreceğine, üstün bir yeri hak ettiğine inanmaktadırlar. En güzel, en yakışıklı, en başarılı, en parlak kişi kendisidir. Böylesine yoğun narsisistik beklentiler içinde hayal kırıklıkları ve incinmeler de oldukça sık olabilmektedir. Bireyin benlik saygısı, dışarıdan gelecek ilgi, beğeni ve onaylarla beslenmektedir. Söz konusu kişiler eleştiriye dayanamazlar ve sürekli övgü beklemektedirler ve bu nedenle görünüş ve davranış hep bunları elde etmeye yöneliktir. Beklentileri karşılanmayınca benlik saygısı çabuk düşmektedir dolayısıyla kırgınlıklar, bunaltı ve çökkünlük olabilmektedir. Kendilerini yüceltmek, daha üstün görmek ve göstermek için başkalarını kullanmakta, hatta sömürmektedirler. Arkadaşlıkları yalnız bu yönde çıkar sağlamak içindir ve başkalarının duygu ve düşüncelerine, gereksinimlerine karşı empati ile yaklaşamazlar. Bu nedenlerle ilişkilerde bencil, ben-merkezcil olarak tanınmakta ve algılanmaktadırlar (Timuroğlu ve İşcan, 2008:243).

İkinci bölümde ise aile ve birey ilişkisinden bahsedilerek, anne baba tutumlarına değinilmiş ve anne baba tutumlarının çocuğun kişilik özelliklerinin şekillenmesindeki etkileri üzerine durulmuştur. Bu bağlamda empati eksikliği ve ben-merkezcil tutumların kökenine dair en yaygın açıklanmanın ise çocuğun sevilmesinin koşullara ve performansa dayalı olduğu bir ortamda büyümüş olması olduğu görülmektedir. Anne baba çocuktan “en iyi” olmasını beklemiş ve bunun sonucu olarak da ona mükemmelin dışında olan her şeyin kusurlu, yetersiz ve sevilmez olduğunu öğretmiştir. Çocuğa sevginin bitebilir ve koşullu olduğu öğretilmiş ve duygusal ihtiyaçların ancak muhteşem başarılar elde ederse karşılanabileceği inancı zihnine işlenmiş durumdadır. Yani çocuk olduğu gibi sevilmemiş ve kendi eğilimlerini keşfedebilmesi konusunda ona ne rehberlik edilmiş ne de cesaret verilmiştir. Ona tamamen güvende olduğunu ve sorgusuzca sevildiğini hissettirebilecek bir ebeveyn tutumuna rastlanmamıştır. Kimse ona kendisini nasıl başkalarının yerine koyacağını veya bir başkasının ne hissediyor olabileceğini anlamamanın yollarını göstermemiştir. Geçmiş boyunca karşılaştığı empati yoksunluğu ile kişisel etkileşimlerde ona model olacak biri bulunmamıştır. Dolayısıyla bu tutumlara maruz kalan çocuk yaşamındaki bu örüntünün verdiği acıyı ortadan

kaldırmak için her türlü yola başvurarak kendine bir korunma mekanizması geliştirecektir (Behary, 2014:33-34).

Dolayısıyla narsisizm bir takım engellere uğradığında zayıflamış veya şişmiş bir özbenlik sevgisine yol açabilmektedir. İnsanların özbenlik sevgisi abartıldığında sergiledikleri tekrarlı düşünce, davranış ve duygu örüntüleri, hepsi bir arada “narsisistik kişilik” olarak adlandırılmaktadır. Bu tür bireyler kendilerini emsalsiz ve büyük biri olarak düşünürler, bu da onların kendilerini güçlü hissetmelerine ve sanki herhangi başka birinden daha iyiymiş gibi eylemde bulunmalarına neden olmaktadır. Çoğu zaman bu kişiler yardımsever ve iyi yüreklidirler ama bu davranışları kendilerini öyle göstermek istemelerindedir. Enerjilerini yardım ettikleri kişinin açısından görmeye değil kendilerine hayran olmaya harcamaktadırlar. Çocukluk döneminde yaşanan korku ve kızgınlıklar narsisizmin oluşmasında temel kaynak olmaktadır. Sevmeyi başaramamanın verdiği acıyla önce kendine daha sonra da başkalarına yabancılaşan, kendisine saygısı azalan ben, kendine sahte bir ben yaratarak yaşamaya başlamaktadır. Bu durumun, çocuğun diğer insanlarla ilişkisini belirlemesi açısından önemli bir rol oynadığını söyleyebilmekteyiz (Yaman vd, 2015:13).

Burada önemli olan, patolojik narsisizm ile normal narsisizmin birbirinden ayırt edilmesidir. Narsisizm, her insanda olması gereken, olağan ve doğal bir yapıdır. Bireyin bir kişilik olarak içinde bulunduğu toplumla uyumlu yaşayabilmesi için, kendini ölçüyü kaçırmadan sevmesi gerekmektedir. Bu sevgiye ise narsisizm denir. Yani, narsisizm bu anlamıyla bir ihtiyaçtır ve kişinin kendini beğenmesine, önemli ve değerli biri olarak kabul etmesine izin verilmez ise aşağılık kompleksi ile karşı karşıya kalınabilmektedir. Dolayısıyla narsisizmi sağlıklı gelişmeyen kişi aslında özgüvensiz yetişir ve her fırsatta benmerkezci refleksler gösterir hale gelebilmektedir (Keçe, 2011:16-17). Bu durum ilerleyen dönemde patolojik bir hal almaktadır.

Üçüncü bölümde ise, toplumda var olan probleme dikkat çekilmiş, araştırmanın amacı ve öneminden bahsedilmiş, sınırlılıklar ve evren ile örneklem belirlenmiş, uygulanan anket formu tanıtılmış ve araştırmada uygulanan tekniklerden bahsedilmiştir. Son olan dördüncü bölümde ise, saha araştırması sonucunda elde ettiğimiz araştırma bulgularına yer verilmiştir. Uygulanan teknikler sonucunda 4 faktöre ulaşılmış ve bu faktörler ayrı başlıklar altında detaylı olarak yorumlanmış ve ilgili yargılar tabloda verilmiştir.

Göründüğü kadarıyla, narsisistik kişilik ile günümüz sisteminin insan doğasından talep ettiği kişilik tipi örtüşmektedir; öyle ki egemen sosyal koşullar, çeşitli derecelerde de olsa herkeste narsisistik özellikleri ortaya çıkarmış, narsisistik bozukluğu çağımızda günlük hayatın baskın psikopatolojisi haline getirmiştir. Artık “normal” addedilen insanlar da narsisistik bozuklukta aşırı biçimiyle tezahür eden birçok kişilik özelliğini sergilemekte, narsisistik bozuklukla ilişkili karakter özellikleri çağımızın günlük yaşamında daha az şiddetli halleriyle de olsa kendini göstermektedir. Bu durum, narsisistik kişilik yapısının modern hayatın gerilimleri ve kaygılarıyla baş etmede hâkim yolu temsil ettiğine işaret etmektedir (Kızıltan, 2006:44).

Buradan yola çıkarak narsisizmin hem psikolojik hem de kültürel durumu tanımladığını görmekteyiz. Bireysel düzeyde narsisizm kişinin kendi imgesine abartılı değer vermesiyle kendini gösteren bir kişilik bozukluğunu ifade etmektedir. Narsisist kişiler ne hissettiklerinden çok nasıl göründükleriyle ilgilenmektedirler. Aslında olmak istedikleri kişinin imgesiyle çelişki oluşturan duyguları inkar etmektedirler. Duyguları dışında hareket edip baştan çıkarıcı olmaya ve olayları çıkarları doğrultusunda değiştirmeye eğilim gösterirler; güç ve kontrol elde edebilmek için ise çaba içindedirler. Kendi çıkarlarına odaklanmış egoistlerdir, ancak kendini ifade etme, kendine hakim olma, haysiyet ve dürüstlük gibi benliğin gerçek değerleri konusunda eksiklikleri oldukça fazladır. Kültürel düzeyde ise narsisizm, çevre üzerinde nasıl bir etki yaratacağına aldırmadan yaşam kalitesini yükseltmeye

çalışmak örneğindeki gibi insani değerlerin kaybı olarak görülebilmektedir. Kar ve güç uğruna doğal çevreyi kurban eden bir toplum, insan ihtiyaçları konusundaki duyarsızlığını ifşa etmiş olmaktadır. Maddecilik büyük bir hızla çoğalıp yaygınlaşarak hayatta ilerlemenin ölçüsü haline gelmektedir. Dolayısıyla erkekle kadın, çalışanla patron, bireyle toplum karşı karşıya gelmektedir. Refah, bilgelikten daha yüksek bir mevkie yerleştirildiğinde, şöhrete haysiyetten daha fazla hayranlık duyulduğunda, başarı özsaygıdan daha önemli bir hale geldiğinde imgeye aşırı önem veren ve narsisistik olarak değerlendirilmesi gereken bir kültür ortaya çıkmaktadır (Lowen, 2013:9).

1.BÖLÜM

NARSİSİZM

1.1. Narsisizm Kavramının Etimolojik ve Tarihsel Kökeni

Narsisizm kavramı mitolojideki Narkissos'un hikâyesinden esinlenilerek isimlendirilmiştir. Hikâyeye göre, kendine âşık olanlara aldırmayıp, onları karşılıksız bırakan ve çok güzel bir peri kızı olan Ekho, bir gün avlanan bir avcı görür. Narkissos adındaki bu avcı çok yakışıklıdır. Ekho bu genç avcıya ilk görüşte âşık olur. Ancak Narkissos bu sevgiye karşılık vermeyerek, peri kızının yanından uzaklaşır. Ekho bu durum karşısında günden güne eriyerek, kara seveda ile içine kapanarak ölür. Bütün vücudundan arta kalan kemikleri kayalara, sesi ise bu kayalarda 'eko' dediğimiz yankılara dönüşür. Olimpos dağında oturan tanrılar bu duruma çok kızarlar ve Narkissosu cezalandırmaya karar verirler. Gene günlerden bir gün av izindeki Narkissos susamış ve bitkin bir şekilde bir nehir kenarına gelir. Buradan su içmek için eğildiğinde, sudan yansıyan kendi yüzü ve vücudunun güzelliğini görür. O da daha önce fark edemediği bu güzellik karşısında adeta büyülenir. Yerinden kalkamaz, kendine âşık olmuştur. O ana dek kimseyi sevmediği kadar, sevmiştir kendi görüntüsünü. O şekilde orada ne su içebilir, ne de yemek yiyebilir, aynı Ekho gibi Narkissos ta günden güne erimeye başlar ve orada sadece kendini seyrederek ömrünü tüketir. Öldükten sonra da vücudu nergis çiçeklerine dönüşür (Bulfinch, 2012: 94-95).

1898'de, Yunan mitolojisindeki bu karakteri psikolojik bir fenomeni açıklamak için kullanan ilk psikanalitik kuramcı Havelock Ellis'tir. Ellis bu kavramı kendi bedenini cinsel obje olarak seçen kişileri tanımlamak amacıyla kullanmıştır ve özellikle kadınlarda görüldüğünü tüm cinsel duyguların, kendine hayran olma ile sonuçlandığını ifade etmiştir (Gülmez, 2009:12). Kısa bir süre sonra 1899'da Nacke, Ellis'in makalesinin almanca bir özetini yazarak ve bu özet içinde kişinin kendi bedenine cinsel bir nesneymiş gibi davrandığı, cinsel sapkınlığa işaret eden

“Narcissismus” terimini kullanmıştır. Nacke’ın narsisizme dair bu açıklaması Freud’un gözünden kaçmamıştır (Timuroğlu, 2005:5).

Narsisizm psikanalitik bir kavram olarak ilk kez 1908’de Sadger’in bir makalesinde gündeme gelmiştir. Sadger, makalesinde narsisizm terimini normal gelişim süreci içinde yer alan bir döneme işaret edecek biçimde kullanmaktadır: “Cinselliğe uzanan yol her zaman narsisizm üzerinden geçer; bir başka deyişle, kişinin kendini sevmesi üzerinden.” İfadesini kullanmaktadır (Kızıltan, 2006:3). Böylece narsisizm terimi psikoanalitik yazınına Sadger sayesinde girmiş bulunmaktadır.

Narsisizm kavramının Freud üzerinde etki bırakması sonucunda ilk kez 1910 yılında, “cinsellik üzerine üç deneme” isimli makalesinde dipnot olarak “narsisizm” terimini kullanmıştır. Daha sonra 1914 yılında “Narsisizm üzerine: bir giriş” makalesini yayınlamıştır. Bu makalesinde; dış dünyadan çekilerek egoya yöneltilen libidonun narsisizm olarak adlandırılabilir davranışlara neden olabileceğini öne sürerek, birincil ve ikincil olmak üzere iki çeşit narsisizm tanımı yapmıştır. Bunun yanı sıra kişinin tutkudan ve hırsından arınmış bir şekilde davranabileceğini söyleyerek, sevecen bir dünyanın merkezinde olma durumuna göndermede bulunmuştur (Atay, 2010:3-4).

Narsisizmi psikanalitik bir bakış açısı ile Sadger’ den sonra ele alan diğer bir kişi ise Otto Rank’tır. Rank, 1911 yılında yazmış olduğu makalesinde narsisizmi Ellis’e benzer şekilde cinsel öz-sevgiyi ifade etmek için kullanmış ve bunun yanı sıra kibir ve kendine hayranlık ile de ilişkilendirerek açıklamalarda bulunmuştur. Ernest Jones (1913) ise narsisizm için kendi güç ve bilgisine aşırı değer verme, sınırsız güç sahibi olma ile alakalı fanteziler, ödüle aşırı tutku, yeni bilgilere açık olmama, övülme, sevilme ve başkalarının zamanına değer vermeme ile açıkladığı durumu, tanrı karmaşası olarak isimlendirerek ve bazı bilişsel özelliklerinden de söz ederek açıklamıştır. Wealder’in çalışmasında ise narsistik özellikler; öz saygı ile alakalı

şiddetli bir zihin uğraşı, küçümseyen bir üstünlük duygusu, diğerlerine karşı belirgin bir ilgi ve empati yoksunluğu ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Pulver ve Van der Waals, 1911 ve 1960 yılları arasında yaptığı çalışmalarda ise narsisizm kavramını ilk olarak, cinsel bir sapkınlığı açıklayacak şekilde kullanmışlar, daha sonraki çalışmalarında ise erken çocukluk gelişimini tanımlamaya dâhil ederek kavramı; benliğe yapılan libidinal yatırım, kişilerarası ilişkinin bir çeşidi ve özsaygının anlamdaşı olarak ele almış ve açıklamışlardır (Orhan, 2014:11).

Horney (1939) ise çocukluk döneminde yaşanan bozuk ilişkileri benlik şişmesinin nedeni olarak görmektedir. Çocuğun diğer insanlara yabancılaşmasının ve bu yabancılaşmanın korku ve üzüntülerle pekişmesinin, benlik şişmesini kuvvetlendireceğini ileri sürmektedir. Horney'e göre, narsistik kişiler; diğer insanlarla olan duygusal bağlantıları çok zayıf ve sevme kapasitesini yitirmiş olmanın boşluğunu yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Böyle bir benlik şişmesi ise kendine saygı duymaya devam edebilme ve sevgisizlikten kaynaklanan boşluğu beğeni toplayarak telafi etme çabalarının bir göstergesi olmaktadır (Akar, 2014:31).

Nemiah (1961) ise narsistik kişilik bozukluğu olan kişilerin beğenilmek için doymak bilmez bir arzu duyduklarını belirterek, gerçekçi olmayan büyük hedefleri olduğuna, başarısızlığa ve kendilerinde bulunan herhangi bir kusura tahammül edemediklerine dikkat çekmiştir. Moore ve Fine'da (1967) ise narsisizm hakkında "psikolojik ilginin benlik üzerine yoğunlaşması" tanımlamasını yapmışlardır (Atay, 2010:5).

Kohut (1977) ve Kernberg'in (1974–1975) çalışmaları klinik narsisizmin anlaşılması ve gelişmesinde önemli rol oynayan bilim adamlarıdır. Kohut, narsist bozukluğun temel patolojisini "benlik yapısındaki temel kusur" olarak tanımlamıştır. İfade edilen temel kusurlar, düşük benlik saygısı, derin ve ihmal edilmiş değersizlik, depresyon, reddedilme hisleri olup, bunlara karşı geliştirilen savunmacı ve telafi

edici yapılar ile kliniksel olarak ortaya çıkarılmış bir yanıt ve güven verme açıklığını ifade etmektedir (Atay, 2009:184).

Kohut'a göre "narsistik kişilik bozukluğu gösteren insanlar çocukluklarında, kişilik bütünlüğünün oluşturulabilmesi ve korunabilmesi için çevreden belirli tepkiler alınmasına ihtiyaç duyulan gelişim döneminde takılı olarak kalmış bireylerden oluşmaktadır. Bu tepkileri bulamadıkları zaman kişiliklerinde dağılma eğilimi görülebilmektedir. Gelişim döneminde her çocuğun ihtiyacı olan, kendisini annesine fark ettirme çabalarının karşılığında beklediği onay ve beğeniyi alamayan çocuk, hem paylaşmayı öğrenememekte hem de idealleştirme ihtiyacında olduğu anne imgesinden yoksun kalmaktadır" (Gülmez, 2009:16).

Kernberg ise narsistik kişinin şişmiş benliğini, başkalarına bağımlı olmaya karşı geliştirilmiş bir savunma olarak değerlendirmektedir. Narsistik kişilerin sürekli olarak kendini başkaları ile kıyasladıkları, bunun sonucunda aşağılık duyguları içinde kıvrandıkları ve başkalarının sahip olduklarına sahip olabilmek için yoğun bir istek yaşadıklarını düşünmektedir. Narsistik kişiler için yaptığı tanımlamaların genelinde, yüzeysel obje ilişkileri dışında hiçbir şeye sahip olmayan ve karşı tarafla ilişki kuramayan bireylerin varlığından ibaret olduğunu söylemektedir (Gülmez, 2009:17).

Kernberg, narsisist ebeveynin narsisist çocuklar yetiştirdiğini ve narsisistik bozuklukların bir kuşaktan ötekine sürekli aktarıldığını söylemektedir. Çocuğunun öznelliğine, iç dünyasına ilgi duymayan, onun yaşını, o yaşa özgü dönemlerdeki, zorluklarını ve gereksinimlerini göz ardı eden, görüntüsü ve davranışlarını sürekli değerlendirme ölçütleri ile izleyen ve beklentileri ile gördükleri arasında bir fark olan çocuğa karşı anne babanın tutumu çok önemlidir. Anne babanın çocuğa karşı utanç yaratan sözleri, ağır eleştirileri; anne babanın çocuk tarafından bu özellikleri ile içselleştirilmelerine neden olacaktır ve bu durum ise ileride anne baba olacak çocuğunda bu doğrultuda bir kişilik geliştirmesine yani şişirilmiş benliğini çocukluktan yetişkinliğe taşınmasına neden olacaktır (Hamedoğlu, 2009:7).

Sennett, “narsisist karakter bozuklukları”nın ortaya çıkışını kendi “kamusal hayatın ölümü” teziyle bağlantı içinde tartışmaktadır. Sennett’e göre; kamusal etkinlik alanları daralırken ve kentler açık toplanma alanlarından ziyade caddelerden oluşmaya başlarken, benlikten başarılı bir biçimde üstesinden gelemeyeceği görevler talep edilmektedir. İnsanlar kişisel hayatlarında kamusal hayatta kendilerinden esirgenen şeyleri aramaktadırlar. Bu durumun kurumsal köklerinde geleneksel otoritenin zayıflaması ve laik, kapitalist bir kentsel kültürün oluşumu yaratmaktadır. Kapitalizm farklılaşmış ihtiyaçları duyan tüketiciler yaratmaktadır. Ayrıca Sennett narsisizm gündelik dilde yaygın olarak kullanılan kendine hayranlıkla karıştırılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Bir karakter bozukluğu olarak narsisizm bireyin benlik ve dış dünyalar arasında geçerli sınırlar oluşturmasını engelleyen bir takıntı halini ifade etmektedir. Narsisist dış olayları benliğin ihtiyaçları ve arzularıyla sadece “bu benim için ne anlama gelmektedir?” sorusu etrafında ilişkilendirmektedir. Narsisizm sürekli bir kimlik arayışını gerektirmektedir, ancak bu arayış hüsrarla sonuçlanır, zira sürekli “ben kimim?” sorusunu sormak gerçekleştirilebilir bir arayıştan ziyade, narsisist bir zihinsel takıntının ifadesi görünümündedir. Narsisizm yakın ilişkileri sürdürmek için gerekli “bağlılık”la karşıtlık içindedir; bağlılık bireyin kendini gerçekleştirme arayışı içinde gerekli olan çoğu deneyimi yaşama fırsatlarını sınırlamaktadır. Narsisist bedeni diğerleriyle duyarlı bir iletişim kurma imkânından ziyade, bir duygusal haz aracı olarak görmektedir. Narsisizmin etkisi altında, yakın ilişkiler kadar toplumsal dünyayla genel bağlantılar da doğası gereği yıkıcı yanlara sahip olma eğilimindedir. Kişinin etkinlik ufukları sürekli doyum arayışına rağmen ve bu sürekli arayış yüzünden sıkıcı ve yavan görünmektedir. Aynı zamanda kendine saygı veya diğerlerine karşı sorumluluk duygusu da kaybolma eğilimindedir (Giddens, 2014:215-216).

Lasch, narsisizmi modern benlikle ilişki içinde daha kapsamlı olarak araştırmıştır. Lasch bu olguyu özellikle modern toplumsal hayatın insanlığı yıkıma götürebilecek doğasıyla ilişkilendirmektedir. Küresel riskler modern kurumların genelde herkesin kabul ettiği bir boyutu boyut haline gelmiştir. Çoğu insan küresel

risklerden uzak durmaya ve etkinliklerini kendi özel “hayatta kalma stratejileri”ne yoğunlaştırmaya ve daha büyük risk senaryolarını düşünmemeye çalışarak geçirir. Genelde toplumsal çevrenin kontrol edilebilme umudundan vazgeçen insanlar salt kişisel uğraşılara, kendilerini psişik ve bedensel olarak daha güçlü kılmaya yönelirler. Lasch, Sennett’in narsisizmi kendine hayranlıktan ziyade kendine karşı öfkeyle kendini savunma, ayrıcalıklı benliğin her şeye muktedir olma fantezilerini ödünleme girişimi olarak görmektedir. Narsisist kişilik diğerlerinin ihtiyaçlarını sadece bulanık bir biçimde algılar ve boşluk ve sahicilikten uzaklık duygularının yoğun etkisi altında, muhteşem biri olduğu duygusunu yaşamaktadır. Diğerlerine tam katılamayan narsisist muğlak bir kendine saygı duygusunu güçlendirmek isterken, hayranlık ve onaylanmayı sürekli olarak birbirine karıştırmaktadır. Lasch’e göre, narsisist sürekli sıkılır, sürekli anlık haz arama peşindedir. Lasch sonraki yazılarında bu görüşlerini açarak ve bazı değişiklikler yapmıştır. Bu yazılarda saldırgan ve rahatsız edici bir dünyada hayatta kalabilme teması vurgulanmaktadır. Lasch hayatta kalabilmenin bireylerin gündelik hayattaki çabalarının olduğu kadar barış ve çevre hareketi gibi sosyal ağların da temel uğraşısı haline geldiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla modern dünyada hayatta kalabilmek en önemli problemlerden biri haline gelmekte, ancak bu problemin artık neredeyse rutin bir şeye dönüşmesi bireysel düzeyde bir rahavet yaratmaktadır. Lasch’ın daha önce “narsisizm kültürü” olarak adlandırdığı şey daha sonra “hayatta kalabilme kültürü”ne dönüşmektedir. Sonuç olarak modern hayat bireylerin çok güç durumlarla baş etmek için geliştirmek zorunda kaldıkları stratejileri giderek kalıplaştırmaktadır (Giddens, 2014:217-220).

1.2. Narsisizm Kavramı ve Psikolojik Tanımı

Narsisizm kavramı ruh sağlığı alanında “kendini sevme” olarak tanımlanmaktadır. Türkçe’ye “özsevi” olarak çevrilen narsisizm, kişinin kendisi ile ilgili hissettiği değerlik, beğeni, benzersizlik, üstünlük duyguları anlamına gelmektedir. Kendini sevme biçimi insandan insana büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak kendini seven bazı insanlarla birlikte olmak istenen bir durum iken, bazıları ile birlikte olmak itici bir durum halini almaktadır. Başka bir deyişle bir uçta diğer insanlarla ilişkileri besleyen ve psikolojik bir gereksinim olarak

bütün insanlarda var olan kendini sevme (normal narsisizm), diğer bir uçta ise diğer insanlarla ilişkileri baltalayan sahte kendini sevme (patolojik narsisizm) bulunmaktadır (Özmen, 2011:72-73).

Amerikan Psikiyatri Derneği, narsisizmi “yaygın bir gösteriş duygusu, beğenilme ihtiyacı ve empati eksikliği” olarak tanımlamaktadır. Narsistik tanısı kısmen muğlak ve çoğunlukla klinisyenin hükmü sonucu olmakla birlikte; bir kişi tarafından sergilenen bir dizi bencilce davranışlarla yani aşağıdaki kriterler ile tespit edilebilmektedir (Hamedoğlu, 2009: 10).

Amerikan Psikiyatri Derneği tarafından 1980’de yayınlanan DSM-III’de patolojik narsisizm bir kişilik bozukluğu olarak ilk kez yer almıştır. 1987’de DSM-III-R ile Kernberg’in “görmekli benlik” perspektifini destekleyecek nitelikte yenilenmiş ve 1994’deki son basım olan DSM-IV’de tanım son halini almıştır. DSM-IV tanımına göre narsistik kişilik bozukluğu; “Dokuz kriterden beşinin olması ile belirlenen, erken erişkinlik döneminde başlayan ve değişik şartlar altında ortaya çıkan, üstünlük duygusu (düşlemlerde ya da davranışlarda), beğenilme gereksinimi ve empati yapamamanın olduğu sürekli bir örüntü” olarak tanımlanmıştır. DMS-IV tarafından belirtilen narsistik kişilik bozukluğu kriterleri aşağıdaki gibidir.

“1) Kendisinin çok önemli olduğu duygusunu taşır. (Örn: Başarılarını ve yeteneklerini abartır, yeterli bir başarı göstermeksizin olağanüstü biri olarak bilinmeyi bekler.)

2) Sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik ya da kusursuz sevgi fantezileri üzerine kafa yorar.

3) Özel ve eşi bulunmaz biri olduğuna inanır ve ancak başka özel ya da toplumsal durumu üstün kişilerin (ya da kurumların) kendisini anlayabileceğine ya da onlarla arkadaşlık etmesi gerektiğine inanır.

4) Çok beğenilmek ister.

- 5) *Hak kazandığı duygusu vardır. (Kendisinin, özellikle kayrılacak olduğu bir tedavi biçimi uygulanacağı beklentileri ya da beklentilerine göre uyum gösterme)*
- 6) *Kişiler arası ilişkilerini kendi çıkarları için kullanır. Kendi amaçlarına ulaşmak için, başkalarının zayıf yanlarını kullanır.*
- 7) *Empati kuramaz. Başkalarının duygularını ve ihtiyaçlarını tanıyıp tanımlamada isteksizdir.*
- 8) *Çoğu zaman başkalarını kıskanır, ya da başkalarının kendisini kıskandığına inanır.*
- 9) *Küstah ve kendini beğenmiş davranışlar ya da tutumlar sergiler” (Gülmez, 2009:17-18).*

Narsisizmin tanımı ile ilgi çeşitli görüşler bulunmasına rağmen, davranışsal açıdan tanımlamasında büyük bir görüş birliği bulunmaktadır. Buna göre narsisizm; içe yöneltilmiş bir haz duygusu, güven ve öz-saygı için başkalarından çok kendine güvenmeyi içermektedir. Dolayısıyla narsistik kişiler prestij ve güç ile avunmakla birlikte, diğer insanlardan daha güçlü, önemli, güzel ve kabiliyetli oldukları düşüncesi ile kendilerini oldukça yüceltmektedirler. Aynı zamanda kırılgan ve büyüklenmeci benliğin, erken çocukluk dönemindeki empatiden yoksun ve tutarsız etkileşimlere tepki olarak geliştiği görülmektedir (Atay, 2010:10).

Narsist kişiler her türlü eleştiriye aşırı alınganlık göstermekte, eleştirinin geçerliliğini yadsıyarak kızgınlık ya da üzüntüyle tepki vermektedirler. Pek çok durumda narsisizm alttan alma ya da alçakgönüllülük tutumuyla gizlenebilmektedir. Narsisist bir kişinin alçakgönüllülüğünü kendine hayran olmak için kullanılacak bir neden olarak kullanması da az görülen bir durum değildir. Değişik belirtileri ne olursa olsun narsisizm türlerinde dış dünyaya gerçek ilginin kesilmesi ortak özelliktir (Fromm, 1982:68). Eğer kişinin adı çağdaşları tarafından biliniyorsa ve o da bunun yüzyıllarca devam edeceğini umuyorsa bu durumda kişinin yaşamı başkalarının

yargısındaki bu yansımayla anlam ve önem kazanmaktadır. Bireysel güvensizliğe yönelik bu çözümün, sadece, ün kazanmak için gerekli araçlara sahip olan biri için olası olduğu açık gözükmektedir (Fromm, 1999:56).

1.2.1. Normal Narsisizm

Narsisizm, her insanın doğal gelişim sürecinde ortaya çıkan, vazgeçilmez olan bir durumdur. Bu sürecin sağlıklı şekilde geçirilmesine veya süreçte bazı bozulmaların meydana gelmesine göre patolojik ve normal olmak üzere iki boyuttan ayrılmaktadır. Normal narsisizm; kişinin günlük uğraşlarından keyif duymasını, başarılarıyla gurur duymasını, çevreyle ve çevresinin beklentileriyle etkin bir biçimde başa çıkabileceğini hissetmesini ve eksikliklerinden ötürü öfke ve utanç duygularını deneyimlemesini sağlamaktadır (Atay, 2010, 16-17).

Normal (sağlıklı) narsisizm, kendimize ve kusurlarımıza gülmemizi, tamamen bize ait bir şeyler yaratabilmemizi ve dünya üzerinde olumlu bir etki bırakmamızı sağlamaktadır. Her türlü duyguyu yaşarken, bunları başkalarıyla paylaşabilmemizi, halen hayaller kurabilirken bu hayallerle gerçekler arasındaki ayrımı yapmamızı sağlamaktadır. Kendimize karşı duyduğumuz şüphelerle yaşantımıza verebileceğimiz zarardan bizi kurtarmaktadır. Yani olumsuz durumlardan alacağımız yaralanmaları en aza indirmemize yardımcı olmaktadır. Sağlıklı narsisizm de öz farkındalık vardır, ancak narsist dediğimiz kişiler bu farkındalık durumundan tamamen yoksun bir haldedirler (Hotchkiss, 2014:17-18).

Narsisizmin ruh sağlığına fayda sağladığını, birey için olumlu duygusal sonuçlar yaratabileceğini gösteren bulgular elde edilmiştir. Buna göre, Kernberg (1985) patolojik olmayan narsisizmi benliğe olan libidinal yatırım olarak tanımlamıştır. Patolojik olmayan narsisizmin gelişmesi için, benlik, duygular ve bilişi içeren içsel faktörler ile dışsal faktörler (ebeveynler vb.) arasında bir denge olması gerektiğini vurgulamıştır (Gülmez, 2009:19).

Rozenbaltt (2002)'a göre, normal narsisizm, kişinin günlük uğraşlarından keyif almasını, başarılarıyla gurur duymasını, çevresiyle ve çevresinin beklentileriyle etkin bir şekilde başa çıkabileceğini hissetmesini ve eksikliklerinden dolayı utanç ve öfke duygularını deneyimlemesini sağlamaktadır. Campbell&Foster (2007)'a göre, narsisizm klinik tarihinin aksine, bir kişilik değişkeni olarak ele alındığında, patolojik olmaktan çok genellikle normal bir kişilik özelliği olarak değerlendirilmiştir. Freud (1931/1950), birincil narsisizm olarak adlandırdığı narsisizmi, “libidinal tiplerdeki” temel kişilik özelliği olarak tanımlamıştır (Kiraz, 2011:56).

Kısaca Narsisizm kavramı esasında insanın varoluşsal olarak yaşamından haz veya acı duymasıyla ilgilidir. Bu noktada insanın varoluşu, yaşamla ilgili haz üretiyor, toplumla, doğayla bir uyumluluk gösteriyorsa, bu durum normal (sağlıklı) narsisizmin olarak kabul edilmektedir (Atay, 2010:16-17).

1.2.2. Patolojik Narsisizm

Patolojik anlamda narsist kişiler, kendilerini, hataları ve sınırları ile kabul edebilme yeteneğinden yoksundurlar ve gerçek ile fantezi arasındaki ayrılığa neden olan bu yoksunluk, narsistlerin bocalamalarına neden olmaktadır. Kendini kabul edebilme ve kendini sevebilme yeteneğinden mahrum olmaları, aynı zamanda başkalarını oldukları şekilde kabul edebilme ve sevebilme konusunda güçlük çekmeleri ile sonuçlanmaktadır. Sürekli olarak, idealize edilmiş benlik imajlarını korumaya çabalamaktadırlar. Diğer kişileri bağımsız bireyler olarak kabul edememeleri ve onlara olan ilgilerinin sadece kendi görkemli benliklerini onaylatma seviyesinde kalması ise bu çabalarının bir ürünü olarak gözükmektedir (Atay, 2010:19).

Patolojik narsisizmde kişinin kendini beğenmişlik hali tamamen başkalarının hayranlığını kazanmaya yöneliktir ve aslında kişi kendine güven ve saygı duymada ciddi sorunlar yaşamaktadır. Bu eksikliği çevrelerindeki insanlar üzerinde gidermeye

çalışırlar ve takdir, onay, beğeni, sevgi alamadıklarında ise büyük bir mutsuzluk ve sıkıntı içine girmektedirler. Başka bir deyişle, narsisistik kişinin aslında kendini seven değil, kendinden nefret eden kişi olduğu görülmektedir. Narsist kişi bilinçdışında kendini değersiz, eksik, kusurlu ve küçük görmektedir. Tüm savunmaları, nefret ettiği özbenliğini bastırmak ve hayranlık elde etme yoluyla kendini sevebilir hale getirmeye yönelik bir çalışmadır. Ancak bu durumda, benlik değerini yükseltebilir ve dolayısıyla kendini iyi hissedebilir hale gelebilmektedir (Kızıltan, 2006: 9-10).

Patalojik narsisizme sahip olan bireyler kendinden tamamen emin ve başkalarının düşüncelerini önemsemez bir tavırla davranmalarına rağmen içsel süreçte tamamen başkalarının düşünceleriyle beslenmeye açık bireylerdir. Bu durum da bu bireylerin dış görünüşlerindeki abartılı güvenleri ve kendinden emin tavırlarının aksine iç süreçlerinde kendilerine güvenmeyen bireyler olduklarının göstergesidir. Patolojik narsisizmdeki en önemli nokta bireyin tamamen dıştan gelen yorumlarla beslenmeye açık ve muhtaç olmasıdır. Normal narsisizmle patolojik narsisizmin ayırımını sağlayan ve farkını ortaya koyan noktada budur. Aynı zamanda patolojik narsisizmden muzdarip bireyler kendi içlerinde kendilerine yönelik değersizlik ve kendilerinde hoşlarına gitmeyen diğer olumsuz özelliklerini çevrelere yansıtarak rahatlama yolunu seçmektedirler. Bu nedendir ki; patolojik narsisizmden muzdarip bireyler kendilerine yönelik ifade edilen olumsuz duygulara, eleştirilere aşırı duyarlı tavırlar (aşırı öfke, saldırganlık vb.) sergilemektedirler (Karaaziz ve Atak, 2013:47).

Patolojik (sağlıksız) narsist olarak tanımladığımız kişiler, hangi yaşta olursa olsun, duygusal ve ahlaki açıdan tam gelişmemişlerdir. Kendilerine gerçekte hiçbir temele dayanmayan başarılar atfetmektedirler. Değer verme yeteneğinden yoksun oldukları gibi, insanların kendilerinden bağımsız olarak var olduklarını ve duyguları olduğunu unutmaktadırlar. Narsist kişiler tehditkâr, gerçeküstü hatta büyüleyici bile görünebilmektedirler. Ancak tüm süslü sözlerin ve çekiciliklerinin ardında, en fazla

küçük bir çocuğa ait olabilecek değerlere sahip duygusal açıdan sıkıntı çeken biri vardır (Hotchkiss, 2014:18).

Birçok klinik yazıda narsist kişiler; çocukluklarında, anne babanın empatik kusurlarından ya da ihmallerinden dolayı ihtiyaçları karşılanmamış ve bu ihtiyaçlarını yetişkinliklerindeki ilişkilerinde gidermeye çalışan bireyler olarak tanımlanmışlardır. Bozukluğun nedenlerini Kohut (1971-1972), annenin tutumuna bağlı olan, tutarsız ve değişken pekiştirme ile Kernberg (1975) reddeden anneye ve bunun sonucunda çocukta gelişen terk edilme korkusu ile, Millon (1981), objektif bir gerçekliğe dayanmayan aşırı ilgi ile, Masterson (1981) kendi mükemmeliyetçi duygusal ihtiyaçlarını tatmin etmek için çocuğun ihtiyaçlarını görmezden gelerek onu kalıba sokmaya çalışan ebeveynlerle ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla klinik teorisyenler, patolojik narsisizmin nedenleri ile ilgili kesin bir görüş birliğinde olmasalar da hepsi, kırılgan ve büyülenmeci benliğin nedenini erken çocukluk dönemindeki empatiden yoksun ve tutarsız etkileşimlere tepki olarak görmektedirler. Genel psikodinamik görüşe göre; çocukluk çağında yaşanan korku, başarısızlık, bağımlılık gereksinimlerinin, ebeveyn yokluğu veya rahatsızlıkları sonucu ihmal, eleştiri ya da alayla karşılık görmesi, patolojik narsisizmin gelişmesine yol açmaktadır (Gülmez, 2009:20).

Birçok araştırmacı, narsistik kişilik özellikleri geliştirmeye neden olan farklı görüşler öne sürse de birleştikleri ortak nokta, “*erken çocukluk deneyimleri*”dir. Bu dönemde yaşanan kötü deneyimler ise; kişilerin benlik bütünlüklerini korumak için ihtiyaç duydukları normal narsisizm yerine, patolojik narsisizm geliştirmesine neden olmaktadır. Çocuk, anne babanın şefkatini kaybetmemek için uygunsuz ve istenmeyen duygularını inkâr etmektedir. Bunlar, genelde öfke ve saldırganlık, ama aynı zamanda arzu ve acıdır. Çocuk kendisi için ölüm anlamına gelecek olan anne babayı kaybetmektense, duygularını öldürmekte ve böylece kendi gerçek benliğinden de bir parça öldürmüş olmaktadır. Bu durum çocuğun kendi gerçek özbenliği pahasına gerçekleşiyor ve hiç olmadığı bir insana dönüşüyor, yani sahte bir benlik

inşa ediyor. Bu sahte benliği inşa eden patolojik narsist kişilerin düşünceleri ise şu yöndedir:

“Ben çok özel bir insanım.

Üstün biri olduğum için özel davranmayı ve birtakım ayrıcalıklar tanınmasını hak ediyorum.

Başkalarına uygulanan kurallar beni bağlamaz.

Tanınmak, övülmek ve hayran olunmak çok önemlidir.

Benim konumuma saygı göstermeyenlerin cezalandırılması gerekir.

Diğer insanlar, benim gereksinimlerimi karşılamalıdır.

Başkaları, benim ne denli özel biri olduğumu anlamalıdır.

Hak ettiğim saygıyı görmemem ya da hak ettiklerimin verilmemesi başılsanamaz.

Başkaları kendilerine duyulan hayranlığı ve sahip oldukları varlığı hak etmiyor.

İnsanların beni eleştirme hakları yok.

Ben çok yetenekliyim, başkalarının benim durumuma gelebilmeleri için kendilerine yeni yollar bulmaları gerekir.

Ancak benim kadar zeki ve parlak olanlar beni anlayabilirler.

Büyük şeyler istemek için her türlü nedenim var” (Kiraz, 2011:57-58).

1. 3. Narsisistik Kişilik ve Özellikleri

Narsisizm terimi temel güven duygusunda bir eksikliği tanımlar ve kişinin sevgi dolu, doyurucu ilişkiler geliştirebilmesinin önündeki en önemli engellerden bir tanesini oluşturmaktadır. Günlük hayatta hepimizin yaşadığı narsistik yaralanmalar hayatın bir parçası olagelmıştır. Bu narsistik yaralanmalar kişinin kendine verdiği değerinde kısa süreli bir sarsıntı yaratabilmektedir. Bu durumu psikoterapi gerektiren narsistik kişilik yapısından ayıran şey, sarsıntının şiddeti ve süresidir. Sağlam bir

kendilik değerine sahip kişi eleştirisi ve reddedilmeye keder ve öfke ile tepki gösterebilir ama varoluşsal bir sorgulamaya girip kendine olan sevgisini yitirmez. Narsistik kişiyse kendine olan güvenini çok çabuk yitirip hayatının anlamını, yaşamayı hak edip hak etmediğini sorgulayacak kadar ileri gidebilmektedir. Kendini seven, olduğu gibi kabul edebilen, kendine ve çevresine güvenebilen kişi; özel becerileri ve performansı ya da mükemmel bir dış görünüşü ile kendini sevilir kılmak için ve eksik olan özgüvenini dengelemek için uğraşmaz (Hasanoğlu, 2013:195-196).

Narsistik kişiler genellikle, ün, şan, ve şöhreti seven; kendini herkesten farklı ve üstün gören kişilerdir. Sıradan insan olmak korkuları nedeniyle hep daha çok şey istemektedirler. Onlar için hep el üstünde tutulmak, baş tacı edilmek ve övülmek, her zaman özel olmak, hep özel muamele görmek veya kendilerini özel hissetmek oldukça önem arz etmektedir. Genellikle kendini beğenmiş, kibirli, mesafeli, soğuk, üstten bakan, hak etmişlik duygusuyla olayları değerlendiren ve çekici görünen narsistik kişiler, gerçekte bilinçdışında kendilik değerlerinde, kendilerine güven ve saygı duymada ciddi sorunlar yaşayan kişilerdir. Başka bir deyişle, bir nevi iç dünya ile dış dünyanın zıtlığı söz konusudur. Kendilerine yapılan en ufak bir eleştiriyi, düzeltme ya da eklemeyi, tepkiyle ya da öfkeyle karşılayabilmektedirler. Bundan dolayı bu kişilere bir eleştiriyi yöneltildiğinde suratlarında, konuşmalarında, davranışlarında değişiklik olduğu açıkça görülebilmektedir (Keçe, 2011: 85-87).

Narsistik kişiler, başkalarının bilgisini kendine mal etme konusunda oldukça uzadırlar. Hiçbir rahatsızlık duymadan, bir başkasının elde ettiği başarıyı kendi başarısı gibi gösterme konusunda başarılıdırlar. Her türlü ilişkiyi, her türlü insanı, ellerindeki her türlü gücü kendi çıkarları için kullanabilmektedirler. Narsistik kişilik yapısına sahip kişiler için güce sahip olmak oldukça önemlidir. Bu nedenle işlerinde yükselmek için çok çalışıp, başarılı olabilmektedirler. En çok yaşadıkları duygular arasında kıskançlık ve haset etmek vardır. Başkalarının başarıları, mutlulukları, güzellikleri, üstünlükleri ve sahip olduğu şeyleri kıskanmaktadırlar.

Sahip olmak istedikleri şeylerin başkalarında olup da kendilerinde olmamasına katlanamamaktadırlar (Özmen, 2011: 60-61).

Narsist kişiliğin belirleyici vasıflarından biride, yoğun bir şekilde hissettikleri haset duygusudur. Haset kıskançlıktan biraz daha farklı ve çok yıkıcı bir duygudur. Kıskanan insan, kıskandığı şey için “Keşke onda olan şey, bende de olsa” derken, haset eden kişi “Bende yoksa onda da olmasın” düşüncesi içindedir. Haset duygusunu taşıyan kişi, başkalarının mutluluğuna ve başarısına kesinlikle tahammül edememektedir. Narsist insanlar o kadar yoğun ve süreğen bir haset duygusu içindedirler ki, başka insanların başına hiç iyi bir şey gelsin istememektedirler. Sanki başkalarının mutluluğu, kendilerinin mutsuzluğu; başkalarının başarısı kendilerinin başarısızlığı gibi hissetmektedirler ve bu durum, çok anlamsız ve sıkıntılı bir duygu halidir (Sayar, 2012: 223-224).

Narsisistik kişilik bozukluğunun temeli ilk çocukluk çağlarına kadar uzanmaktadır. Çocukların ebeveynlerine bakıldığında, çocuklarına karşı gizli ya da aleni saldırganlık gösteren soğuk anne baba figürü oldukları görülmektedir. Ayrıca pek çok narsisistik hasta doğuştan edindiği sıra dışı bir özellik taşımaktadır. Çoğu fiziksel olarak çekici, zeki ya da özel bir yeteneğe sahiptir ve bu özellikler narsisistiklerin sığınağı olmuş durumdadır. Narsisist bu özellikler ile dikkat çekerek anne baba öfkesinin hedefi olmanın ve onlar tarafından sevilmediğine inanmanın yarattığı olumsuz duyguları gidermeye çalışmaktadır. Anne babaların kendi narsisizmlerine alet ederek, çocuklarını diğer insanların beğenisine sunması, çocukların doğal olarak, teşhirciliğin onlara güç ve önem kazandıracağı yargısına varmalarına neden olmakla birlikte çoğu, çocuğunda ailedeki küçük deha rolünü üstlenen kişiler olmasına neden olmaktadır (Evren, 1997: 77-78).

1.4. Narsisizme Neden Olan Olgular

Narsisizm kavramı, yakın dönem sosyal değişimlerin psikolojik etkilerini anlamamız bakımından oldukça işlevsel bir kavramdır. Nitekim narsisistik

bozuklukların klinik betimlemeleri ile ailenin kültürü aktarmada rolünün azaldığı ve dolayısıyla insanların geçmişle zayıf bir bağlantı hissi içinde oldukları, devâsâ bürokratik örgütlenmeler, çokuluslu şirketler ve medya tarafından yönlendirilen bir toplum karşısında giderek yalnızlaşan ve güçsüzleşen günümüz insanının tipik kişilik yapısı ve modern kültürün belirli bazı ayırt edici özellikleri arasında dikkat çekici benzerlikler bulunmaktadır. Bunlar;

“İmajın öze ve içeriğe öncelik kazanması, imaja takılıp kalmanın sonucu olarak ortaya çıkan yüzeysellik; büyüklenmecilik, güce tapınma, güçlü görünme çabası, maddiyatçılık, tüketim ve mülkiyet hırsı, ötekinden duyulan şiddetli korku ve ötekine yönelmiş düşmanlık, samimiyet yoksunluğu, yapaylık, yabancılaşma, sahtecilik, yalnızlık, anlamsızlık, kronik tatminsizlik ve memnuniyetsizlik, spontanlık kaybı, performans kaygısı, başarı hırsı, açgözlülük, şöhret hayranlığı, ideal eksikliği, ötekiyle çatışmaya dayalı bireysel kurtuluş fantezileri, rekabet, sistemi değiştirmekten ziyade sistem içinde hâkim konuma geçme arzusu, eleştirel düşünce yoksunluğu, hayatı (ve özbenliği) yaşayamamaktan ve gelecekte de yaşayabilme umudunun yokluğundan kaynaklanan depresyonu bastırma işlevi gören yozlaşmış hazcılık ve gündelikleşme; mistisizme yoğun ilgi; yaşlanmaktan, hastalanmaktan ve ölümden duyulan şiddetli korku vb.” dir (Kızılatan, 2006:44).

Günümüz toplumunda sosyal yaşamda ve iş hayatında kendini beğenen, kibirli, kendinin özel olduğunu düşünen ve çevresindeki diğer insanları önemsemeyen narsistik kişilik özelliğine sahip bireylerin sayısının giderek arttığı görülmektedir. Narsistik kişilik özelliği çocukluk döneminden gelen bir kişilik bozukluğu olmanın ötesinde kültürel ve sosyal değişimler sebebiyle çağımızın bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kanten, 2014:4).

İnsanları yönetebilmek ve arzu edilen davranışı gerçekleştirmesini sağlamak için psikoloji, sosyal psikoloji, sosyoloji, resim, müzik gibi birçok bilim ve sanat alanından faydalanılmaktadır. Alışveriş için girdiğimiz alanlarda kullanılan müziğin tarzı ve ritmi bizi satın alma davranışına yönlendirebilecekse çalınmaktadır. Kullanılan reklâm panolarındaki ürün ve hizmetlerin kendileri yanında renklerinin de zihnimize ifade ettikleri anlamları ve çağrışımları, artık kapitalizmin kendi yanına çektiği materyaller haline dönüşmüştür. Doğadaki renkler, figürler, sesler, ritimler ve daha pek çok şey satın alma davranışını kontrol etsin diye var olmadıkları halde bunun için kullanılmaktadırlar. Toplum içerisindeki bizleri tüketim deliliğine sürükleyen neden; bolluğun laneti, aşırı bilgi yüklemesi, imaj patlaması, her daim iş başında ve uyanık medyanın bombardımanının toplamı olabilmektedir. Medya bağımlısı, tüketim odaklı kültür bizi her şeyden çok hasta edendir ve yaşadığımız her yerde ticari amacı olan görsel ve işitsel materyallere rastlamamız kaçınılmaz olmuştur (Demirel ve Yengen, 2015:128). Modern dünya kontrolümüzden çıkmış bir dünya haline gelmiştir. Toplumsal değişme hızı önceki sistemlerdekinden daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme “derecesi ve kapsamlılığı” da oldukça yüksek durumdadır (Giddens, 2014:30).

1.4.1. Modernizm ve Kapitalizm

Modernlik, yapısal olarak küreselleştiricidir ve bu olgunun sarsıcı sonuçları modernliğin düşünümsel karakterinin döngüselliliğiyle birleşerek risk ve tehlikenin yeni bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır (Giddens, 2012:154). Modern toplumda anlam krizinin ortaya çıkmasında ve yayılmasına karşı koyan hiçbir süreç ve yapının kalmaması durumunda, bu toplumlar en güçlü anlam krizi salgınına ev sahipliği yapacak hale gelecektirler. Bu da kesinlikle modern toplumların, krizleri ortaya çıkaran bazı nedenlere dayanak teşkil eden desteklerin ve güvencenin faturasını yüksek bir bedelle ödeyeceği anlamına gelmektedir (Berger ve Luckmann, 2015:87).

Modernite bir yandan belirli alanlar ve hayat tarzlarının genel riskliliğini azaltırken, öte yandan önceki çağlarda büyük ölçüde veya kesinlikle bilinmeyen yeni risk parametrelerini devreye sokmaktadır. Bu risk parametreleri modern çağın sosyal sistemlerinin küreselleşmiş karakterinden kaynaklanan yüksek-etkili riskler içermektedir (Giddens, 2014:14-15). Yani modern kapitalist toplumda süregelen bilimsel gelişmeler bazı risk ve belirsizlikleri ortadan kaldırırken aynı zamanda yeni risklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sanayi toplumları denetleyemedikleri tehlikelerin yaratıcıları ve meşrulaştırıcıları haline gelmişlerdir. Ortaya çıkan bu yeni risk ve belirsizlik tüm hayatımızı kuşatmış haldedir. Bir başka deyişle, modernleşmenin en gelişmiş aşamasında “belirsizlik ve denetlenemezlik” sorunları ortaya çıkmıştır. Yoğun ve giderek yaygınlaşan yaşam tarzı içerisinde var olan riskler modernizmin karanlık yüzünü oluşturmaktadır. Küreselleşmenin yaygınlaştırıcı ve yoğunlaştırıcı etkileri bu tehlikeleri daha da belirgin hale getirmektedir (Soydemir, 2011:178). Kısaca modern toplum için, Ulrich Beck’in dediği gibi “risk toplumu” olarak nitelemek tamamen isabetli bir hale gelmektedir (Giddens, 2014:46). Beck risklerin ve çelişkilerin toplumsal olarak üretilmeye devam ettiğini, bunun bireyselleştirilmekte olanlarla başa çıkma görevi ve zorunluluğu olduğunu da belirtmektedir (Bauman, 2015:68).

Modern kapitalist toplumda üretim giderek toplumsallaşmış ve karmaşık bir hal almıştır. Teknolojik ilerleme beraberinde üretimde bolluğu getirmiş ve emeğin üretim içindeki rolünü değiştirmiştir. Meta ekonomisinin had safhaya ulaşması ve tüm yaşam alanlarını kuşatmasıyla beraber artık günümüz insanı, tüm gereksinimleri için ötekine muhtaç hale gelmiş; bu gereksinimleri karşılayabilmek için kaçınılmaz olarak meta ekonomisinin dolayımına girmek zorunda kalmıştır. Meta ekonomisine dayalı sistemin temel mantığı gereği gereksinimlerini karşılayabilmek için özbenliğini, spontanlığını bastırarak öteki için (daha doğrusu birbiri için) nesneleşmiştir. Dolayısıyla çağdaş toplumda insanın sistem içindeki konumu ve değeri, sistemin ondan beklediği niteliklere sahip olma derecesiyle belirlenmektedir; zira sistemin üretim çarkı nitelikli işgücü talep etmektedir. Sistem açısından bireyin kendi olarak bir değeri yoktur; bireyin değil sistemin gereksinimleri ön plandadır.

Sistemin gereksinimleriyle ilgisiz veya çatışan her şey; her nitelik, her gereksinim ve arzu değersizleştirilmektedir (Kızılatan, 2006:43).

Kapitalizmin yükselişiyle oluşan toplumsal değişim ve bunun yarattığı rekabet ortamı insanları bireycilik ilkesine doğru yönelmelerine doğrudan katkı sağlamıştır. Kapitalist düzende yaşamak isteyen her birey yüzmek ya da batmak zorundadır. Bu nedenle öne atılmalı ve kendi şansını denemek zoruna kalmıştır. Bunun örgütsel yansıması ise bireyci işletmeler olmuş, “ben” ve “diğerleri”ni yaratmıştır. Diğerleri ona rakip olmuş ve çoğu durumda, onları yok etmekle onlar tarafından yok edilmek arasındaki seçenikle karşı karşıya kalmıştır (Fromm, 1999:67). Dolayısıyla modern endüstri toplumunda insan, hayatı kazanca dönüştürülmesi zorunlu olan bir sermaye gibi görmektedir. Bunu başarabilirse, hayatı bir anlam kazanacaktır, aksi halde o bir “beceriksiz” olarak nitelendirilecektir. Değeri albenisinde, dış görünümündedir. Böylece insanın değeri, kendi başarıları veya başkalarının kararları gibi dış etkenler tarafından belirlenir bir hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak birey kendine ve çevreye yabancılaşmış ve bir robot haline gelmiştir (Fromm, 2004:14).

Temelinde kapitalizmin ruhu olan tüketim toplumunda, “kültür endüstrisi” araçlarıyla bireyin sürekli tüketim güdüsüyle davranması ve yaşaması önerilmektedir. Küreselleşme vasıtasıyla tüketim, bütün ülkelerde benzer hayat tarzları oluşturmaktadır. Küresel tüketim markaları, dünyanın her yerinde taklit de olsa bir statü aracı olarak kullanılmaktadır. Bireyler, toplumda kabul edilebilmek, moda uymak, iyi giyindiklerini kanıtlamak, günümüzün yaygın söylemiyle “trendy yakalamak” için sürekli tüketime yönelmektedir. Yaz modası, bahar modası, kış modası vb. gibi sürekli eskijen ve yeni sezonun modalarıyla yenilenen modalar tüketimde sürekliliği sağlamaktadır. Dolayısıyla tüketime endekli modern hayat tarzının evrenselleşmesinde televizyon başrol oynamaktadır (Bayhan,2011:223-224).

Kitle iletişim araçları ile dolaymlanan tüketim kültürü, yaşam tarzlarının toplumsallaşma sürecine etkisi, hazza dayalı ve bencil bireyselliğin inşasına katkıda bulunarak gerçekleşmektedir. Bu durum geleneksel toplumun çözülmeye başladığı kapitalizmin başlangıcından, bugüne kadar böyle devam etmiştir. Kapitalizm neredeyse her dönem kitle iletişim araçlarının etkinliğinin bilincinde olup onu en çok da tüketim noktasında bir argüman olarak kullanmıştır. Dünyada, tüketim arzularının, kitle iletişim araçları ve modern reklâmcılık aracılığıyla dürtülenmesi, oluşturulması ve anlatıma kavuşturulması sonucu kendisine sunulan malları fark eden grupların sayısı gibi, kimlik ve yaşam hedefini “tüketim” aracılığıyla oluşturan kişilerin sayısı da artmaktadır. Tüketim, kimlik elde etmek isteyen bu kesimler için iyi bir alternatif oluşturabilmektedir. Birey, artık tükettiği ürün ve hizmetler üzerinden sosyo-ekonomik ve kültürel kimliğini şekillendirebilecektir (Demirel ve Yengen, 2015:128-129).

Modern kültürün önemli paradigmalarından birinin “bireycilik” olduğunu görmekteyiz. Çevresi içinde ferdin öne çıkarılması anlamına gelen bireyselleşme modernitenin en önemli başarılarından birisi olarak kabul edilmektedir. Ne var ki bireyselleşme pek çok sorunun da kaynağı olmuştur. Çünkü yaşanan atomizasyon süreci pek çok kişi ve grubu karşı karşıya getirmiştir. Bireyselleşme bağımsızlık ve özgürlüğü getirmekte, açığa çıkardığı bireylerin başkalarına karşı üstünlük duygusuna götürmektedir. Bu iş de sonunda çatışma sebebi olabilmektedir (Aydın, 2014:91-92).

Modern birey, sanayi toplumunun modern belirlilikleri ve kalıpları içinde yorgun ve bıkkın bir hale gelmişken süregelen modernlikte aşırı bireyselliğin ve denge bozucu belirsizliklerin de katkısı ile daha da mutsuz bir hale dönüşmüştür. Çeşitli politikalar doğrultusunda bireyin kendisinden sürekli değişmesi istenmekte, birey ise ne ruhsal ne de bedensel olarak bu duruma uyum sağlayamadığından, yetersizlik duygusu eşliğinde neredeyse zihin sağlığını yitirmeye başlamış halde gelmektedir. Bu koşullar altında birey çözümü kendi içinde aramakta ve bu çözümü

ararken de savunma mekanizması olarak beliren davranış biçimlerine sığınmaktadır (Talu, 2010: 164).

Günümüz insanından, mesleğinin gerektirdiği yüksek niteliklere sahip olması, “prezantabl” olması, en az bir yabancı dil bilmesi, iyi ve markalı giyinmesi, sağlıklı, zayıf ve genç kalması, kendini iyi sunması, karizmatik ve etkileyici olması, kendine güvenli görünmesi beklenmektedir. Dolayısıyla günümüz insanı, sistemin gözüne girmek, önemsenmek için kendini sistemin ondan beklediklerini yapmak zorunda hissetmektedir. Erken kapitalizmde “olmaması gerekenin varlığı”ndan dolayı yaşanan suçluluğun yerini, modern kapitalizmde “olması gerekenin yokluğu”ndan dolayı yaşanan yetersizlik ve utanç duygusunun ortaya çıktığını görmekteyiz. (Kızılatan, 2006:43).

Kapitalizmin kişilik üzerindeki etkilerinden kitaplarında bahseden R. Sennett, sanayi kapitalizmi ve sekülerleşmeye bağlı olarak kamusal alan ile özel alanın sınırlarının dengesizleştiğini ve bunun sonucunda bireyin benliğinin, bireyin kaygısı haline geldiğini vurgulamaktadır. Sanayi kapitalizmi tüketim üzerinden kamusal alanı dönüştürmeye başlamıştır. Modern şehrin samimi olmayan kamusal alanı bireyin kendi benliğine ve deneyimlerine eğilmesine neden olmaktadır. Temelde sanayi kapitalizmi ve sekülerleşmenin meydana getirdiği bu durum narsisizmi ve reddedici cemaat anlayışının yüceltilmesini beraberinde getirmektedir. Modern birey kamusal alanı bir başkasına açılma fırsatı olarak gördükçe toplumsal hayatın rahatsız edici koşullarını değiştirme imkanı da yok olmaktadır. Bu da bir taraftan narsisizme neden olurken bir taraftan da, bireyin kendini var etme imkânı olarak gördüğü ve ilkel bir düzende işleyen reddedici bir cemaatin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Sennett, 2013:190-191).

Kapitalizmi besleyen unsurlardan bahseden M. Cowley ise piyasa, tüketim ve metaların egemenliğinde bireycilik, yaşam tarzı, farklılaşma, kimlik, narsisizm, imaj ve çeşitliliğe yapılan liberal vurguya dikkatleri çekmektedir. Ayrıışmış, heterojen,

gruplaşmış, her bir kesimin kendi içinde özgür olduğu bir toplum yapısına doğru gidilmiş izlenimi söz konusu olsa da, özünde totaliter, baskıcı bir tektipleşmeye doğru yol alındığını vurgulamaktadır. İşte bu noktada, modern anlatı bize, kapitalizmin farklılaşmış kimlikleri bünyesine katarak büyüdüğünü piyasanın gücünün artırdığını ve metalaşma sürecinin devamının garantilendiğini göstermeye çalışmaktadır. Söz konusu her yerden kuşatılmışlığı tedirgin, sıkıntılı, yabancılaşmış özneler inşa ederek vermektedir. Dolayısıyla modern kapitalizmin tek bir baskıcı norm, düzenleyici pratik ya da ikili karşıtlık üzerinden egemenlik kurmadığını modern anlatı çoktan sezmiştir. Asıl odaklandığı konu, tüketim, bireycilik, narsisizm ve hazcılıktan beslenen ideolojinin cinsiyet, sınıf ve ırk farklılıklarını piyasanın hegemonyasına hizmet eder hale getirmiş olmasıdır (Lekesizalın, 2013:43).

İktisadın toplumsal yaşam üzerindeki tahakkümünün ilk aşaması, bütün insan gerçekleştirmelerinin tanımlanmasında *var olmaktan, sahip olmaya* geçen bariz bir bayağılaşmaya yol açmış bulunmaktadır. Toplumsal yaşamın, iktisadın birikmiş sonuçları tarafından bütünüyle işgal edildiği bugünkü aşama ise *sahip olmaktan, gibi görünmeye* doğru genel bir kaymaya neden olmuştur. Öyle ki bütün fiili “sahip olmak”lar, dolaysız itibarlarını ve nihai işlevlerini bu “gibi görünmek”ten almak zorundadır. Aynı zamanda tüm bireysel gerçeklikler, doğrudan doğruya toplumsal güce bağımlı olan ve onun tarafından biçimlenen toplumsal gerçeklikler haline gelmiştir. Bu durumda, bireysel gerçeğin ortaya çıkmasına ancak *kendisi değilse* izin verilebilir haldedir (Debord, 2014:38).

1.4.2. İnternet ve Sosyal Paylaşım Siteleri

Narsisistler kişisel yakınlık, sıcaklık veya uzun vadeli ilişki yerine, ilişkilerini kendileri için kullanmayı tercih etmektedirler. Kısa vadede başarılı, güçlü, yüksek statülü oldukları imgesini uyandırmak onlar için oldukça önemlidir. Dolayısıyla ilişkilerini özsevici benlik saygısını onaylatmak üzerine kurmaktadırlar. Sosyal paylaşım ağları da arkadaşlığın nitelik değil, nicelik yönünden ölçüldüğü, kişinin kendisini dilediği şekilde sunabildiği ortamlardır. Narsisist kişi, kendisini sunma

biçimi üzerinde denetim sahibidir ve sosyal paylaşım ağları bireyin istediği doğrultusunda abartılı sunumlara açık alanlardır. Bu yüzden sosyal paylaşım ağları, günümüzün popüler iletişim araçları olarak narsisizmi hem üretmekte hem de bu kişilik yapısını yaygınlaştırmaktadır (Sayar, 2011: 113- 114).

Narsisizmi hızlandıran önemli unsurlardan bir tanesi de yoğun bir şekilde internet kullanımınıdır. “Blog”lar, YouTube ve MySpace gibi uygulamalar bir tür “bana benim alanımdan bak” mantığını güden “benim alanım nesli/ MySpace generation” oluşturmaktadır. Bu mantık; “sürekli eğlenmeliyim”, “sahip olduğunla böbürlen”, “tüketmek başarı demektir”, “mutluluk dediğin şey cinsellikte yatar” düşünce ve davranış tarzlarını getirmektedir. İnternet üzerinden kurulan sanal ilişkiler; gerçek, samimi, karşılıklı özveri üzerine oturması gereken derin ilişkileri sığlaştırmakta ve sahteletştirmektedir. Bunun ağır bedeli ise çokluk içinde yalnızlık durumudur (Altuntaş, 2012).

İnternetin olumsuz etkileri bu anlatılanlarla da sınırlı kalmamaktadır. Narsist internet bağımlıları, sadece cilalanmış sahte kişilikler değil bir de kendi değerlendirmelerine göre süper kişiliklerle internet sahnesine çıkmaktadırlar. Araştırmacılar, günün büyük bir bölümünü internet başında bu sahte süper kimlikle geçiren kişilerin, normal hayatta da benzer davranışlar sergilediğine işaret etmektedirler. Günümüz dünyasında insanların yaşadıkları bir ikinci hayatları vardır ve bu insanlar tek derdinin görünür olmak olduğu bu ikincil hayatlarında gerçek yüzlerini değil de istedikleri yüzlerini gösteriyor olmalarından dolayı, bireylerde empati ve kimlik kaybına yol açmaktadır. Sosyal ağlar anlamlı konuşmalar yerine yüzeysel alışverişlere dayalı, daha çok narsisistik yönleri tatmin etmeye dayalı ilişkilerde kullanılmaktadır (Uslu, 2012:234).

Kısaca, internet kullanımının sosyal ilişkileri ve ruhsal iyilik halini olumsuz yönde etkilediğini söyleyebilmekteyiz. İnsanların internete ayırdıkları zamanın önceden sosyal etkinliklere ayırdıkları zamanın yerini aldığı görülmektedir. Bu

açından bakıldığında, internet eğlencenin özelleşmesini temsil etmektedir ve edilgen, sosyal olmayan bir eğlence aracı olan televizyon ile benzer bir işlevi görmesini sağlayarak, bizi sanal ortamda yaratılan kişiliklerin gerçekliğinden şüphe eder hale getirmektedir (Sayar, 2013:85).

1.4.3. Medya

Narsisizmi körükleyen diğer önemli bir tesir, özellikle ünlüleri ideal insan modeli olarak sunan medyadır. Yazarlar, medya kuruluşları tarafından ısrarla yayınlanan, sansasyonel dedikodu programlarını, filmleri ve reality şovları, narsisizm virüsünün ana yayılım yollarından birisi olarak görmektedir (Altuntaş, 2012). Realite programları yapan televizyon kanalları, kamera önüne atılabilecek kadar iddialı hisseden bir izleyici nesli doğurmaktadır. Birçok televizyon programı ünlü olup şöhrete kavuşma saplantısını beslemektedir. En çok televizyonun izlendiği saatlerde yayınlanan yarışma ve programlarda insanların çılgınca şeyler yaptıklarını görebilmekteyiz. Görünüşe göre para ödülünü kazanmak için harcanan çabanın, aslında onları büyüleyen şey olan televizyona çıkmak olduğu aşikârdır. Özellikle “Ben Nesli” mensupları olmak üzere çoğu insan, çabuk gelen şöhrete kavuşmak için böcek yemeye, aç kalmaya, aile mahremiyetini ortaya dökmeye razı hale gelmiş durumdadır (Twenge, 2009:124-125).

Bu durum “popüler kültürün” bireylere verdiği mesajlardan biridir. Sıradan hayatını macera, abartılmış heyecan ve bitmeyen aşk, lüks ve amaç karışımı toplu bir fastfood siparişi gibi kaçınılmaz başarıların birleşimiyle dönüştürmektir. Popüler kültürün hikâyelerinin her birisi bize sıradanlığımıza rağmen, özel, süper, fark edilir, keşfedilir ve başarılı olabileceğimizi anlatmaktadır. Sen de hayatının hikâyesini değiştirebilirsin, U dönüşü yap, daha iyi bir insan ol, daha fazla kendin ol mesajlarını vermektedir. Popüler kültürün birey üzerindeki zaferi; kalbinin sesini dinleyen, sisteme karşı gelen, istisnai, bir efsaneyken de tamamen normal olabilen, sen de kahraman olabilirsin cinsinden mesajlarının varlığıdır (Niedzviecki, 2011:91).

Herkes tarafından tanınır olmak yani şöhret arayışı, belki de son dönemlerde iyice abartılan düğün yapma tutkusunu da bize açıklayabilmektedir. Sadece size özel bir elbise giymek, başka birinin saçınızı ve makyajınızı yapması, herkesin sizin güzelliğinize hayran olması ve övgü dolu sözler ile sizi mutlu etmesi, düğün fotoğrafçısının bir düğün hikayesi başlığı altında gelin ve damat'ın kısa filmini ve fotoğraflarını çekmesi işte bu gibi deneyimler ünlülerin ve gelinlerin düğün organizasyoncuları tarafından” bir günlüğüne prenses“ olmanın tek yolu olduğunun altını çizmekte ve bizleri de buna inandırmaktadır. Bunun sonucu ise bir gelin “nihayet herkesin odak noktasında olabildim” diyebilmektedir. Aslında bu düğünün şöhret olma hayali ile kişilerin bir günde olsa ünlülerin Oscar Töreni'ne katıldığı gibi şaşalı bir şekilde ses getirmesi durumudur (Twenge, 2009:126).

Bu bağlamda narsisistik kişilerin önem verdiği şeylerden biri de, herkes tarafından tanınıyor olmaktır. Narsisistik kişiler ünlü insanlara özenirler ve onlarla kendilerini yarıştırlar. Örnek olarak; ünlülerin canlandırdıkları rolleri kendileri canlandırıp internet aracılığı ile youtube programına yükleyerek tüm dünyaya kendilerini tanıtp, kanıtlarlar. Facebook' ta ne kadar çok beğeni alırlarsa ve ne kadar çok arkadaşları varsa bu durum onlar için mükemmeliyet ve tatmin halidir.

Medyanın mükemmeliyetçi yapılar üzerindeki etkisiyle şöyle gelişmektedir: Gazetelerde, televizyonlarda, internette nasıl daha çok para kazanılacağı, daha güzel, daha zayıf, daha mutlu, daha başarılı olunacağı enine boyuna ele alınmaktadır. Her gün farkında olmadan “Her şeyin daha iyisi vardır ve en iyiye ulaşmak için çabalamalısınız” mesajına maruz kalmaktayız. Hızlı değişimle birlikte bilgi kirliliğini, teknolojinin hızla ilerleyişini ve bunların üzerindeki etkisini dikkate almadan, kendimize uygun olanı seçmeden bu bilgilerden ve teknolojiden yararlanmaktayız. Dolayısıyla kendi gerçeklerimizden uzaklaşıp kusursuzluğa ulaşmak için çabalar hale gelmiş durumdayız (Erol, 2013:76).

1.4.4. Reklamlar ve Tüketim Eğilimi

Tüketimi standartlaştırmaya ve reklamcılık aracılığıyla beğenileri şekillendirmeye çalışan tüketimci kapitalizm narsisizmin artmasında merkezi rol oynamaktadır. Bu sistemde tüketim modern toplumsal hayatın yabancılaşmış niteliklerine yönelir ve onların çözümlerini bulduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla narsisistin arzuladığı şeylerin (çekicilik, güzellik ve kişisel popülerliğin) uygun mal ve hizmetlerin tüketimiyle sağlanacağını vaat etmektedir. Bu yüzden hepimiz, modern koşullarda aynalar tarafından kuşatılmış olarak yaşıyoruz; bu aynalarda kusursuz, toplumsal olarak değerli bir benlik görüntüsü ararız (Giddens, 2014:218). Tüketim toplumundaki narsisizm, farklı olmanın hazzı değil, kolektif niteliklerin yayılmasından ibaret gözükmektedir. Birey her yerde öncelikle kendini beğenmeye, kendinden hoşlanmaya özendirilmekte ve teşvik edilmektedir. Tüketim toplumu, tüketimin tüm yaşamı kuşattığı, tüm etkinliklerin aynı birleştirici biçime uygun olarak zincir oluşturduğu, insanı düzenlediği, kültürleştirdiği bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Baudrillard, 2004:20).

Baudrillard, geç kapitalist toplumda elektronik kitle iletişim araçlarının oynadığı kilit role dikkat çekmektedir. Televizyon gerçeklik duygumuzu tehdit eden bir imaj ve enformasyon aşırılığı üretmektedir. Anlamlandırma kültürünün zaferi göstergelerin ve imajların dallanıp budaklanmasının gerçek ve hayali arasındaki ayrımı silikleştirdiği bir simülasyon dünyasına yol açmaktadır. Baudrillard'a göre bu "bizim her yerde estetik bir gerçeklik sanrısında yaşadığımız" anlamına gelmektedir (Featherstone, 2013:153). Tüketim ve televizyon kültürünün birbiriyle oynayan sonsuz bir dizi simülasyon üretmesiyle somut gerçeklik duygusu kaybolmaktadır. Baudrillard buna "hipergerçeklik" demektedir. Tüketimcilik ve televizyon yoluyla göstergelerin, imajların ve simülasyonların birbiri üstüne yığılmasının istikrarsız, estetikleştirilmiş bir gerçeklik sanrısı yarattığı bir dünyadır hipergerçeklik (Featherstone, 2013:174-175).

Modernlik, teknoloji ve üretimin çok büyük boyutlara ulaşarak insanlara sınırsız tüketim dünyasının kapılarının açıldığı bir dönemdir. Slater "tüketim

kültürünün” Batı modernliğinden doğduğunu savunmaktadır. Tüketim ve modernliğin Batı liberalizmi, bireyciliği, özgür seçim ilkesi, sürekli yenilik arayışı, rekabet, ve piyasa ekonomisiyle doğrudan bağlantılı olduğuna dikkat çekmektedir. Buna göre, toplumsal ilişkiler, gündelik pratikler ve hayata anlam katan değerler ile bunları yaratan maddi kaynaklar arasındaki ilişki artık piyasa dolayımıyla kurulmaya başlanmıştır. Yeni toplumsal düzenin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken bir husus da piyasayı ayakta tutan gücün reklam ve propaganda sistemi olduğudur (Lekesizalın, 2013:28-33).

Yaygınlaşan “tüketim kültürünün” genellikle hedonizmi, anlık zevk peşinde koşulmasını, dışavurumsal hayat tarzlarının yeşertilmesini, narsist ve bencil kişilik tiplerinin geliştirmesini vurguladığı görülmektedir. Tüketim kültürü terimi tüketim toplumunun kültürüne gönderme yapmaktadır. Bu terim simgesel üretim, gündelik tecrübeler ve pratiklerin genel bir yeniden örgütlenişinin kitlesel tüketime yönelik hamleye eşlik ettiği varsayımına yaslanmaktadır. Birçok inceleme tüketim kültürünün kökenlerini reklamın, büyük mağazaların, tatil gezintilerinin, kitlesel eğlencenin, boş zamanın vb. gelişimini görmemizi sağlamaktadır (Featherstone, 2013:197-198).

Kapitalist toplumunda, her şey tüketim boyutunda anlam kazanmaktadır. Tüketim endüstrisi, kültürü bile endüstrileştirmiştir. Bu bağlamda, Frankfurt Okulu üyelerinden Adorno ve Horkheimer’e göre, “kültür endüstrisi”, tekellerin egemenliği altındaki bütün kitle kültürünün özdeşliğine dayanmaktadır. Kültür endüstrisi ve reklamcılık öylesine birbirlerine karışmışlardır ki, ikisi de “insanların yönlendirilmesi” için bir unsur halindedir. Adorno ve Horkheimer, kültür endüstrisinde reklamcılığın zaferinin, tüketicileri bu endüstrinin ürünlerini almaya ve kullanmaya zorladığı sonucuna varmış bulunmaktadır (Bottomore, 1989:48-49). Kısaca “kültür endüstrisi”, biz farkına varmadan ya da karşı çıkmadan beklentilerimizle ve hayatlarımızı değiştirerek, ruhsal durum üzerindeki hakimiyetini artırmıştır (Niedzviecki, 2011:135).

Dolayısıyla tüketim çılgınlığının giderek artan bir hale gelmesinin önemli nedenlerinden bir tanesi reklamlardır. Reklamlarda tanıtılan ürün adeta arka planla da iken, birey ön plana itilmektedir. Yani birey, o ürüne ihtiyaç duymuyorsa da reklamın bireyi öncelemesi sonucu alınan ürün ile birey kendini mutlu hissedecek ve kendini biricik ilan edecektir. Örneğin; L'Oreal saç boyası markasının, “çünkü ben buna değerim” sloganı kişinin kendini çok önemli bir kişi olarak görmesine bağlı olarak ürünün satışının gerçekleşmesi ile sonlanır (Twenge ve Campbell, 2010:229).

Reklamcılık daha önceki dönemlerde yalnızca dikkatleri ürüne çekip ürünün üstünlüklerini gözler önüne seriyordu. Günümüzde ise reklamcılık kendi ürününü imal ediyor: her daim doyumsuz, huzursuz, kaygılı ve sıkılmış tüketiciyi. Reklamcılık ürünlerin reklamını yapmaktan çok, bir yaşam biçimi olarak tüketimi özendirme hizmeti vermektedir. Reklamcılık kitleleri yalnızca mallara değil, yeni deneyimlere ve kişisel doyuma da dayanılmaz bir açlık duymasını sağlayacak biçimde eğitmektedir. Reklamcılık yorgunluk, rahatsızlık, yalnızlık ve cinsel doyumsuzluk gibi eskiden kalma hoşnutsuzluklara tüketimi bir çare olarak sunarken, modern çağa özgü yeni hoşnutsuzluk biçimlerini de yaratmaktadır. Reklamcılık, sanayi uygarlığının yarattığı huzursuzlukları bütün baştan çıkarıcılığıyla kullanmaktadır. Mesleğiniz sıkıcı ve anlamsız mı? Sizde bir işe yaramazlık ve bitkinlik duygusu mu uyandırıyor? Yaşantınız bomboş mu? İşte tüketim bu sancıyan boşluğu doldurma sözü vererek, benliğin açlığını gidermektedir (Lasch, 2006:125).

Reklamlar tüketiciye bir ürünle hayatlarının değişeceğini vaad etmekte ve inandırmaktadırlar. Tüketici reklamı yapılan ürüne sahip olarak ya da tüketerek büyüsel bir güçle dertlerinden kurtulacak veya reklamdaki modelin yerini almış olacaktır. Başka bir deyişle reklamlar hayatlarından memnun olmayan insanlara hayat tarzı satmakta ve onları memnun etme vaadinde bulunmaktadır. İnsanları bu yanılsamaya yönelten şey ise boş benlikleridir. Benlik ancak bir ürün, bir ideoloji, bir şöhret ya da maddeyi içine alarak onunla bütünleşerek açlığını gidermekte ve boşluğunu doldurmaktadır ve geçicide olsa haz vermektedir (Sayar, 2013:20-21).

Narsisist kişilerin artık bağımlılık olarak kabul edilen bir davranışı olan saplantılı alışverişçiler olma olasılıklarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu alışveriş bağımlılığı, narsisizmin bir sonucu olan maddecilikle bağlantılıdır. Ayrıca alışveriş bağımlılığının, narsisizm gibi, uzun vadeli kazanımları kaybetme pahasına, kısa süreli hazları tercih etmeyi içeren bir kişilik özelliği olan dürtüsellikle de bağımlı olduğu görülmektedir (Twenge ve Campbell, 2010: 196).

1.4.6. Eğitim Sistemi

Aile içi terbiyenin yanı sıra, eğitim sistemi de aşırı övgü üzerine kurulmuş durumda ve öğrenciler okullarda hak ettiklerinden fazla not almaktadırlar. Tüm sistem sürekli “siz aslında mükemmelsiniz, her şeyin en iyisine layıksınız, istediğiniz her şeye ulaşabilme potansiyeliniz var” mesajlarını vermektedir (Altuntaş, 2012). Dolayısıyla bazı eğitimciler de başarı için kendine hayranlığın, hatta narsisizmin gerekli olduğu konusunda hemfikir gözükmekte ve kendini özel hissetmenin harika bir motivasyon yolu olduğu kanısını taşımaktadırlar (Twenge ve Campbell, 2010:73). Bu söylemin, çoğu kişisel gelişim kitaplarında ve başarıya ulaşma konusunda yazılan kitaplarda yer aldığını görmekteyiz.

Liseler de ise “kazanma” üzerine yapılan vurgu aşırı bir heyecan dalgasına dönüşmüş durumdadır (Twenge ve Campbell, 2010:71). Üniversiteye gidebilmek için gidilen kurslar, alınan özel dersler öğrencilerin bir yarış içinde olduklarının ve bu yarış kazanmak adına “en iyi ben olmalıyım” düşüncesi içinde benliklerini oluşturuyor olması narsisizmin kaçınılmaz örneklerinden bir tanesidir.

Sınav başarısına bağlı hale gelen eğitim sistemi, doğal olarak akademik başarıyı önceler hale gelmiş durumdadır. Okulların ailelerin ve tabii ki eğitimcilerin öncelikli gayesi, öğrencilerin yüksek puan elde edip bir sonraki eğitim kurumuna yerleşmesidir. Elbette okulun ve eğitim sisteminin böyle bir amacı olmalıdır; ailelerin ise çocuklarının akademik başarılarının yüksek olmasını beklemeleri doğaldır. Ancak başarıya aşırı vurgu yapılması çocukların gelişimi açısından eğitim

sistemini problem haline getirmektedir. Yapılan bu vurgu, sınavlarda yüksek not almak için “at gibi” yarıştıran öğrencileri ortaya çıkarmaktadır. Bu yarışın narsisizmi asıl etkileyen noktası ise, yarışta öne geçebilmesi için öğrencilerin gaza getirilmeye çalışılmasıdır. Gaza gelerek yüksek motivasyona sahip olunacağı düşünülen öğrencilerin başarısı nasıl olsa okulun, dershanenin ve çoğu zamanda ailenin başarı hanesine yazılacaktır ve kişiyi nasıl etkileyeceği düşünülmemektedir (Uslu, 2012: 236-237).

Burada özgüvenin zararlı veya yanlış olduğu anlaşılmamalıdır. Kendine güvenin dengeli olması sağlıklıdır. Çeşitli telkinlerle motivasyonun sağlanıp başarılı olması istenen öğrencilerin, gelişiminin hızlı olduğu ergenlik çağında olduğu ve henüz kişiliklerinin tam olarak oturmadığı göz önüne alınmalıdır. Sadece başarı için yapılan bu telkinlerin kendine hayranlığa yol açması tehlikesi unutulmamalıdır. Çünkü kendisi hakkında abartılı bir görüşe sahip olan birey, kendini aslında olduğundan daha iyi sanıp başarısızlığı ile karşılaştığında bile aşırı iddiacılıkta bulunmaya devam edebilmektedir (Twenge ve Campel, 2010: 74-75).

Dolayısıyla günümüzde en büyük modern tabu başarısızlık olagelmıştır. Başarıya ulaşma reçeteleriyle dolu olan popüler kitaplar, başarısızlıkla baş etme konusunda büyük oranda sessiz durumdadır. Kişinin başarısızlıkla yüzleşmesi ve başarısızlığa yaşamında yer vermesi, kişiyi için için kemiren ama başkalarıyla nadiren tartışılan bir konudur. Açık açık konuşmaktan korkulan her konu gibi bu durumda içimizdeki obsesyonu ve utancı daha da şiddetlendirmektedir. Kişinin zihninde yankılanan “yeterince iyi değilim” düşüncesiye değişmeden kalmaktadır. Sonuç olarak da yetersizliğe karşı geliştirilen narsisistik kişilik ise toplumda kaçınılmaz bir hal almaktadır (Sennett, 2012:119).

Narsisizme neden olguları 5 başlık altında toplayarak kısaca kişilik ve narsisizm ile ilişkisinden bahsettik. Ama her bir başlık narsisizmle ilişkili olarak, ayrıntılı bir şekilde incelenerek bir tez araştırması yapılabilecek düzeydedir. Elbette

ki bu konular ile ilgili literatür burada bahsettiklerimiz ile sınırlı değildir. Ancak tezimde narsist kişiliği aile bağlamında incelediğim için bu bölümü burada bitiriyorum.

2.BÖLÜM

AİLE VE NARSİZM İLİŞKİSİ

2.1. Aile ve Birey

Toplumunu oluşturan en küçük sosyal kurum olan aile, sağlıklı toplumların oluşması açısından önem arz etmekle birlikte, çocuk eğitiminin de temel taşıdır. Ailenin eğitime ilişkin tutumu ve eylemleri, içinde yaşanılan kültürün değerlerine ve normlarına göre şekillenmektedir. Gerek kırsal gerek kentsel kültüre ait olsun her ailenin toplum içinde bir konumu vardır ve bu sosyal konum, doğal olarak ailenin eğitsel ortamını da etkilemektedir. Çocuğun hızlı gelişim dönemi içinde olduğu ve kişilik özelliklerinin oluştuğu temel eğitim döneminde, aile ortamı ve anne baba tutumu eğitim açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Kaya, 2010:22).

Bireyin yaşamında önemli yer tutan beslenme, sevgi ihtiyacı, eğitim, duygusal gelişim, psikolojik gelişim, bakım, kültürel değerleri kazanma, sağlıklı zekâ gelişimini sürdürme gibi temel ihtiyaçlarının karşılandığı birincil yer ve çevre ailedir. Dolayısıyla aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve aile ortamı, psikososyal yönden gelişen bireyin en çok etkileşime uğradığı ortam olmaktadır. Aileyi oluşturan anne, baba, çocuklar, kardeşler, ağabey ve abla arasında kurulan iletişim aracılığıyla ailenin sosyal ilişkiler ağı oluşmakta ve bu ağ içinde oluşan iletişim ile anne, baba, çocuklar ve kardeşlerin tutum ve davranışları oluşmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2011:139).

Bu ilişkiler ağı içinde, birey kendine güvenme, kendine ve diğer bireylere sevgi ve saygı duyma, kimlik kazanma, kişilik gelişimi, sosyal beceriler geliştirmeyi sağlayarak topluma uyum sürecini gerçekleştirmektedir (Birgin, 2012:18-19). Bu bağlamda anne babalar çocuklarının davranışlarının, kendileriyle olan iletişime bağlı olduğunu kabul ederek ve insanlar arası ilişkiler hakkında bazı temel prensipleri öğreterek, bu doğrultuda hareket ederlerse yaşanacak olan problemlerinde önüne geçmiş olacaklardır (Yavuzer, 2013:18).

Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları, onların nasıl bir kişiliğe sahip olacağını belirlemede önemli bir yere sahip olmakla birlikte yapılan pek çok araştırmada kişinin yaşamındaki en önemli kişilerin annesi ve babası olduğu, anne ve baba ile iyi bir iletişimin genç ve erişkin ruh sağlığında belirleyici rol oynadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla anne babası ile sağlıklı ve doyurucu iletişimi olan kişilerin, aile dışındaki çevre ve arkadaşları ile daha kolay ve istedik yönde ilişkiler geliştirdikleri gözlenmektedir. Bu nedenle anne babaların çocukları ile olan iletişimi ve onlara nasıl davrandığı bu noktada önem arz etmektedir (Özdemir vd, 2012:568).

Sağlıksız ailenin temelinde ise birbirleriyle anlaşamayan, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşler bulunmaktadır. Bu olumsuzluklar çeşitli patolojik davranışlara dönüşerek, gerek eşler arasında gerekse çocuklarda bazı bozulmalara yol açabilmektedir. Ancak ailenin sağlıklı veya sağlıksız olmasında, dış uyaranların etkisi de göz önüne de bulundurulmalıdır. Aile içinde veya dışında, hastalık, ölüm, işsizlik gibi meydana gelen bazı olayların geçici de olsa, aile fonksiyonlarında birtakım bozulmalara sebebiyet verdiği kabul edilmelidir. Aile grubu içinde rol alan kişilerin eksilmesi ve ilavesi, kişilerin yaşamlarında esas olan rollerde değişiklik olması veya kendilerine uygun olmayan bir role geçmek zorunda kalmaları bazı sorun odakları yaratarak, sağlıksız davranışları arttırabilmekte ve risk oluşturabilmektedir (Kaya, 2010:22).

Anne babanın çocukları ile iletişimi kadar, çocuklarına sağlıklı birer örnek olmaları da önem teşkil etmektedir. Çünkü kişiliğin gelişimi ve karakterin oluşumundaki temel özdeşim modelleri anne ve babalardır. Önemli olan diğer bir nokta ise, anne babanın davranışlarıyla başarılı birer model oluşturmaları ve çocuklarında benlik saygısı oluşturacak etkileşim ortamını hazırlamalarıdır (Yavuzer, 2013:37-38).

Benlik kavramının oluşumunda sosyal çevrenin etkisi yok sayılmaz, ancak

çocuk için önemli olan anne ve babanın etkisi, tutumu, örnek davranışlarıdır. Çocuk zihninde çizdiği görünümü olan, benlik kavramını, öncelikle anne, baba, kardeş ve arkadaşlarından öğrenmektedir. Bu öğrenme süreci bebeklikten itibaren başlamaktadır. Dolayısıyla, çocuk ilk benliğini aile ortamı içinde geliştirmekte ve oluşturmaktadır (Kaya, 2012:196). Çocuğun oluşturduğu benlik eğer sağlıklı değilse bu kişilik yapılanmasına yansiyacak, doyurulmamış ve eksik gelişen benlik ise çocuğun narsist kişilik geliştirmesine sebep olacaktır.

2.2. Anne Baba Tutumları İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Çocuğun kişiliğinin gelişiminde anne baba tutumlarının önemini ilk olarak kavrayan ve ilk kez vurgulayan kuramcılar Freud ve arkadaşlarıdır. Ancak bu kişiler olayı belli bir noktadan ve dar bir bakış açısı ile ele almışlardır. Freud ve arkadaşları daha çok beslenme şekli, memeden kesilme ve tuvalet eğitimi gibi konular üzerinde durmuşlardır. Anne baba tutumları ve bunun çocuk üzerindeki etkisi konusunu detaylı ya da geniş olarak ele almamışlardır (Durmuş, 2006:21-22).

Freud'dan sonra bu konu üzerinde çalışma yapan birçok kişi ve kuramcı bulunmaktadır. Adler'de bu araştırmacı ve kuramcılardan biridir. Adler çevrenin kişi üzerindeki etkilerini incelerken aile üzerinde özellikle durmaktadır. O da Freud gibi yaşamın ilk beş yılının ve bu süredeki aile ilişkilerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesinde büyük önem taşıdığına inanmaktadır. Adler'e göre anne ve babalarından sevgi gören çocuklar ilerde cesur ve girişim yeteneği olan kişiler olmaktadır ve özgüvenleri de tam olmaktadır. Bu bakımdan anne baba ve çocuk etkileşiminin büyük önem taşıdığı görülmektedir. Bu görüşlerin yanı sıra Maslow'da ilk yıllardaki anne baba şefkat ve sevgisinin çocuğun kişilik gelişiminde önemli etkisi olduğuna inanmaktadır. Araştırmacı temel fizyolojik ihtiyaçlar yanında sevgi ve saygı ihtiyacının da önemli olduğunun üzerinde durmaktadır. Çocuğa ihtiyaçlarını çekinmeden söylemeyi öğretmek ya da böyle bir ortam yaratmanın da önemli olduğunu vurgulamaktadır (Öztürk, 1997:21).

Gelişim psikologları, çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıkların, çocukların psikososyal ve duygusal gelişimi açısından farklı sonuçlara yol açacağına inanmaktadırlar. Anne baba davranışlarındaki farklılıklar ile çocuklara ait değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken Baumrind'in çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin sınıflaması bu alanda yapılan çalışmalara kuramsal bir temel oluşturarak öncülük etmektedir. Baumrind okul öncesi çocuklarla yürüttüğü bir çalışmanın neticesinde, çocuk yetiştirmede anne baba stili ile ilgili olarak dört ana boyut tespit etmiştir. Bu boyutlar ise kontrol, bakım/destek, açık iletişim ve olgunluk beklentisi boyutlarıdır (Durmuş, 2006:42-43).

Klinik teorisyenlerin uzun zamandır dikkat çektiği gibi, narsisizmin kökleri işlevsel olmayan ebeveyn ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Gelişimin bir döneminde, çocuğun o dönem için ihtiyacı olan, kendisini annesine fark ettirme çabaları ve bunun karşılığında beklediği onay ve beğeni tepkisiz bırakıldığında, çocuk hem kendini paylaşmayı öğrenememekte hem de idealleştirme ihtiyacında olduğu anne imgesinden yoksun kalmaktadır. Ailenin yetiştirme stilleri ve narsisizm arasında nedensel bağ bulan araştırmacılar da vardır. Capron'un (2004) araştırmasının sonuçları çocukluk çağında şımartılmış bireylerin yetişkinlikte narsisistik özelliklere sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Lyons (1999) da anne babanın serbestliğinin, yüksek seviyede narsisizmi öngördüğünü söylemektedir. Bu bağ Million (1981) tarafından da vurgulanmıştır. Million kişilik bozukluklarının hem bireyin biyolojik yapısının hem de erken öğrenme ortamının ürünü olduğunu, özellikle narsisizmin hatalı çocuk yetiştirmenin ürünü olduğunu iddia etmektedir. Daha önceki araştırmalar narsisizme kişilik bozukluğu olarak odaklanmasına rağmen, son zamanlarda normal popülasyondaki insanlarda bulunan kişilik özelliği yönünden odaklanmış durumdadır (Akın vd, 2015:205-206).

2.4. Anne Baba Tutumları

Anne babanın, çocuk yetiştirme tutumu şüphesiz ki çocuğun gelecek yaşantısındaki karakterini, tutumunu ve insan ilişkilerini etkileyecek kadar önemlidir. Tutumlar direkt olarak gözle görünmeseler de davranışlar aracılığıyla kendilerini açığa çıkarmaktadırlar. Anne babanın çocuk yetiştirme tutumları aynı zamanda çocukların fiziksel, psikososyal, dil, cinsel, bilişsel gelişimlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Anne babaların benimsedikleri çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun kişiliğini olumlu etkileyebileceği kadar olumsuz da etkileyebilmektedir. Anne babaların, kendi anne babalarından öğrendiği davranış kalıpları, yaşadıkları çevre, eğitim durumları vb. etmenlerle birlikte kendi kişilik özelliklerinin de çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Anne baba tutumlarının, çocuğun sosyal gelişimindeki etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- “1. Aile, çocuğun grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için ona güven duygusu aşılar.*
- 2. Çocuğun sosyal kabul görebilmesi için gerekli ortamı hazırlar.*
- 3. Toplumsallaşmayı öğrenebilmesi için, kabul edilmiş uygun davranış biçimlerini içeren bir model oluşturur.*
- 4. Sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder.*
- 5. Çocuğun yaşam ortamına uyum sağlarken rastladığı sorunlara çözüm getirir.*
- 6. Uyum için gerekli olan eylemsel, sözlü ve toplumsal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olur.*
- 7. Okul ve sosyal yaşamda başarılı olabilmeleri için çocuğun yeteneklerini uyarır, geliştirir.*
- 8. Çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun arzuların gelişimine yardım eder” (Bolattekin, 2014:13).*

Anne baba tutumları birçok farklı araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Tüm bu araştırmalar sonucunda anne baba tutumlarını; baskıcı-otoriter ana-baba tutumu, aşırı korumacı ana-baba tutumu, gevşek-izin verici-çocuk merkezci ana-baba tutumu, tutarsız-dengesiz-kararsız ana-baba tutumu, mükemmeliyetçi ana-baba tutumu, demokratik ana-baba tutumu, aşırı hoşgörölü ana-baba tutumu, ilgisiz ana-baba tutumu, reddedici ana-baba tutumu, olmak üzere 9 farklı şekilde incelenebilir.

2.4.1.Otoriter- Baskıcı Tutum

Otoriter tutumdaki anne babalar çocuklarını kendi ideallerine uygun yetiştirme gayreti içindedirler. Yani anne baba çocuğun kendine olan güvenini ortadan kaldıran, onun kişiliğini hiçe sayan bir tutum içindedirler. Bu tutum içinde olan anne baba, çocuğa katı bir disiplin uygular ve çocuğun bu kurallara kayıtsız şartsız uymasını zorunlu bir hale getirerek, davranışın gerçekleşmesini beklerler (Birgin, 2012:71).

Bu tutumla yetiştirilen çocuk anne babası tarafından eleştirilmekten korkmakta, hareketlerine hep dikkat etmekte, yanlış yapma korkusu yüzünden hep diken üstünde durmaktadır. Çocuk ihtiyaç ve isteklerine değer verilmediğini düşünmekte ve bunu ifade etme şansının olmadığını bilmektedir. Otoriter aile ortamında yetiştirilen çocuklarda, anne babaya sevgisizlik, insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmama, duygularına hakim olamama, kavgacı ve geçimsiz olma, alınganlık, güvensizlik, birden sinirlenme, yersiz korku ve kaygılar gibi özellikler görülebilmektedir (Tuzgöl, 1998:15).

Bu tutum içinde olan anne babalar çoğu zaman çocuğuyla çatışmaya girerek yüksek düzeyde anksiyete gösteren, başkaları ile başarısız sosyal ilişkiler kuran, birçok alanda sosyal bakımdan gelişmemiş çocukların yetişmesine neden olmaktadır. Çocuğun yaptığı aktivitenin anne baba tarafından çok fazla kontrol edilmesi çocuğun kendisine olan saygısını azaltacağından mutsuz, içe kapanık, kuşkucu bir kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir. Birey kendi kendine

bağımsız davranış sergileyemediği için karamsar ve kaygılı olmaktadır (Günalp, 2007:43). Dolayısıyla bu çocukların bilinçaltında öfke ve kin duyguları oluştuğundan saldırganlık ya da gizlice suç işleme eğilimi ortaya çıkabilmektedir.

Bazı anne babalar çocuklarından yaş ve kapasitelerinin üstünde beklentilerde bulunmaktadırlar. Bu tutum içinde olan anne baba çocuklarından kusursuz olmalarını istemekle birlikte çocuğun okul hayatında üstün başarı göstermesini beklemektedir. Bu tür çocuklar, belirli bir başarı düzeyine sahip olsalar da anne babaların beklentisi bunun çok üstünde olduğundan dolayı, beklenen davranışları gerçekleştirememiş olup ve bunun sonucunda kendilerine olan güvenlerini yitirerek, kendini değersizleşmekte, girişim ve çaba için hiç bir güç sarf etmemektedirler (Tuzgöl, 1998:13). Buradan da anlaşılacağı üzere anne babanın bu olumsuz tutumu kişiliğini oluşturan çocuğun, kendine olan güvensizliğinin, korkularının ve kaygılarının dışa yansması olan narsist kişilik geliştirmesine neden olacaktır.

2.4.2. Aşırı Koruyucu Tutum

Annelerin ve babaların çocuklarını koruma isteği oldukça normal bir tavrıdır ve her anne baba çocuğunu tehlikelerden ve çevredeki diğer olumsuz etmenlerden uzak tutmak istemektedirler. Ancak bunu aşırı bir şekilde yapmak ve çocuğun davranışlarını etkileyecek kadar ileri götürmek olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Anne ve baba çocuklarını korurken onların faaliyetlerini engellememelidirler. Faaliyetleri engellenmiş çocuk arkadaş edinmekte, sosyalleşmekte ve sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanmaktadır. Çocuk ileriki yaşlarına geldiğinde bile sorumluluk almaktan kaçınır ya da sorumluluk alamaz hale gelmektedir. Bu durum ise çocuğun ileriki yıllarda yalnız kalmasına ve bencil olmasına sebep olmaktadır. Bu bakımdan aşırı korumacılığın çocuk için son derece olumsuz ve gelişmesini engelleyici bir tavır olduğu görülmektedir. Bu tür çocuklar diğer çocuklara göre daha az aktiftirler, kas becerileri daha az gelişmiştir ve sosyal yönleri daha zayıf durumdadır (Durmuş, 2006:32-33).

Aşırı korunan çocuk sorumsuz ve şımarık olabileceği gibi kendine yetemeyen ve girişkenlikten yoksun bir karaktere sahip olabilmektedir. Aşırı korumacı anne baba tutumu çocuğu anne babaya bağımlı duruma getirdiği gibi çocuğun, isteklerini ağlayarak göstermesi, mızızlanması ve inatçı olması gibi sonuçları da doğurabilmektedir. Bu çocuklar yaşamları boyunca birilerine bağlanma ihtiyacı duyar hale gelecektirler (Bolattekin, 2014:15-16).

Anne babanın çocuğu aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelmektedir. Bunun sonucu olarak da, çocuk kendine güveni olmayan, diğer insanlara aşırı bağımlı, duygusal kırıklıkları olan bir kişi haline gelmektedir. Çocuğun yaşamı boyunca süregelen bu bağımlılık durumu, psikososyal olgunluğunu olumsuz etkilemekte ve çocuğun kendi kendine yetmesine olanak sağlamamaktadır. Dolayısıyla anne babanın aşırı koruyuculuğu, çocuğun okul başarısını ve okula olan uyumunu da etkiler hale gelmektedir (Günalp, 2007:49).

Anne babanın aşırı koruyucu yaklaşımı çocuğun kendi kendine güven duymasını engelleyerek psikososyal gelişiminde etkilemektedir. Dolayısıyla çocuğun sosyal gelişiminde büyük rolü olan anne ve babanın yanlış ve aşırı koruyucu tutumu ile çocuk kendine olan güvenini yitirmekte ve birey olarak toplum içinde girişimci, sosyal bir kişi olamamaktadır (Kaya, 2010:30). Buradan da anlaşılacağı üzere, anne babanın bu olumsuz tutumu kişiliğini oluşturan çocuğun, kendine olan güvensizliğinin, sorumsuzluğunun ve diğer insanlara bağımlı olma durumunun dışı yansıması olan narsist kişilik geliştirmesine neden olacaktır.

2.4.3. Gevşek- İzin Verici -Çocuk Merkezci Tutum

Gevşek tutum otoriter tutumun tersi bir tutumdur. Anne baba çocuğa aşırı hoşgörü göstermektedir, ancak hoşgörüyle boş vermeyi birbirine karıştırmaktadırlar ve disiplin yok denecek kadar azdır. Çocuğun çoğu olumsuz davranışı “çocuktur bu yapar” denilerek aşırı hoşgörüyle karşılanmaktadır ve sayısız haklar tanınarak, bu hakların sınırları belirlenmemektedir. Dolayısıyla neyin doğru neyin yanlış olduğu

yeterince öğretilmemekte ve denetlenmemektedir (Birgin, 2012:73).

Bu tutumun en önemli özelliği, anne babanın çocuğun yaptığı hiçbir şeye karışmaması ve çocuğun yaptığı her şeyin hoş karşılanmasıdır. Bu tür ailelerin çocukları ile olan ilişkileri oldukça zayıftır ve çocuğa karşı bazen ilgili bazen de sıcak ve yakındırlar. Çocuk hiçbir şekilde denetim altında değildir. Bu tutum ile yetişen çocuklar, aile otoritesi eksikliği ile büyümektedirler (Durmuş, 2006:34).

Bu tür çocuklar kendi arzu ve isteklerini denetlenmesini öğrenemezler ve bu bakımdan dış dünyada çeşitli problemler ile karşı karşıya gelebilmektedirler. Yani bu tür çocuklar evlerinden ayrıldıklarında ya da sosyal hayata katıldıklarında çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedirler. En büyük sorun evdeki izin verici tutumun dış dünyada olmayışıdır. Dolayısıyla izin verici bir tutum ile yetişmiş olan çocuklar, dış dünyada hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Bu tip çocuklar kendi arzularını ve isteklerini denetleme yeteneğinden yoksun hale gelerek, bir işi sonuna kadar götürmemekle birlikte, konsantrasyon gerektiren işlerde de başarılı olamamaktadırlar. Bu tutum ile yetişen çocuklar hep kendi isteklerine göre yaşamaya alışmış olup, okul hayatında ya da iş hayatında başarılı olamamaktadırlar (Şendil, 2003:178).

Bu bakımdan kendini denetleme ve zamanını iyi kullanmayı öğrenmenin şart olduğu okul ve iş hayatı içinde çocuk başarısız olmaktadır. Bu tür izin verici-gevşek bir tutumla yetişmiş olan çocuklarda okul hayatının başlangıcı ile birlikte çeşitli problemlerde ortaya çıkmaya başlamaktadır. Öncelikle çocuğun her istediğini karşılamaya alışkın olan ailesi giderek artan ve pahalılaştan istekler karşısında ne yapacağını bilemez hale gelmekle birlikte, çocuğun okul hayatında da başarılı olmasını engellemiş olmaktadır. Bu durumda ise çocuk engellenme ve tatminsizlik duyguları ile baş etmeye çalışırken, çeşitli kötü alışkanlıklara da yönelebilmektedir. Bu kötü alışkanlıkların başında ise alkol, sigara, uyuşturucu ya da araba yarışı merakı gibi aşırı tutkular yer almaktadır. Bu tür kötü alışkanlıklar ve okulda başarısız olma

durumundan dolayı çocuğun ailesi ile olan ilişkisi de bozulmakla birlikte, kendisinden daha önce hiç istekte bulunmamış olan ailesi de çocuktan bazı isteklerde bulunmakta ya da çocuğu maddi yönden kısıtlar hale gelmektedir. Bu bakımdan izin verici tutum çocuğun kişiliği üzerinde olumsuz etki yaratarak sapma davranışı geliştirmesine neden olabilmektedir (Durmuş, 2006:35). Dolayısıyla kişiliğini şekillendiren çocuğun anne babasının bu olumsuz tutumuna maruz kalması sonucu, kendine olan güvensizliğinin, bitmek bilmeyen istek ve doyumsuzluğunun dışa yansması olan narsist kişilik geliştirmesine sebebiyet vereceği unutulmamalıdır.

2.4.4.Tutarsız- Kararsız- Dengesiz Tutum

Bu tip anne baba tutumu çok sık görülen olumsuz tutumlardan bir tanesidir. Anne ve baba çocuğa çelişen mesajlar vermektedir ve anne babadan bir tanesinin evet deyip onay verdiği bir şeye, bir diğeri hayır demektedir. Bunun yanı sıra, çocuğu disipline ederken hoşgörü ile cezalandırmayı birlikte kullanılmaktadır ve bu da çocuğun zihninde çelişen düşünceleri doğurmaktadır. Bazı durumlarda ise anne ve baba tarafından aynı davranışa farklı zamanlarda farklı ve zıt tepkiler verilebilmektedir. Ancak bu tür anne baba tutumu diğer tutumlara göre daha fazla zarar veren bir tutumdur ki, çocuk anne ve babasının tepkilerinden tam olarak emin olamadığı için kendisine has bir kişilik geliştirme konusunda güçlük çekmektedir (Durmuş, 2006:36).

Anne babanın dengesiz ve kararsız tutumu çocuğun gelişimini ve eğitimini olumsuz yönden etkilemektedir. Çocuğun bir davranışının kimi zaman hoş görülmesi, kimi zamanda aynı davranış yüzünden ceza alması çocukta cezanın anlamı ve suçun niteliği hakkında kuşku yarattır. Anne baba mutlaka aynı görüşe sahip olmalıdır, biri olumsuz davranışı hoş görüp, diğeri cezalandırmamalıdır. Bir başka tutarsız davranış ise, kız ve erkek çocuk arasında ayrımın yapılmasıdır. Bu tutumu sergileyen anne babanın çocukları, genellikle zararlı alışkanlıklar edinmeye meyilli olmaktadır (Birgin, 2012:75).

Çocukların kendi davranışlarını kontrol edebilen bireyler olmalarında, tutarlı anne baba davranışları önem arz etmektedir. Anne tarafından önemsenen ya da hoş görülen bir davranışın baba tarafından yasaklanması çocuğun kişilik gelişimi üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Anne babanın çocuk yetiştirme konusunda sergiledikleri tutarsızlık ve uyumsuzluk, kısa süre içinde çocuğun anne ve babaya, farklı davranış standartları geliştirmesi ile sonuçlanmaktadır. Çocuğa konulan makul ve gerekli sınırların, kişilik gelişimi ve kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneğini geliştirmesi açısından, anne babanın davranışlarındaki tutarlılık oldukça önemlidir (Günel, 2007:48-49). Bu öneme vurgu yaptıktan sonra çocuk bu olumsuz tutum ile karşı karşıya kalmış ise kendine olan güvenini yitirerek, kontrolsüz ve kuşkucu bir şekilde kişiliğini oluşturma yolunu seçebilecektir.

2.4.5. Mükemmeliyetçi Tutum

Bu tutumu sergileyen anne babaların, çocuklarından çok başarılı olmaları ve etrafta parmakla gösterilmeleri gibi bir beklenti içinde oldukları görülmektedir. Bu anne babalar genellikle kendi çocukluk dönemlerinde zor şartlar altında büyümüş veya sonradan iyi bir statü veya ekonomik düzeye gelmiş ya da rekabetçi ve kıyaslayıcı bir çevresi bulunan anne babalardan oluşmaktadır. Bazıları ise kendilerinin isteyip de, bazı engeller dolayısıyla ulaşamadıkları hedeflere çocuklarının ulaşmasını istemektedirler. Çocuklarını ihtiyaçları doğrultusunda değil de, kendi istek ve beklentileri doğrultusunda yetiştirmekte ve yönlendirmektedirler. Bu nedenle bu tutumu sergileyen anne babaları memnun etmek oldukça zor hale gelmektedir. Sıklıkla çocuklarını başka çocuklarla kıyaslamakla birlikte, kendi önerdikleri faaliyetlere çocukları ilgi göstermeyince de moralleri oldukça bozulmaktadır. Yiyeceği, giyeceği şeylerden, kimlerle arkadaşlık edeceklerine, üniversitede hangi bölümü okuyacaklarına kadar karışmakta ve eleştirel bir tarzda bu düşüncelerini telkin etmektedirler (Durmuş, 2006:36).

Bu tutumla yetişen çocuklar doğal olarak koşullu sevgiye odaklanmış haldedir. Çünkü iyi olduklarında anne babaları onları sevecek, başarısız olduklarında

ise sevmeyecek düşüncesi içinde hareket etmektedirler. Bu tutum ile yetişen çocuklar da, bu sevgi türünü benimsemekte ve insanlara karşı koşullu sevgi ile yaklaşmaktadırlar. Genellikle bu çocuklar mükemmeliyetçi olmakla birlikte, hata kabul etmemektedirler ve okul ile iş hayatlarında başarıyı yakaladılar da insan ilişkilerinde oldukça zorluk yaşamaktadırlar. Hayatın sürekli mükemmel olmasını istemekte, hayatın farklı yüzüyle karşılaştıklarında ise mutsuz bireylere dönüşmektedirler (Kaya, 2010:32).

Ailenin beklentilerini yerine getiremeyen çocuk kavgacı, sorumsuz, itaatsiz, kıskanç bir kişilik yapısına bürünmektedir. Bu eğilimler sonucu çocuk okulda çok az başarı göstermekte ve çocukta hayal kurmaya aşırı yatkınlık ortaya çıkabilmektedir. Çocuğun kendine olan güveni azalmakta ve kendi kendini değersizleşmekte, girişim ve çaba gücünü yitirmektedir. (Tuzgöl, 1998:13). Sonuç olarak sürekli bu olumsuz tutum ile karşı karşıya kalan çocuk kendini gerçekleştirme adına kişiliğini oluştururken, kendine güvenmeyen, kendini yetersiz hisseden ve kıskanç tavırlar sergileyen bir kişilik yapılanması oluşturduğunun farkına varamamaktadır.

2.4.6. Demokratik Tutum

Demokratik tutumda, ailenin tutumu sevgi ve bağımsızlık temelleri üzerine gelişmektedir. Anne babalar çocuğa söz hakkı tanımakta, kararlarına saygı duymakta, onunla işbirliğine girmekte ve çocuklarını destekleyerek, çocukların daha bağımsız, dışa dönük, yaratıcı kişilik geliştirmelerine olanak sağlamaktadırlar. Demokratik anne ve babalar çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul etmekte, çocuklarına değer vermekte, onların özerk ve bağımsız olarak kişilik geliştirmelerine destek olmaktadır (Kaya 2010:32).

Bu tip aileler çocuklarına karşı hoşgörü içinde davranmaktadırlar ve ona insan olarak saygı duymaktadırlar. Çocuklarını çok az kısıtlamakta ve çocukların isteklerini diledikleri gibi gerçekleştirmelerine kontrollü bir şekilde izin vermektedirler. Çocuğun kabul edilme ve onaylanma isteklerini göz ardı etmeyerek,

çocuğun kendine has gelişimine destek olmaktadır. Yani bu tür aileler çocuklarının kendilerini gerçekleştirmelerine izin vermektedirler ve bunu yaparken de her bireyin kendine has ve biricik olduğunu unutmamaktadırlar. Bu bakımdan çocuk anne babasından yeterince hoşgörü görmektedir ve bu da çocuğun kendine güvenen ve toplumsal bir birey olmasına büyük oranda yardımcı olan bir davranıştır. Çocuk belli sınırlar içinde özgürdür ve söz hakkı vardır, çocuğun duygu ve görüşlerine saygı duyulmaktadır. Yani çocuk ailesinden sevgi ve saygı görmekle birlikte, söyledikleri de yetişkinler tarafından dinlenmektedir. İçinde yaşadığı bu ortamdan faydalanan çocuk girişimci özellikler sergiler, özgüveni tam olur ve kendi kararlarını kendi verip bu kararların sorumluluklarını almasını öğrenmektedir (Durmuş, 2006:38).

Demokratik anne babalar çocuklarına sözel ya da fiziksel şiddet uygulamaz, ortada bir tavır varsa bu çocuğa değil, yaptığı harekete karşıdır ve her zaman tutarlıdır, çocuğu örselenecek saldırgan tavırlar içermemektedir. Dolayısıyla demokratik anne baba tutumu ile yetiştirilen çocukların kendine ve çevresine saygılı, sınırlarını bilen, yaratıcı, aktif, girişken ve yaratıcı ilişkiler kurabilen, özgüveni yüksek, hoşgörülü, açık fikirli, toplumsal ve uyumlu bir birey olarak yetiştiği görülmektedir. Bu çocuklar arkadaşlık kurmada hevesli ve öfke kontrolünde oldukça başarılı bireylerdir (Bolattekin, 2014:14).

Anne baba ile çocuk arasında sözel iletişim kanalları açıktır. Anne ve baba isteklerini ve görüşlerini açık ve anlaşılır bir şekilde dile getirirken, çocukla sıcak bir iletişim kurmaktadır. Çocuğuyla birebir ilişki içinde olan anne baba, çocuğuna karşı ilgilidir ve onu aktif bir şekilde dinlemektedir. Bu tarz bir anne baba yaklaşımı, çocuğa başarılı bir sosyal gelişim için gerekli olan ortamı hazırlamış bulunmaktadır. Dolayısıyla iki tezat yaklaşım olan denetim ve sevgiyi bir arada barındırmaktadır (Günel, 2007:53). Anne babanın bu olumlu tutumu çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini, sağlıklı bir benlik yapısı oluşturmasını ve dolayısıyla kendine güvenen, toplumsal bir birey olmasına olanak sağlamaktadır.

2.4.7. Aşırı Hoşgörülü Tutum

Aşırı hoşgörülü olan anne babalar, çocuklarının isteklerini yerine getiren, onları şımartan, onlara fazlasıyla özgürlük tanıyan, kolaylıkla boyun eğen, yumuşak başlı ve tutarsız davranan, çok aşırı boyutlarda çocuklarını ihmal eden ve terk edebilen davranışlar sergilemektedirler. Görünürde çocuğuyla çok ilgili olan bu anne babalar, çocukları üzerinde başarısız bir kontrol sergilemekle birlikte, çocuğundan hiçbir beklentisi yoktur. Böyle bir ortamda çocuğun sosyal gelişimi yetersiz ve benlik kontrolü çok düşük olmaktadır. Aşırı hoşgörülü anne babalar, çocukları ne isterlerse sorgulamadan yapmasına izin vermektedirler. Bunun sonucu olarak, çocuklar hiçbir zaman kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenememekte ve her zaman, isteklerinin gerçekleştirilmesini şiddetle arzu etmektedirler (Günel, 2007:45-46).

Aşırı hoşgörülü tutuma sahip anne baba, çocuğuna karşı düşük kontrol ve yüksek kabul içindedir. Ailenin merkezinde çocuk vardır ve çocuğun seçimlerine, yemek, uyku ve oyun saatlerine asla karışılmamaktadır. Erken çocukluk döneminde disiplin kazanamayan çocuk ise ilerde hem kendi problem yaşamakta, hem de anne babası sıkıntı çekmektedir. Dolayısıyla bu çocuklar disiplinsiz, sınırlarını çizemeyen, nerede ne yapacağını bilemeyen, söz dinlemeyen çocuklar olarak yaşamlarını sürdürmektedirler (Bolattekin, 2014:16).

Bu tutum içinde olan anne baba, çocuğun isteklerini hiçbir denetim ve sınırlama getirmeksizin daima kabul etmektedir. Yapılan araştırmalara göre, bu tutumun sürekliliği de çocuğun gerektiğinde duygu, istek ve dürtülerini denetleyebilme yeteneğinin gelişimini olumsuz şekilde etkilemekle birlikte; vurucu, kırıcı, agresif davranışların artmasına da yol açmaktadır. Çocukların devam eden isteklerinin önüne geçemeyen anne babalar ise bu kez çok sert cezalar uygulanmaya başlamaktadırlar. Aynı evde hem çok hoşgörülü, hem de çok sert tutumların uygulanması ise, karmaşaya yol açabilmektedir. (Günel, 2007:46).

Bu tutum ile çocuğa en temel ahlak kuralları bile öğretilmez hale gelmekle birlikte, çocuğun toplum içinde sergilediği anlamsız tavırlar da göz ardı edilmektedir. Kendisine sürekli hizmet edilmesine alışan bu çocuklar anne babalarını model olarak değil, ihtiyaçlarını karşılayan birer araç olarak görmektedirler. Bu çocuklar sosyal uyum göstermekte başarılı değildirler ve bencil hale gelen bu çocuklar başkaları tarafından istenmeyen birine dönüşür hale gelmektedirler. Aile içinde her istediğini yapmaya alışan çocuk, sosyal hayatta bunu elde edemediğini görünce bocalamaya başlamaktadır. Çocuk arkadaşları tarafından gruba alınmaz ya da grubun dışına itilerek dışlanmaktadır (Bolattekin, 2014:16-17). Böylece anne babanın bu olumsuz tutumu kişiliğini oluşturan çocuğun, sadece kendini düşünen ve çevresi tarafından dışlanan sağlıklı bir yapı olmayan narsist kişilik geliştirmesine neden olabilecektir.

2.4.8. İlgisiz Tutum

İlgisiz tutum sergileyen anne babalar, çocuklarını yetiştirmekte yeterli sorumluluğu almayan, çocuğunu kontrol etmede ve onlara rehberlik etmede başarısız olan ebeveynlerdir. Bu gruba giren anne babalar için, çocuğun varlığı ya da yokluğu belli değildir; öncelik kendi ihtiyaçlarını giderme olduğundan, çocuklarını ikinci plana atmaktadırlar. Bazen bu anne babalar çocuklarına karşı davranışlarını ihmal ederek ilgisiz tutumlar sergilemektedirler. Bunun sonucunda çocuk anne babayı istekleri ile rahatsız ettiğinde, anne babalar çocuklarına karşı düşmanca bir tavır takınabilmektedirler. Yapılan araştırmalara göre iki yaşından itibaren ilgisiz annelerle kalan çocukların sorunlu bağımlılık gösterdikleri ve sosyal, bilişsel, fiziksel gelişimlerinin de yetersiz olduğu görülmektedir (Bolattekin, 2014:14-15).

İlgisiz ve kayıtsız tutum, anne babanın, çocuğu bir nevi yalnız bırakma, görmemezlikten gelme şeklinde dışlaması anlamına da gelmektedir. Duygusal istismara neden olan böyle bir tutum sonucu, anne baba çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu görülmektedir. Anne babanın ilgisizliği ile çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmakla birlikte, bu konuda yapılan araştırma bulgularına

göre, ilgisiz ve kayıtsız anne baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini ortaya çıkararak, çocuğu olumsuz davranışlara itmektedir (Günel, 2007:52).

Bu tip aileler için, çocuğun varlığı ile yokluğu belli değildir ve bu tutumu sergileyen anne babalar genellikle hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırmaktadır. Çocuk, anne babayı rahatsız etmediği müddetçe çocukla ilgili hiçbir problem yoktur ve çocuk anne babayı rahatsız ettiği zaman çocuk ile ilgili gündem oluşabilmektedir. Bu gündem ise daha çok şikâyetlerle ve sitem ile doludur. Bu tip aileler çocuğu, fiziksel ve duygusal yalnızlığa itmektedir ve çocuğun hareketleri görmezlikten gelinerek dışlanması söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla anne baba ve çocuk arasında iletişim kopukluğu vardır. İlgisiz ve kayıtsız tutum sonucu ise, çocuğa düşen sevgi ve ilgi payı oldukça azdır. Bu tutumla büyüyen çocukların pasif ve donuk oldukları ve çevresiyle uyum sorunu yaşadıkları görülmektedir (Birgin, 2012:76-77).

İlgisiz anne babalar çocuklarına hiçbir kural koymamakta, çocukların başarılarını dikkate almamakta, hatalarını ise durmadan yüzlerine vurmaktadırlar. Çocuğun temel ihtiyaçlarını aksatarak, ona düşmanca duygular besleyebilmektedirler. Bu tutum içinde yetişen çocuk her zaman başkalarının gözünde başarısız olduğunu düşünmektedir. Sevgi nedir bilmeyen çocuk başkalarını da sevmekte güçlük çekmekte, bu tutum çocuklarda yardım duygusundan uzak sınırlı, duygusal kırıklıkları olan, başkalarına karşı devamlı korunma zorunluluğunu hisseden, özellikle kendinden küçük ve zayıf olan kişilere karşı olumsuz duygular besleyen ve öz saygı azlığı gibi durumlara yol açabilmektedir. Anne baba hem ilgisiz hem ihmalcidir ise, çocukta çok fazla saldırgan tutumlar gözlenebilmektedir (Günel, 2007:52). Çocuğun kendine ve karşısındaki kişilere güvenmede sorunlar yaşamasına ve sağlıklı bir benlik yapısı oluşturmasına engel olan bu tutum, sağlıklı olmayan bir kişilik yapısı olan narsist kişiliğin farkında olunmadan gelişimine sebebiyet verebilecektir.

2.4.9. Reddedici Tutum

Bu tip bir tutum daha çok çocuğun istenmediği durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu durum ise evlilik dışı bir ilişkide veya istenmeyen bir gebelikte gözükmektedir. Bunun dışında anne ve baba kaynaklı başka sorunlarda bu tür reddedici bir tavrın ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu tür tutumla yetiştirilen çocuklar sevgi ve ilgiden yoksun haldedirler. Anne ve baba tarafından çocuğa sıklıkla istenmediği duygusu hissettirilmekte ve çocuk hakarete maruz bırakılmakta veya terk edilmektedir. Bu durumda ise çocuk yoğun bir güvensizlik hissetmekte ve insanlara karşı güvensiz tavırlar sergilemektedir. Çocuk anne ve babasından herhangi bir şekilde sevgi görmediği için kendisi de sevemez hale gelmektedir. Bu tür çocuklar insanlarla ilişki kurarken güçlük çekmekte ve çoğunlukla da iyi ilişkiler kuramamaktadırlar. Sürekli bir şeyi ya da sahip oldukları şeyleri kaybetme korkusu ile yaşamaktadırlar (Durmuş, 2006:37).

Reddedilmiş çocuk belki bir süre ilgi çekmek adına olumlu davranışlar gösterebilmektedir ancak gerektiği ilgiyi bulamadığında ise bu davranışlarından vazgeçerek başka tepkilerde bulunabilmektedir. Ailenin bu tutumu sonucunda çocuk içine kapanık, ailesi ve çevresiyle olan iletişimini en aza indirgeyen ya da ailesinin ilgisini çekmek adına olumsuz ve saldırgan davranışlarda bulunan, onaylanmayan davranışlar sergileyebilen bir kişiye dönüşebilmektedir (Aydın, 2005:49).

Sebebi her ne olursa olsun reddedici tutum sergileyen aileler, çocuklarının fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı reddetmiş olmaktadır. Bu çocuklar anne babaları dâhil en yakınları tarafından ihtiyaç duydukları çocukluk döneminde yalnız bırakılarak kendi hallerine terk edilmişlerdir. Böyle bir ortamda dünyaya gelen ve büyüyen bir çocuk, gelecekte yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıkları olan, korkak, çevresindekilere özellikle kendinden küçüklere karşı düşmanca duygular besleyebilen bireylere dönüşür hale gelmektedirler. Sevgiye en çok ihtiyaç duyduğu çağlarda ailesi tarafından dışlanan çocuk bu durumu kaldıramaz ve ilerde çeşitli psikolojik rahatsızlıklarla yüz yüze gelebilmektedirler. Anne ve babalarının

kabulünü kazanmak için karakterlerinden ödün veren çocuklar içten içe ailesine kin besleyen kişilere dönüşmektedirler (Bolattekin, 2014:17). Bu tutuma maruz kalan çocuklarda çevresindeki kişilere karşı haset duyguları besleyen ve sağlıklı iletişim kuramayan davranış kalıpları gözlenebilmekle beraber, sağlıklı bir benlik yapısı oluşturmadıkları ve narsistik kişilik yapısı gelişebilir.

2.3. Anne Baba Tutumları ve Kişilik İlişkisi

Kişiliğin gelişimi ve oluşumuna etki eden birçok çevresel faktör bulunmaktadır. Anne baba tutumları çocuğun kişiliğinin oluşumunda ve karakterinin biçimlenmesinde oldukça önem taşımaktadır. Çünkü çocuk anne babasının kendisine karşı davranışları ve onu değerlendiriliş biçimine göre bir benlik saygısı geliştirmekte ve yine güven duygusu da büyük oranda bu faktör tarafından belirlenmektedir. Bireyin kendini görüş tarzı ise insan ilişkilerini ve hayata bakışını etkilemekte ve yönlendirmektedir (Tuzgöl, 1998:16).

Çocukluk evresi kişiliğin şekillenmesinde çok önemli bir dönemdir. Özellikle ilk üç yıllık dönemde aileden alınan şefkat ve destek insanın sağlıklı bir kişilik geliştirmesinin en önemli aşamalarındandır. Eğer bu dönemde anne baba çocuk iletişiminde eksiklik varsa, anne ve baba çocuğa yeterince ayna olamıyorsa, çocuk anne babasına baktığı zaman onlarda kendisini göremiyorsa birtakım problemler ortaya çıkabilmektedir. Çocuk yaptığı şeyleri anne ve babasıyla paylaşır ve onlardan onay beklemektedir. Onay gelmediği takdirde anne ve baba aynalık vazifesini yerine getirememiş olmakta birlikte, çocuğun kendine güven duymasını da engellemiş olmaktadır. Çocuklar her zaman sevgiye muhtaçtırlar ancak koşulsuz sevgi vermekle, pohpohlamak arasındaki farkı bilerek hareket etmeliyiz. Asıl olan çocuğun kişiliğini, karakterini değil; iyi vasıflarını, iyi eylemlerini ve meziyetlerini ön plana çıkararak övmek olmalıdır (Sayar, 2012:225-226).

İnsan doğduğu andan itibaren ailesiyle ve sosyal çevresiyle sürekli bir ilişki ağı içerisinde ve bu ilişki ağında karşılıklı olarak uyum önemlidir. Kişi kendinden

beklenen davranışlar doğrultusunda uyum sürecini gerçekleştirir ve bu süreç sosyal gelişimi doğrudan etkilemektedir. Bireyin duygu ve düşünceleri, psikolojik, fizyolojik, sosyal yaşantıları geleceğindeki karakterini şekillendirmektedir. Dolayısıyla bireyin çocukluğundaki davranışlarının olumlu ya da olumsuz olması, çocuğun ailesi ve sosyal çevresi ile bağlantılı olarak gelişir. Çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuramayan çocuk bir süre sonra uyum sorunları yaşamaya başlamakta ve bu uyum sorunları ise davranış problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Günalp, 2007: 34).

Anne baba çocuk arasındaki etkileşim çocuğun davranışlarını biçimlendirirken, gelecekteki davranışları üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Narsist anne babanın çocuğunun narsist olma durumu kaçınılmazdır, çünkü çocuk anne babayı örnek almaktadır. Anne baba çocuğa doğru bir şekilde rehberlik edememiştir ve bunun neticesi olarak narsistlerden oluşan yeni bir nesil ya da narsistlere karşı koyamayan yetişkinler ortaya çıkacaktır (Hotchkiss,2014: 19). Dolayısıyla kişiliğin oluşmasında anne baba tutumlarının etkisi özellikle çocuğa uygulanan ödül ve cezalar yoluyla somutlaşarak görünür hale gelmektedir (Günalp, 2007:40).

Bu somutlaşmaya örnek vermek gerekirse, çocuğun benlik kavramının yetişkinlerin ona yönelttikleri tutumların bir yansıması olduğu ve anne babadan gelen itici tutumların, çocuğun kendini değersiz hissetmesiyle sonuçlanmasıdır. İstenen davranışları gösterdiğinde desteklenmeyen çocuk, onaylanan ve onaylanmayan davranışlarının ayrımını yapmakta zorluk çekmektedir. Bunun sonucunda umudu keserek, anne babasının onayını sağlama çabalarından vazgeçecektir. Buna karşılık, istenen davranışları gösterdiğinde desteklenen çocuk ise, onaylanan davranışların hangileri olduğunu öğrenecektir. Bu ortam, özgüvenli ve otonom (kendi kendini yöneten) bir çocuk yetiştirmenin ön koşuludur. Dolayısıyla anne baba tutumlarının çocuğunun kişiliğinin oluşumunda ve karakterinin biçimlenmesinde büyük önem taşıdığı görülmektedir. Anne baba çocuk üçgeni sevgi temeline dayanmalıdır. Özdeşim modeli olan anne baba bilmelidir ki, çocuğa nasıl bir davranış uygularsa benzer davranışı ondan da görecektir (Günalp, 2007:35).

Anne baba tutumu ve kişilik arasındaki bağı kısaca özetlemek gerekirse, aile kişinin içine doğduğu, ilk sosyal deneyimlerini kazandığı ve daha sonraki yıllar için gerekli ilk adımları attığı kurumdur. Bundan dolayı çocukların ya da bireylerin kişiliklerinin temelleri ailede atılmaktadır. Ailenin sağladığı öğrenme yaşantılarının ve sunmakta olduğu modellerin, çocuktaki olumlu sosyal davranış ve değerlerin gelişmesinde önemli bir yeri olduğu görülmektedir (Kaya, 2010:1-2). Dolayısıyla narsistik duyguların gelişiminde anne-baba tutumları belirleyici etken olarak öne çıktığı görülmektedir.

Anne baba tutumlarının çocuğun kişiliğini etkilediğini ifade ettikten sonra, anne babanın tutumlarını etkileyen faktörlerinde olduğu görülmektedir ve dolayısıyla bu faktörler çocuğu da etkiler hale gelmektedir. Modern dünyada toplumsal yapıda ortaya çıkan her değişme aileyi de etkileyerek dönüşümüne sebep olmaktadır. Ailedeki yapısal dönüşümün en önemli belirleyeni sanayileşme bağlamında ortaya çıkan kentleşme ve yeni toplumsal ilişkilerdir. Özellikle artan bireyselleşme eğilimleri ve özgürlük söylemleri içine sıkıştırılmış bireysel hayatların metalaştırılarak bireylere tekrar pazarlandığı bir sürecin içinde, bireyin özgürlüğünün kısıtladığı düşüncesi, bireysel bencilliği körüklemiş durumdadır. Toplumsalın içinde kendini tek başına konumlandıran birey cemaatin içinde kendine yer edinmekten ziyade fert olarak kendi kimliğini yaratma peşinde, fakat bu durum bireyin kendine ve toplumsala yabancılaşmasını da beraberinde getirmektedir. Mutsuz, karamsar daha ilerideki paranoya halindeki birey kendini gerçekleştirme imkanı olarak metaların tüketildiği, maddi öğelerin yanında maddi olmayan öğelerinde tüketimin nesnesi halini aldığı, dinsel öğretilerin veya mekanların metalaştığı tüketim evrenine kendini hapsetmektedir. Modern toplumların bireylerinin ve toplumsal yapılarının aldığı bu yeni görünüm bir bunalımın içten içe yaşandığını göstermektedir (Aydemir, 2005:71-73). Dolayısıyla bu etkenlere maruz kalan birey sistemin gerekliliklerini içselleştirerek bu durumu tutumlarına yansıtarak, aile fertlerinin de bu durumdan etkilenmesinin önüne geçemeyecektir.

3.BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1.Problem

Aile, çocuğunun kişilik özelliklerini içinde bulunduğu toplumsal sistemin yapısına ve işleyişine uygun olarak biçimlendirmektedir. İnsan doğasında bulunan narsisizmin, ebeveynlerin çocukla iletişimi ve çocuğa verdikleri eğitim sonucu normalin üzerine çıkması ve bu durumun yayılma nedenleri arasında olan modernizmin, medyanın, internetin, tüketim çılgınlığının ve küreselleşmenin de etkisiyle birlikte Türk aile yapısındaki değişimler dikkatleri çekmektedir. Bu bağlamda narsisizm kavramı, çağımıza has değişimlerin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Toplumda narsisist insanların giderek artması ve narsisist davranış kalıplarının giderek içselleştirilmesi bu kişilik yapılanmasının normal olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Narsisistik kişilik yapısı ve modern kültürün yukarıda belirtilen özellikleri ile toplumsal hale gelen narsist davranış kalıplarının her geçen gün yaygınlaştığı görülmektedir. Narsisizmi sağlıklı gelişmeyen kişi aslında özgüvensiz yetişmekte ve her fırsatta benmerkezci refleksler göstermektedir. Bu durum ise patolojik narsisizm olarak tanımlanmaktadır ve kişi kendine güven ve saygı duymada ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Bu anlamda çalışmamızın odaklandığı temel problem günümüz dünyasında gittikçe normalleşerek bir kültür haline gelen narsisizm ve kişinin, zihin ve karakterler yapısının oluşumuna biçim veren narsisistik kişiliğin oluşumunda ailenin etkisidir. Modernizm ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte rekabet ortamı artarak toplumsal düzende değişimlere neden olmaktadır. Biz'den ben'e doğru bir geçiş söz konusudur.

3.2.Araştırmanın Amacı

Sosyolojik kurumlar içinde başat olan ailenin yapısında ki değişimler dikkatimizi çekmektedir. Bu değişimler dünyadaki gelişim ve ilerlemeyle doğru orantılı iken istenmeyen durumlarında meydana gelmesine neden olmaktadır. Ailenin çekirdeği olan çocuklar ise bu durumdan oldukça etkilenmektedir. Ailenin bir parçası olan çocuk kendi gelişimini tamamlarken bir yandan kendi kişilik yapılanmasını oluşturmaktadır. Bu durumda en çok ebeveynlere iş düşmektedir. Çocuk ailesinde gördükleri ve ebeveynlerinin yönlendirmesi doğrultusunda gelişimini tamamlamaktadır. Bu da her insanın doğal yapısında bulunan narsisizmin nasıl ve ne yönde şekilleneceğini belirlemektedir. Sürecin olumsuz işlemesi durumunda çevre ve aile yapılanması içindeki çocuğun patolojik bir kişilik haline gelerek, bu kişilik yapılanmasının da topluma yayılması sonucu normalleşmektedir. Bu çalışmada da bu ailenin konumu ve ebeveyn tutumları bağlamında toplumumuzda narsisizmin normalleşerek bir kültür haline dönüşüp dönüşmediği ele alınmıştır.

3.3.Araştırmanın Önemi

Her geçen yıl, narsisizm düzeylerinde bir artış olduğu ve artık toplumsal yapı içerisinde narsisistlerle daha çok karşılaşıldığı üzerine vurgular yapılmaktadır. Narsisistik davranışların nedeni en temelde, kapitalist toplumda görülen “bireyleşme” ve “rekabet ortamının” yaratmış olduğu “narsisizm kültürünün” küreselleşmenin kaçınılmaz etkisiyle tüm dünyaya yayılmış olmasıdır. Yaygınlaşan bu kültür toplum nezdinde normalleşerek hızla yayılmaya devam etmektedir. Yayılma sonucu oluşan sapma davranışları dikkatleri çekecek düzeydedir ve bu durum toplumda giderek büyüyen krizlere neden olmaktadır. Bu bağlamda narsisizm, toplum yapısında meydana gelen sosyo-ekonomik ve kültürel değişiklikleri açıklamamızı kolaylaştıran etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Literatürü incelendiğimizde ise, narsisizm ile ilgili yapılan araştırmaların az oluşu dikkatleri çekmektedir. Narsisizm kavramının 21. yüzyılın fenomeni haline gelerek, psikolojik belirlenimcilikten çok toplumsal değişimlerin psikolojik etkisini

anlamanın yolunu sağladığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu çalışma, - narsisistik kişilik yapılanmasının aile ve çocuk bağlamında incelenmesi- bizlere narsisizm kültürünün oluşumu ve gelişimi hakkında bilgi vererek ebeveynlerin çocukları ile doğru iletişim kurma adına yapması ve yapmaması gereken davranış kalıplarına dikkatleri çekerek, sağlıklı birey yetiştirmenin sağlıklı toplumlar ve gelecek için elzem olduğunu anlamamızı sağlayacaktır.

Sosyoloji disiplinin de konu ile ilgili daha önce yapılmış benzer bir çalışma bulunmaması sebebiyle çalışmamızın özgün değeri yüksektir. Bu anlamda bundan sonraki çalışmalar içinde bir imkan ve ihtimal olarak kaynaklık etme potansiyeline sahiptir.

3.4.Sınırlılıklar

Narsisizm, oldukça kapsamlı ve karmaşık bir kavramdır. Sosyolojik olarak toplumdaki diğer olgularla etkileşim içinde olan narsisizm kavramının analiz edilmesinde sınırlılıkların belirlenmesi sorulan sorulara doğru cevaplar alınabilmesi açısından büyük önem taşır. Bu araştırmada yoğunlaşılması beklenen sınırlılıklar ise aşağıdaki gibidir.

1.Narsisizm ve narsisistik kişilik yapısının gelişiminde rol oynayan modernizm, sanayileşme, medya, internet ve küreselleşme gibi süreçlerin etkileri her bir madde için bağımsız bir başlık olarak değil genel olarak değerlendirilecektir.

2.Ailenin toplumsal yapı üzerindeki etkisi yetiştirdiği çocuk üzerinden incelenecek ve temel kişilik örgütlenmesinde meydana gelen sosyo-ekonomik ve kültürel koşullardaki değişimler, uygulanan ölçek ile yorumlanacaktır.

3.Narsisizm kavramının literatürde, psikolojik durumları açıklamak için kullanıldığını bilmekle birlikte, bu çalışmada narsisizm kavramı psikolojik bir

terimden ziyade, sosyo-kültürel açıdan ele alınarak toplumsal boyutu ile yorumlanacaktır.

4.Yeni toplumsal biçimlerin, değişkenlere bağlı olarak yeni kişilik biçimleri oluşturduğunu böylece, toplumu oluşturan bireylerde yetersizlik, tatminsizlik ve değersizlik kültürü oluşturarak yeni bir narsisizm akımının oluşumu aile ve çocuk bağlamında incelenecektir.

5.Araştırma evrenini üniversite gençliği oluşturmaktadır.

Ayrıca sosyal bilimlerdeki araştırmalara özgü sınırlılıklar bu araştırma içinde geçerli olup, zaman ve mekan sınırlılıklarının yanında toplam sayısal verilerin güvenilirliği veri toplamada kullanılan anket tekniğinin özellikleri ile sınırlıdır.

3.5. Evren ve Örneklem

Araştırmanın oldukça geniş bir evrene hitap etmesi sebebiyle maddi imkanlar çerçevesinde mümkün olan en geniş temsil yeteneğine sahip örnekleme ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple, narsisizmin yayılma nedenleri ile bu durumun normalleşerek bir kültür haline dönüşümünü araştırırken kişilik oluşumunu kısmen tamamlamış olan 18 yaş ve üstü bireylere anket uygulanmıştır. Nitekim araştırma hipotezlerinin test edilebilmesi için katılımcıların yetişkin olmaları gerekmektedir. Örneklemin evreni en iyi şekilde temsil edebilmesi için kotalı tesadüfi örneklem uygulanmıştır. Anketler, eşit sayılarda olmak üzere, Gazi Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesinde uygulanmıştır. Bu üniversitelerin seçilme sebebi ise ülkenin merkezinde olan üniversiteler oluşu ve ülkenin birçok yerinden gelen öğrencilerden oluşuyor olmasıdır. Toplamda 650 anket uygulanmış ancak 604 anket araştırmada kullanılmıştır. Erkek- kadın sayıları birbirine eşittir. Buradaki amaç narsisist kişilikte cinsiyet ayrımının olup olmadığının ölçülmesidir. Anketler uygulanırken herhangi bir bölüm veya fakülte belirlenmemiş, değişik bölümlerde lisans ve yüksek lisans

eğitimi alan öğrencilere uygulanmıştır. Bu sayede örneklemin temsil kabiliyeti ve heterojenliğinin en yüksek seviyede gerçekleşmesine özen gösterilmiştir.

3.6. Anket Formunun Tanıtımı Ve Uygulama

Anket formu oluşturulurken araştırma problemi ve araştırmanın amacı dikkate alınarak demografik veriler dışında iki bölümden oluşan ve 5’li likertin kullanıldığı bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek geliştirilirken Narsistik Kişilik Envanterinden yararlanılmıştır. Örneklem tespit edildikten sonra ilgili üniversitelerde 100 örnekleme pilot uygulama yapılmış ve bu uygulama sonucunda anketin eksik yönleri, uzman öğretim üyelerinin de katkılarıyla tespit edilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra saha uygulamasına geçilmiştir.

Araştırmanın uygulama süreci 2014 Ekim ve Kasım aylarında Gazi Üniversitesinden başlamıştır. Daha sonra 2014 Aralık ve 2015 Ocak ayı içerisinde Ankara Üniversitesinde anketler uygulanmıştır. Ardından 2015 Şubat ve Mart aylarında Necmettin Erbakan Üniversitesinde anketler uygulanmıştır. Son olarak 2015 Nisan ayında Ortadoğu Teknik Üniversitesinde anketler uygulanarak saha araştırmamız toplamda 7 ay sürmüştür. Anketlerin uygulanması sırasında bizzat katılımcılara refakat edilmiş, bu süreçte herhangi bir problemle karşılaşılmaştır.

Anket formunda yer alan ilk ölçekteki 34 soru narsist kişilik özelliklerini tespit etmeye dönük ifadelerden oluşmaktadır. İkinci ölçek ise ailelerin çocuklara karşı tutumlarının ölçülmesine dönük olup 23 ifadeden müteşekkildir. Son bölümde ise cinsiyet, yaş, doğum yeri, kendisinin, annesinin ve babasının eğitim ve gelir durumu, mesleği gibi demografik verilere yer verilmiştir (Bkz. Tablolar Ek-2).

Uygulanan 650 ankette bir kısmı güven vermemesi, bir kısmı da çok eksik olması nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuçta 604 anket değerlendirmeye

alınmış; anketlerin veri girişleri ve verilerin analizleri SPSS 16.0 bilgisayar programında yapılmıştır.

3.7. Araştırmada Kullanılan İstatistiki Teknikler

Araştırmanın uygulama kısmında ilk olarak, ankette sorulan soruların betimleyici analizleri, frekanslar ve frekansların yüzdeleri gösterilmiştir. Anket formundaki bazı değişkenler, ortalaması alınabilir olarak düzenlenmiştir. Diğer analiz tabloları ise çalışmadaki atf sırasına göre Ek-1 bölümünde gösterilmiştir.

Çalışmada ortalaması alınabilen değişkenlere bağımsız değişkenin grup sayısına göre T-testi ya da tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Ölçek kısmında, narsisizm ile ilgili narsist kişilik ve diğergamcı kişilik ölçeğine, aile ile ilgili değerveren aile ve müdahaleci aile ölçeğine faktör analizi uygulanmış, oluşan faktörlere T-testi ve varyans analizleri uygulanmıştır.

3.7.1. T-testi

Araştırmada uygulanan bir diğer test ise T-testidir. Bu testte iki bağımsız grubun ortalaması alınabilir değişkenlere göre ortalamaları karşılaştırılmış ve yokluk hipotezi sınanmıştır (Bkz. Özdamar, 2002: 358-9). Bağımsız T-testlerinde, varyansların homojenlik durumuna göre T-testinin anlamlı farklılık ilişkisine bakılmıştır. Cinsiyet değişkeni ile ilgili olarak yapılan analizlerde T-testi uygulanmıştır. Bu testte de iki grup arasındaki ilişkinin anlamlılık derecesi $p < ,05$ düzeyinde tespit edilmektedir.

3.7.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA)

K bağımsız grup denemelerinden elde edilen nicel verilerin analizinde yararlanılan bir yöntem olan tek yönlü varyans analizi (Özdamar, 2002: 382), ikiden fazla gruba sahip olan değişkenler için uygulanmıştır. Bu analizde gruplar arası

farklılıkları ortaya çıkaracak olan test, varyansların homojenliği testine göre belirlenmiştir. Grupların bağımlı değişken için varyans analizi heterojen ise ($p < ,05$) “Tamhane” testi, homojen ise ($p > ,05$) “Tukey HSD” testi uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda aralarında anlamlı bir farklılık ilişkisi tespit edilen grupların hangilerinin $p < ,05$ düzeyinde farklılaştığı tablolarda gösterilmiştir.

3.7.3. Faktör Analizi

“Faktör analizi, birçok değişken arası ilişkiyi analiz etmek ve bu değişkenleri altlarında yatan ortak boyutlar bağlamında açıklamak için yapılır. Amaç, bu değişkenlerdeki enformasyonu minimum bilgi kaybıyla az sayıdaki faktörlere indirmektir. Bu analizde amaç, değişkenlerin arasındaki ilişkinin yapısını bulmak ve veri azaltmaktır” (Erdoğan, 2003: 352). Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörlere T-testi ve tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Bu araştırmada faktör analizi, birbirine benzer ve farklı pek çok ifadeden oluşan narsistik kişilik, diğerğamcı kişilik, değer veren aile, müdahaleci aile faktörlerini ortaya çıkarmak için kullanılmıştır. Narsisizm bölümünde 2 faktör oluşmuştur. Aile bölümünde de 2 faktör oluşmuştur. Narsisizm bölümündeki narsistik kişilik faktörü 19 ifadeden, diğerğamcı kişilik faktörü ise 11 ifadeden oluşmaktadır. Aile bölümündeki değerveren aile faktörü 10 ifadeden, müdahaleci aile faktörü 7 ifadede oluşmaktadır.

4.BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

Bu bölümde, araştırmanın temel amaçlarından olan narsistik kişilik ve aile değişkeni üzerinden geliştirilen ölçeğin faktör analizi sonuçları sunulmaktadır. Bu bağlamda söz konusu ifadelerin beşli ölçek içerisindeki yüzdeleri, ortalama ve standart sapmaları verilmiş ve yorumlanmış, ardından ölçekler üzerinde uygulanan faktör analizi sonuçları verilmiştir.

Narsisizm değişkenine ilişkin ilk ölçek 34 ifadeden, aile değişkenine ilişkin ikinci ölçek ise 19 ifadeden oluşmuş olup, ifadeler faktör analizine tabi tutularak ölçek üzerinde faktör analizi yapılmasına ve faktörlerle sosyo-demografik değişkenler arasında karşılaştırma yapılmasına imkân sağlanmıştır.

4.1. Narsisizm

Bu bölümde narsistik kişiliği ölçmeye dair oluşan yargılar üzerinden katılımcıların vermiş olduğu cevaplar değerlendirilmiştir. Ankette narsisizme ilişkin kanaatler 1 ile 5 değerleri arasında ölçülmeye çalışılmıştır. İfadelere karşılık gelen değerler ise şu şekildedir: “1. Kesinlikle katılmıyorum”, “2. Katılmıyorum”, “3. Ne katılıyorum ne katılmıyorum”, “4. Katılıyorum”, ve “5. Kesinlikle katılıyorum.” Narsist kişiliği ölçen ifadelerden katılımcıların genel olarak hayata bakışları, kendilerini nerede gördükleri, karşı tarafa ilişkin düşünceleri açıklanmaya çalışılmıştır. Kısaca narsist kişiliği tekrar hatırlayacak olursak; narsisist bireyler kendi değerlerini geçerli kılmak için başka kişilere bağımlıdırlar. Kendini beğenen narsisistler her şeyi yapabilme ve başarısızlık duyguları konusunda başka kişilerin onayını elde etmeyi amaçlamaktadır; ironik bir şekilde bu onaya kavuştuklarında buna değer olmadıklarına ilişkin bir hisse kapılabilirler. Her türlü eleştiriye aşırı alınganlık gösterir, eleştirinin geçerliliğini yadsıyarak kızgınlık ya da üzüntüyle tepki verirler. Pek çok durumda narsisizm alttan alma ya da alçakgönüllülük tutumuyla

gizlenebilir (Hamedoğlu, 2009, 14).

Bu bağlamda narsisistik kişilik faktörü içerisinde yer alan ifadelere ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar yüzdeler olarak aşağıdaki gibidir.

4.1.1. Narsisistik Kişilik

Tablo 1.1. İfadelerin Frekans Tablosu

Aşağıdaki ifadeler ile ilgili görüşleriniz nelerdir? NOT: Aşağıda verilen cümlelerden, Kesinlikle Katılmadıklarınız için 1'i Katılmadıklarınız için 2'yi Ne Katılıyor ne de Katılmıyorsanız 3'ü Katıldıklarınız için 4'ü Kesinlikle Katıldıklarınız için 5'i işaretleyiniz.		N	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyor Ne Katılmıyorum	Katıyorum	Kesinlikle Katıyorum
1	Güç sahibi olmak benim için çok önemlidir	602	18 3,0%	91 15,1%	149 24,7%	236 39,1%	108 17,9%
2	Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde	601	29 4,8%	58 9,6%	176 29,1	234 38,7%	104 17,2%
3	Bana iltifat edilmesinden hoşlanırım	601	26 4,3%	56 9,3%	143 23,7%	256 42,4%	120 19,9%
4	Özel biri olduğumu düşünüyorum	602	36 6,0%	87 14,4%	181 30,0%	209 34,6%	89 14,7%
5	İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim	598	44 7,3%	146 24,2%	225 37,3%	126 20,9%	57 9,4%
6	Vücudumla hava atmaktan hoşlanırım	600	144 23,8%	208 34,4%	121 20,0%	84 13,9%	43 7,1%
7	İyi bir lider olduğumu düşünüyorum	603	27 4,5%	74 12,3%	191 31,6%	204 33,8%	107 17,7%
8	Herkesin gözünün üzerinde olduğu çok ünlü biri olmak isterdim	604	128 21,2%	171 28,3%	134 22,2%	108 17,9%	63 10,4%
9	Aynada kendimi seyretmekten hoşlanırım	602	56 9,3%	132 21,9%	175 29,0%	157 26,0%	82 13,6%
10	Bir gün yaşam öykümün yazılmasını arzu ederim	603	74 12,3%	135 22,4%	152 25,2%	132 21,9%	110 18,2%
11	Dünyayı ben yönetsem, dünya çok daha iyi bir yer olurdu	602	49 8,1%	106 17,5%	192 31,8%	139 23,0%	116 19,2%
12	Sosyal paylaşım sitelerinde takip edilmek ve beğenilmek	602	82 13,6%	116 19,2%	163 27,0%	173 28,6%	68 11,3%

	hoşuma gider		13,6%				
13	İstediğimi elde etmek için her yola başvururum	602	99 16,4%	142 23,5%	150 24,8%	141 23,3%	70 11,6%
14	Yeni moda ve heveslere öncülük etmeyi severim	602	56 9,3%	143 23,7%	179 29,6%	159 26,3%	65 10,8%
15	Bir işi benden daha iyi yapan birisini görünce kendimi gergin hissederim	602	58 9,6%	143 23,7%	182 30,1%	137 22,7%	82 13,6%
16	Oyun oynarken yenilmekten hiç hoşlanmam	603	46 7,6%	138 22,8%	155 25,7%	154 25,5%	110 18,2%
17	Rekabet doğanın kanunudur	602	31 5,1%	35 5,8%	61 10,1%	228 37,7%	247 40,9%
18	Başarı hayattaki en önemli şeydir	603	49 8,1%	91 15,1%	139 23,0%	155 25,7%	169 28,0%
19	İşlerin yapılmasında başkalarına nadiren ihtiyaç duyarım	598	25 4,1%	116 19,2%	195 32,3%	190 31,5%	72 11,9%

Tablo 1.2. Narsisistik Kişiliğe İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi

Narsisistik Kişilik

Narsisistik Kişilik	Ort.	Std. Sapma	FAKTÖR 1
Güç sahibi olmak benim için çok önemlidir	3,5303	1,04999	,615
Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde	3,5376	1,04975	,584
Bana iltifat edilmesinden hoşlanırım	3,6477	1,04877	,579
Özel biri olduğumu düşünüyorum	3,3798	1,09173	,561
İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim	3,0165	1,07687	,556
Vücutumla hava atmaktan hoşlanırım	2,4000	1,18725	,551
İyi bir lider olduğumu düşünüyorum	3,4936	1,06777	,545
Herkesin gözünün üzerinde olduğu çok ünlü biri olmak isterdim	2,6606	1,28065	,541
Aynada kendimi seyretmekten hoşlanırım	3,1028	1,17593	,522
Bir gün yaşam öykümün yazılmasını arzu ederim	3,1064	1,29182	,521
Dünyayı ben yönetsem, dünya çok daha iyi bir yer olurdu	3,2807	1,21120	,509
Sosyal paylaşım sitelerinde takip edilmek ve beğenilmek hoşuma gider	3,0587	1,20973	,504
İstediğimi elde etmek için her yola başvururum	2,8917	1,24456	,499
Yeni moda ve heveslere öncülük etmeyi severim	3,0807	1,13795	,477
Bir işi benden daha iyi yapan birisini görünce kendimi gergin	3,0807	1,17921	,429

hissederim			
Oyun oynarken yenilmekten hiç hoşlanmam	3,2495	1,22028	,425
Rekabet doğanın kanunudur	4,0367	1,09751	,403
Başarı hayattaki en önemli şeydir	3,4972	1,25165	,398
İşlerin yapılmasında başkalarına nadiren ihtiyaç duyarım	3,2440	1,02231	,310
Eigenvalue			
			5,298
Açıklanan Varyans (%)			15,583
Cronbach's alpha			,966

Analizin sonuçlarına göre oluşan ilk faktörde “Güç sahibi olmak benim için çok önemlidir”, “Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde”, “Bana iltifat edilmesinden hoşlanırım”, “Özel biri olduğumu düşünüyorum”, “İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim”, “Vücudumla hava atmaktan hoşlanırım”, “İyi bir lider olduğumu düşünüyorum”, “Herkesin gözünün üzerinde olduğu çok ünlü biri olmak isterdim”, “Aynada kendimi seyretmekten hoşlanırım”, “Bir gün yaşam öykümün yazılmasını arzu ederim”, “Dünyayı ben yönetsem, dünya çok daha iyi bir yer olurdu”, “Sosyal paylaşım sitelerinde takip edilmek ve beğenilmek hoşuma gider”, “İstedikimi elde etmek için her yola başvururum”, “Yeni moda ve heveslere öncülük etmeyi severim”, “Bir işi benden daha iyi yapan birisini görünce kendimi gergin hissederim”, “Oyun oynarken yenilmekten hiç hoşlanmam”, “Rekabet doğanın kanunudur”, “Başarı hayattaki en önemli şeydir”, “İşlerin yapılmasında başkalarına nadiren ihtiyaç duyarım” ifadeleri yer almaktadır. İfadeler dolayısıyla ilk faktöre “Narsistik Kişilik” faktörü adı verilmiştir. Söz konusu faktör, tek başına toplam varyansın %15,583’ünü açıklamaktadır ve eigen değeri de 5,298’dir. Faktörü oluşturan ifadelerin güvenilirliği yüksektir (Cronbach’s alpha= ,966).

Söz konusu faktördeki ifadelere katılım oranları ve ortalamalarına baktığımızda narsist kişilik için bir eğilim ve potansiyel olduğunu söyleyebiliriz. Narsist kişiler kendilerini diğer insanlardan daha farklı, üstün, güçlü ve önemli bir

insan olarak görmektedirler. Güçlü olmakla, psikolojik açıdan kendilerini huzurlu ve rahat hissetmektedirler. Özmen'in de ifade ettiği gibi kendilerine hayran olan bu kişiler, kendilerini olduğundan daha başarılı, daha güçlü, daha güzel, daha zeki olarak değerlendirmektedirler. Büyüklük düşüncelerine gerçek yaşamda karşılık bulamazlarsa, bunu hayallerinde gerçekleştirmeye çalışmakta, herkesten farklı ve özel oldukları hayalleri kurmaktadır. En güzel en yakışıklı en başarılı, en zeki, en güçlü en önemli insan olduklarını düşünmektedirler (Özmen, 2011,58-59). Bu bağlamda katılımcıların %57'si "Güç sahibi olmak benim için çok önemlidir" yargısına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Yani güç sahibi olmayı önemsediklerini dile getirmişlerdir.

Elbette bu orandan yola çıkılarak katılımcıların narsist olduklarını söylemek iddialı olmanın da ötesinde bir yargı barındırmaktadır. Nitekim güç sahibi olma isteği insan doğasında var olan ve çalışmanın başında normal narsizm olarak ifade edilen duruma işaret etmektedir. Dolayısıyla burada üzerinde durulması gereken asıl unsur, güç sahibi olmayı talep etmekten ziyade, söz konusu gücün toplumsal formasyonda nasıl bir eylemliliğe dönüştüğüdür. Eylemliliğin toplumsal görünümü için diğergamcı kişilik tablosunda yer alan 4. (İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım-%74,2) ve 6. (Grubun menfaati için kişisel çıkarlarımı feda ederim-%53,2) yargılar önemli bir veri sunmaktadır. Nitekim bu yargılara katılım oldukça yüksektir. Dahası diğergamcı ifadelerle katılımların sadece bu yargılarla sınırlı olmadığı tüm ifadelerle ilişkin katılımın yüksek olduğu göz önüne alındığında söz konusu güç sahibi olma talebinin karşıdaki kişi üzerinde baskı kurma ve aşağılama içermediği başka bir ifade ile normal narsizm olduğu görülmektedir.

Tabloda yer alan "Dünyayı ben yönetsem, dünya çok daha iyi bir yer olurdu" yargısına katılımcıların %42,2'si katıldıklarını ifade etmişlerdir. Burada yine narsist kişilik yapısının özelliği olan kendi yaptığı şeyin en iyi ve doğru olduğuna inanma ve övünme söz konusudur. Bu yargı başarılı olma ve iyi bir lider olma düşüncesiyle paralellik göstermektedir. Narsist için güç sahibi olmak sadece üstünlüğün

onaylanması değil, ayrıca kırılğan egosunu doyurabilmek için kontrol edeceği bir çeşit narsistik ihtiyaçlar deposudur. Ne kadar çok güce sahiplerse, kendilerini iyi hissedebilmek için diğerlerini o kadar rahatça küçük görebilmektedirler (Hotchkiss, 2014, 35). Ancak diğergamcı kişilik tablosuna baktığımızda bu durumun tersi söz konusudur. Özellikle tabloda yer alan 5. (Arkadaşlarımla kararları benim için önemlidir-%72) yargının olumlandığı, 8. (Diğer insanlardan onları küçümsediğim ve aşağıladığım yönünde tepkiler alırım-%74,2) yargıya ise katılmayanların oranının oldukça yüksek olduğu göz önünde bulundurulursa çalışmamızda Hotchkiss'ın dediği gibi narsist kişiliklerin olmadığını ifade edebiliriz. Ancak tabloda ifadesini bulan %42 'lik kesimin bu yargıya katılmış olması da katılımcıların narsisizme yönelik bir potansiyel/ihtimal taşıdıklarına işaret etmesi açısından oldukça önemlidir.

Narsist kişiliğin önemli özelliklerinden bir tanesi de lider kişilik yapısına sahip olmalarıdır. Narsistler zekâ, yaratıcılık, yarışma, liderlik becerileri gibi bilişsel ve güdülenme alanları açısından kendilerini gerçekte olduğundan daha üstün görmekte ve kendilerine daha fazla güvenmektedirler. Narsist liderlerin kendilerine has karizmaları, iletişim ve etkileme becerileri olabilmektedir. Ayrıca kararlılıkları, vizyonları ve bir işi üstlenip altından kalkma becerileri onlara bir örgütü/grubu başarıya ulaştırmada yardım edebilmektedir. Ancak Narsistik liderlerin başarılarının yararlarıyla ilgili sıkça atlanan nokta, narsistlerin başarılarının genellikle kısa vadeli olduğudur (Hamedoğlu, 2009, 14). Bu anlamda verilen cevaplara göre, katılımcıların %51,5'i lider kişiliğe sahip olduklarını iddia etmektedirler. Ancak diğergamcı kişilikte yer alan 1. (başkalarından öğrenebileceğim çok şey var-%82,3) ve 3. (Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi mutlu hissederim-%81,1) yargıya katılımcıların büyük çoğunluğu katılmıştır. Yani Hamedoğlu'nun belirttiği gibi narsist bir liderlik söz konusu değildir. Bu durum bir sonraki yargıya katılımın az olması ile de desteklenmektedir. Çünkü narsist lider öncü olmaktan hoşlanmaktadır. Nitekim narsist kişiler, ilgi odağı olmakta oldukça beceriklidirler; dikkat çekmeyi severler ve bunun için hemen her şeyi yapabilmektedirler. Kalabalık karşısında olmayı aşırı derecede kaygı tetikleyici bulan pek çok kişinin aksine, narsistler buna bayılırlar ve bu konuda oldukça başarılıdırlar

(Twenge ve Campbell, 2010, 43-44). Ancak katılımcılar içinde “Yeni moda ve heveslere öncülük etmeyi severim” yargısına katılanlar %37,1 olup, katılmayanlar da (%33) benzer oranlara sahiptir. Bu yargıda oranlar birbirine çok yakın olmasına karşın aksi faktör olan diğergamcı kişilikte oranlar arasında çok büyük farklar dikkati çekmektedir. Başka bir ifade ile liderlik becerileri noktasında kendilerini olduğundan daha üstün gören ve bu konuda aşırı özgüvenli bir şekilde öncü olmayı isteyen bir narsist kişilik söz konusu değildir.

Tabloda narsisizm belirtileri açısından dikkat çekici diğer bir veri de “Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde” yargısına katılım oranının (%55,9) oldukça yüksek oluşudur. Katılımcılar başarılı olmalarının nedenini kendi yeteneklerine bağlamışlardır. Biz duygusunun ve tevazünün sözel olarak sık sık vurgulandığı bir toplumsal yapı da “ben” vurgusunun bu denli yoğun bir biçimde ön plana çıkarılıyor olması, mevcut toplumsal dönüşüme işaret etmesi açısından da oldukça önemlidir. Bu anlamda katılımcılar narsist kişilik özelliği olan kendini beğenmeyi güçlü bir biçimde vurgulayarak bir eğilimin izlerini ya da en azından bir potansiyeli ortaya koymuşlardır.

Narsist kişiler kendilerini eşi benzeri olmayan biricik kişiler olarak gördükleri için özel muamele görmek, övülmek ve haklarında güzel şeylerin söylenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Çünkü bilgili ve herkesten daha çekici olan her zaman kendileridir (Hotchkiss, 2014, 41). Bu anlamda elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların %62,3’ü “Bana iltifat edilmesinden hoşlanırım” yargısına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak burada önemli olan kişinin biricikliği ve özel muamele görmek istemesinden kaynaklı bir övgünün var olup olmadığıdır. Bunu da diğergamcı yargılara katılım oranlarından anlıyoruz ki özellikle 11. yargı olan “Eleştiriye hiç tahammülüm yoktur, eleştirildiğim zaman tepki veririm” (%53,3) yargısına katılmayan kişi sayısı oldukça fazladır. Dolayısıyla burada ki iltifattan hoşlanma durumu Hotchkiss’ın üzerinde durduğu gibi patolojik olan narsisizmi bizlere yansıtmamaktadır.

Bu bağlamda “Özel biri olduğumu düşünüyorum” yargısını da benzer şekilde katılımcıların yarısının olumladığı bir görülmektedir. Burada narsist kişilikler için “özel olma” şahsiyet olarak diğerlerinden farklı olma anlamında değil, başkaları ile kıyaslandığında kendinde bir üstünlük görme anlamındadır. Bu bağlamda söz konusu yargıya verilen cevaplar (anket uygulamasında da katılımcılardan alınan geri dönüşleri de göz önüne alınarak) üstünlük duygusundan ziyade kişilik olarak bireyin kendini diğerlerinden farklı görmesi şeklindedir. Nitekim diğergamcı verilere katılımın yüksek oluşu ve kendinden önce grubun menfaatini düşünen (Diğergamcı 6.Yargı), başkalarından öğrenebileceği şeylerin olduğunu düşünen (Diğergamcı 1.yargı), mutluluğun başkaları ile birlikte zaman geçirmek (Diğergamcı 9.yargı) olduğunu ifade eden katılımcıların fazlalığı buradaki vurgunun üstünlük duygusu olmadığına kanıtıdır. Çünkü üstünlük duygusu ile hareket eden kişi gruptan önce kendi kişiliğini düşünür, başkaları ile paylaşımda ve fikir alışverişinde bulunamaz ve onlarla mutlu olamaz. Elbette bazı insanlar gerçekten üstün vasıfları itibariyle özeldir. Bazıları ise bu vasıflara sahip olmasalar da özel olduklarına inanırlar. Ancak ifadeye katılım oranının bu kadar yüksek olması her iki katılımcıdan birinin kendini “özel/üstün” görmesi yukarıdaki yargılara katılım oranlarıyla bütünlük arz etmekle birlikte, narsist kişilik yapısının yeni nesilde baskın bir karaktere dönüştüğünü göstermesi açısından da dikkat çekici bir veridir.

Katılımcılar “Sosyal paylaşım sitelerinde takip edilmek ve beğenilmek hoşuma gider” yargısına %39,9 oranında katıldıklarını, %32,9 oranında ise katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Daha önce de bahsedildiği üzere narsist kişiliğin özelliği olan beğenilmek ve takip edilmekten hoşlanma günümüz toplumunda psikolojik açıdan doyum sağlama aracı olarak görülen internet üzerinden şekillenmekte, bireysel narsisizmin güçlenmesine imkân ve zemin hazırlamaktadır. İnternet üzerinden kurulan sanal ilişkiler; gerçek, samimi, karşılıklı özveri üzerine oturması gereken derin ilişkileri sığlaştırmakta ve sahteletmektedir. Narsist kişiler sosyal paylaşım sitelerinde çok başarılı olmaktadır. Çünkü bu sitelerin yapısı narsistin kendini tanıtmaya, en güzel fotoğraflarını seçme ve en çok arkadaşına sahip olma gibi becerilerini ödüllendirir. Kişi kendisine ait web sayfasında ya da blogunda

veya facebook sayfasında kendisini istediği gibi tanıtılabilmekte, fotoğraflarını yükleyebilmekte ve ilgi çekici videolarını yayınlatabilmektedir. Bu durum narsistlerin kendilerini en iyi ifade edebildikleri yer olan sosyal paylaşım sitelerini tercih etmelerine sebep olurken, my (benim) kelimesiyle başlayan sitelerin sayısının giderek artmasına da neden olmaktadır (Twenge ve Campbell, 2010, 163). Ancak bu veriden de katılımcıların narsist olduğunu söylemek oranlar açısından pek mümkün gözükmemektedir. Nitekim günümüz modern toplumunda internet ve özellikle de sosyal medya narsist kişiler için sıklıkla tercih edilen en önemli ve en elverişli platform olmasına karşın söz konusu yargıya katılımların yüksek olmaması da bu savımızı destekler niteliktedir.

Buna ek olarak tabloda yer alan “Rekabet doğanın kanunudur” yargısına katılımcıların %78,6’sı katıldıklarını ifade etmişlerdir. Büyük çoğunluk rekabetin doğanın bir kanunu olduğunu kabul etmekte ve bu durumu içselleştirmiş gözükmektedirler. Rekabetin narsist kişilik yapısını beslediği yapılan araştırmalar ile kanıtlanmıştır. Ancak rekabet karşılaştırma ve yarış ortamı yarattığından dolayı özgüveni zedelemektedir ve özgüven zedelenmesi narsist kişiliğin ortaya çıkmasında önemli bir yere sahiptir. Bireyin kendini sürekli bir yarış içinde hissetmesi ve her durumda başarılı olmak isteğinin sonu gelmeyecektir. Bu durumu ise daha öncede eğitim bölümünde belirttiğimiz gibi eğitim sisteminin bir çıkması olduğu ortadadır. Katılımcıların günümüz toplumunda toplumsal gerçekliğin ayrılmaz bir unsuru haline getirilen bu durumu içselleştirdiği ve bunun bir sonucu olarak söz konusu yargıya katılımın çok yüksek olduğu müşahede edilmektedir.

Rekabete ilişkin olumlama, başarı konusunda da karşımıza çıkmaktadır ki, bu iki husus birbirini beslemektedir. Nitekim narsist kişi başarılarının önemli bir kısmını rekabet ederek elde etmektedir. Dolayısıyla narsist kişi için başarılı biri olarak görülme ayrı bir mutluluk kaynağıdır. Yalnızca kendisinin göreceği başarıyı elde etmek o kadar da heyecan yaratmamaktadır. Başkasının nasıl göreceği, başkasına nasıl görüneceği ayrı bir zihin uğraşdır. Sözü dinlenmesi ve aranan bir insan

olmak başkalarının gözünde bir değeri olduğu duygusu yaratmaktadır. Narsist kişi için başkaları tarafından sevilme, övülmek en önemli beklentilerinden bir tanesidir (Özmen, 2011, 72). Nitekim katılımcıların %53,7'si "Başarı hayattaki en önemli şeydir" yargısına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Buradan yola çıkarsak "başarının" hayattaki en önemli şey olarak görülmesi bir önceki yargıyı hatırlatmaktadır. Çünkü rekabete inanan kişi başarıya odaklıdır. Başarıya ulaşmada rekabetin bir kanun olarak görülmesi ise başarıya ulaşmak için araçtır.

Tabloda yer alan bir başka veri ise "Oyun oynarken yenilmekten hiç hoşlanmam" yargısıdır ve katılımcıların %43,7'si bu yargıya katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak burada yenilgiden hoşlanmamak tahammülsüzlük anlamında değildir. Diğergamcı verilerden 4. Yargıya bakacak olursak iş arkadaşlarından birinin ödül kazanmasından gurur duyarım ifadesine katılımın %74,2 olduğunu görmekteyiz ve bu durum bize patolojik bir narsisizm düzeyinin olmadığını ifade etmektedir.

Bu anlamda "İşlerin yapılmasında başkalarına nadiren ihtiyaç duyarım" yargısına %43,4'ü katıldıklarını ifade etmişlerdir. Başkasına ihtiyaç duymamak kişinin kendisine olan aşırı özgüveninin ve tek başına övgü alma isteğinin bir göstergesidir. Özgüvenin şişirilmiş olması kişilik gelişimi açısından sakıncalı bir durumdur. Bu durumdaki kişi kendine ait olmayan davranışlara girişmekte ve kendisini farklı bir kişi gibi, olduğundan daha üstün bir kişi gibi göstermeye çalışmaktadır. Bu noktada gerçek özgüven ve narsist kişide bulunan özgüven rolünü birbirinden ayırmak gerekmektedir (Tarhan, 2012, 34). Bireyin kişisel varoluşu için bu denli önemli olan özgüven, abartılı içi boş bir şekilde şişirilince kişinin kendini gerçekleştirme engeli olmaktadır. Bu yargıya katılım ve diğergamcı kişilik tablosuna verilen cevaplar beraber yorumlandığında katılımcıların şişirilmiş bir benlik yapısı içinde olduğunu söylemek oldukça güçtür. Çünkü katılımcılar aynı zamanda başkalarından öğrenebilecekleri şeylerin olduğunu %82,3 (Diğergamcı 1.yargı), başkalarıyla işbirliği yaptıklarında kendilerin mutlu hissettiklerini %81,1 (Diğergamcı 3.yargı) belirtmişlerdir. Narsist kişiler ise bu yargılara kesinlikle

katılma eğilimi gösteremeyecek kadar patolojik bir kişilik yapısına sahiptirler.

Narsist kişiler kendilerine hayrandırlar ve etraflarındaki insanların da kendilerine hayran olduğunu düşünmektedirler. Böylece yaşam öykülerinin yazılması özel kişilik, kendini biricik hissetme duygusu ile tatmin olmayı sağlayacaktır (Özmen, 2011, 58). Bu bağlamda “Bir gün yaşam öykümün yazılmasını arzu ederim” yargısına katılımcıların verdikleri cevaplara bakacak olursak; %40,1’i katıldıklarını, %34,7’si katılmadığını, %25,2’ ise kararsız olduğunu ifade etmiştir. Buradan anlaşılan yaşam öykülerinin yazılmasını arzu eden kişilerin en fazla orana sahip olduğudur. Bu durum narsist kişilik için daha öncede bahsettiğimiz gibi bir potansiyel olduğuna dair belirtiyi canlı tutmaktadır.

Yukarıdaki veriye paralel olarak kendini aşırı beğenme şişmiş bir kendilik imajına sahip olma ile sonuçlanır ve bu durum oldukça tehlikelidir. Mitolojideki hikâyemizi tekrar hatırlayacak olursak, narcissus göle yansıyan yüzüne hayran olmuştur ve kendine bakmaya doyamamıştır. Anketimizde yer alan “Aynada kendimi seyretmekten hoşlanırım” yargısına katılımcıların %39,6’sı katıldıklarını, %31,2 katılmadıklarını, %29 ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Verilen cevapların birbirine yakın olduğu gözükse de, en fazla oran katılanlara aittir. Bu yargıda kendini aşırı beğenme duygusunun bir yansımasıdır ve narsist kişiliğe bir potansiyel olarak okunabilir.

Birçok narsistin kendilerini sunuş şekli diğer insanlar tarafından “üstünlük kompleksi“ olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu küstahlık maskesinin altında, çok iyi olmakla tatmin olmayan hassas bir özsaygı değeri vardır. Dolayısıyla eğer başkasından iyi değilse hiçbir şey değillerdir. Kendilerini değersiz hissediyorlarsa başkalarını küçük düşürerek, aşağılayarak veya hor görerek kendilerini tekrar iyi hissetmeye çalışabilirler. Narsistler bu yüzden hava atmaya, yargılamaya, mükemmeliyetçiliğe ve güçlü olmaya meraklıdırlar (Hotchkiss, 2014, 32). Bu bağlamda verilere bakıldığında katılımcıların %36,3’ü “Bir işi benden daha iyi yapan

birisini görünce kendimi gergin hissederim” yargısına katılıyorum, %33,3’ü katılmıyorum, %30,1’i de karasız olduklarını ifade etmişlerdir. Verilen cevapların oranları birbirine oldukça yakın gözükmektedir. Bu durumda net bir şey söyleyebilmek için diğergamcı verilere baktığımızda bütün yargılardan da anlaşılacağı üzere Hotchkiss’ın dediği durumun tam tersi yani üstünlük kompleksi, tatmin olmayı bekleyen bir özsaygı değeri, mükemmeliyetçi ve güçlü olma isteği duyan kişiliklerin olmadığı görülmektedir.

Narsist kişiliklerde sıklıkla görülen bir diğer husus da teşhirciliktir. Teşhircilik, narsisizmin gösteriş meraklısı, dışa dönük, heyecan arayan ve dürtülerini kontrol edemeyen yönünü temsil etmektedir. Yani teşhircilik boyutu kendi üstün özelliklerine olan inancı ve bunu göstermeye yönelik motivasyonu ifade etmektedir. Böylelikle narsist birey aradığı ilgi ve övgüyü çevresinden alabilecektir (Atay, 2010, 37). Bu noktada araştırmadan elde ettiğimiz verilere bakıldığında katılımcıların %58,2’si “Vücudumla hava atmaktan hoşlanırım” ifadesine katılmamıştır. Yukarıda da ifade edildiği gibi aslında narsist kişilerin belirgin özelliklerinden bir tanesi de vücutlarıyla hava atmaktır yani teşhirciliktir. Ancak verilere baktığımızda katılımcılar bu yargıya katılmayarak narsist kişilik yapısında olmadıklarını bizlere ifade etmiş olmaktadır.

Tabloda dikkat çekici bir diğer veride, “Herkesin gözünün üzerinde olduğu çok ünlü biri olmak isterdim” yargısına katılımcıların %49,5’i katılmıyorum, %28,3 katıldıklarını, %22,2 karasız cevabını vermiş olmalarıdır. Yani büyük çoğunluk yukarıdaki veride olduğu gibi narsist kişiliğin önemli özelliklerinden olan bu yargıya katılmayarak ünlü biri olmayı reddetmiştir. Oysaki bu yargı narsist kişilik yapısının önemli özelliklerinden bir tanesidir. Çünkü ünlü kişi bulunduğu her ortamda her zaman ön plandadır. Şöhreti oranında hayran kitlesine sahiptir ve bu hayran kitlesi ünlü kişi ne yaparsa yapsın onu övmektedir. Dolayısıyla burada övgüden kaynaklı psikolojik bir doyum sağlanmaktadır. Mevcut veriler, katılımcıların yarısının bu yargıya katılmamasının arka planında; sosyo-kültürel açıdan toplumumuzda ünlü

olmanın hoş karşılanmadığı ve örf, adetler bağlamında ünlü olma ve ünlü yaşam tarzının tasvip edilmediğini de düşündürmektedir.

Narsist kişi istediğini elde etmek için gözünü karartmıştır ve bu bağlamda her şeyi yapabilir haldedir. Dolayısıyla anketimizde yer alan “İstediyimi elde etmek için her yola başvururum” yargısına katılımcıların %39,9’u katılmıyorum, %34,9’u katılıyorum, %24,8 ise kararsızım cevabını vermiştir. Bu yargıya katılan ve katılmayan oranları birbirine oldukça yakındır. Ancak en fazla oranla istediklerini elde etmek için her yola başvurmayacaklarını dile getirmişlerdir. Narsist kişilikten beklenen cevap ise kendi benliği ön planda tuttuğu için hedefine ulaşırken sonucu düşünmeden hareket etmek ve her yola başvurmak olacaktır. Bu bağlamda katılımcıların vermiş olduğu cevapla narsist kişilik için elimizde bir ipucu bulunmamaktadır.

Tabloda yer alan “İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim” yargısına katılımcıların vermiş olduğu cevaplara bakıldığında kararsızlar (%37,3) en yüksek orana sahip olup, kararsızları %31,5 ile ifadeye katılmayanlar izlemektedir. Bu oranlara baktığımızda net bir şey söylemek oldukça güçtür. Katılımcılar narsisizm düzeyini gösteren yargıya karşı kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Söz konusu ifadelerle katılım ile demografik veriler arasında gerçekleştirilen parametrik testlerin sonuçlarına bakıldığında narsistik kişilik faktörü ile cinsiyet değişkeni açısından ankete katılan kadın ve erkek arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($t=,735$, $sd= 529,635$, $p=, 462$) (Bkz. Ek-1, Tablo 2). Geçmişte yapılan birçok çalışma da ülkemizde toplumsal cinsiyet rolleri açısından kızların utangaç, içine kapanık, uyumlu, rekabet ve kavgadan sakınan bir kişilik yapısına sahip oldukları vurgulanmaktadır. Ancak ortaya çıkan sonuç bu iddianın tersi yöndedir. Elbette geçmiş tecrübeler ve bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında Türk toplumunda kadının konumuna ilişkin yukarıda sıralanan özellikleri müşahade etmek mümkündür. Bununla birlikte araştırmadan elde edilen verilere bakıldığında ülkemiz

açısından ya da en azından örneklemimiz açısından durumun böyle olmadığı açıkça görülmektedir. Günümüz Türkiye'sinde toplumsal cinsiyet rolleri ve özellikle de kadının toplumsal konumu ciddi bir dönüşüme uğramıştır. Takdir edileceği üzere bu dönüşüm tek bir sebebe bağlanamaz. Ancak modern dönemle birlikte toplumsal cinsiyete yüklenen anlamlar dönüştükçe çocukluktan başlayarak kadına verilen değer ve yüklenen anlam da değişmekte ve aileler çocuklarını yetiştirirken özellikle kendine güven konusunda bir ayırım yapma ihtiyacı hissetmemektedir. Bu durum narsist kişiliği (geçmişte olduğu gibi) genel olarak erkeğe özgü bir özellik olmaktan çıkarmaktadır.

Faktöre ilişkin yapılan varyans analizlerinde demografik değişkenlerden yaş ile narsistik kişilik faktörü arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F=3,127$, $P=,025$) (Bkz. Ek-1, Tablo 1). 18-20 yaş aralığı yani en genç grup, en fazla narsistik ifadelerle katılım açısından en yüksek oranlara sahip grup olmuştur. Bu grup, liseden üniversiteye geçiş aşamasında en fazla rekabete maruz kalmış, en fazla yarışa zorlanmış, modernitenin unsurlarından olan internete, reklamlara, teknolojinin hızlı ilerleyişine erken yaşta şahitlik etmiş gruptur. Bunun sonucu olarak da bu yaş aralığı en fazla narsist eğilimi olan grup olmuştur.

Demografik değişkenlerden “şuan yaşadığınız ev” ile narsistik kişilik faktörü arasında da anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F=4,327$, $P=,000$) (Bkz. Ek-1, Tablo 3). Buna göre yurtda ikamet eden katılımcılar en fazla narsisizm özelliği gösteren grup olmuştur. Apartman dairesinde yaşayan grup ise verilere göre en az narsisizm özelliği göstermektedir. Yurtda yaşayan kişiler ailelerinden uzak oldukları için kendilerini daha yalnız hissedip, kendilerini korumak için daha bireyci davranabilmekte bu da söz konusu narsistik ifadelerle katılımı artırmaktadır.

Demografik özelliklerden bir başkası olan ”anne eğitim durumu” ve narsistik kişilik faktörü arasında da anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F=2,589$, $P=,025$) (Bkz. Ek-1, Tablo 4). Buna göre, annenin eğitim seviyesi arttıkça çocuğunun

narsistik özellikler gösterme eğilimi de artmaktadır. Çocuğun kişilik yapılanması ve gelişimi açısından babadan çok annenin etkili olduğunu söylemiştik. Bu süreç çocuğun ana rahmine düştüğü andan itibaren başlamaktadır ve çocuğun kişilik yapısını oluşturduğu 0-6 yaşta tepe noktaya ulaşmaktadır. Dolayısıyla anne ne kadar bilinçli ve eğitimliyse çocuğunu geliştirme noktasında o kadar hassaslaşmakta ve çocuğunu çevresel faktörlere karşı daha başarılı ve özgüvenli yetiştirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda “annenin mesleği” (F=1,616, P= ,117) (Bkz. Ek-1, Tablo 5) –“babanın mesleği” (F=1,168, P= ,317) (Bkz. Ek-1, Tablo 6) ve narsistik kişilik faktörü arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Anket sonuçlarına göre her meslekten anne ve babanın olduğunu görmekteyiz ve çocuğun narsistik kişilik geliştirme ihtimali için herhangi bir meslek grubunun ön plana çıktığını söyleyemeyiz.

Bütün bu veriler ışığında narsistik kişilik verileri diğergamcı kişilik verileri ile birlikte okunduğunda katılımcıların patolojik narsist olmadıkları, ama narsist kişiliğin görünümü adına bizlere bazı ipuçları verdiklerini söyleyebiliriz. Verilerin birbirine çok yakın oluşu da kişilerin narsist olmadığını bir başka göstergesidir ve belirti düzeyindedir.

4.1.2. Diğergamcı Kişilik

Tablo 2.1. İfadelerin Frekans Tablosu

Aşağıdaki ifadeler ile ilgili görüşleriniz nelerdir? NOT: Aşağıda verilen cümlelerden, Kesinlikle Katılmadıklarınız için 1'i Katılmadıklarınız için 2'yi Ne Katılıyor ne de Katılmıyorsanız 3'ü Katıldıklarınız için 4'ü Kesinlikle Katıldıklarınız için 5'i işaretleyiniz.		N	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyor Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var	604	14 2,3%	23 3,8%	70 11,6%	248 41,1%	249 41,2%
2	Kendileri hakkında alçakgönüllü olan insanlara saygı duyarım	603	26 4,3%	14 2,3%	48 7,9%	243 40,2%	272 45,0%

3	Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi mutlu hissedirim	601	17 2,8%	24 4,0%	70 11,6%	261 43,2%	229 37,9%
4	İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım	602	20 3,3%	19 3,1%	115 19,0%	256 42,4%	192 31,8%
5	Arkadaşlarımdan kararları benim için önemlidir	602	14 2,3%	25 4,1%	128 21,2%	346 57,3%	89 14,7%
6	Grubun menfaati için kişisel çıkarlarımı feda ederim	599	32 5,3%	78 12,9%	168 27,8%	230 38,1%	91 15,1%
7	Bir ortamda kendini öven insanlardan rahatsızlık duymam	600	296 44,9%	168 27,8%	68 11,3%	36 6,0%	32 5,3%
8	Diğer insanlardan onları küçümsediğim ve aşağıladığım yönünde tepkiler alırım	602	284 44,7%	164 27,2%	87 14,4%	34 5,6%	33 5,5%
9	Benim için mutluluk başkaları ile birlikte zaman geçirmektir	600	33 5,5%	54 8,9%	192 31,8%	213 35,3%	108 17,9%
10	Başka insanların sadece kendi çıkarlarını düşünmesini yadırgamam	603	244 40,4%	191 31,6%	86 14,2%	60 9,9%	22 3,6%
11	Eleştiriye hiç tahammülüm yoktur; eleştirildiğim zaman tepki veririm	601	118 19,5%	204 33,8%	152 25,2%	89 14,7%	38 6,3%

Tablo 2.2. Narsisistik Kişiliğe İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi

Diğergamcı Kişilik

Diğergamcı Kişilik	Ort.	Std. Sapma	FAKTÖR 2
Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var	4,1670	,91133	,674
Kendileri hakkında alçakgönüllü olan insanlara saygı duyarım	4,2257	,97321	,665
Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi mutlu hissedirim	4,0972	,92538	,592
İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım	3,9321	,96871	,584
Arkadaşlarımdan kararları benim için önemlidir	3,7853	,81336	,528
Grubun menfaati için kişisel çıkarlarımı feda ederim	3,4532	1,05811	,516
Bir ortamda kendini öven insanlardan rahatsızlık duymam	1,8752	1,12909	-,468
Diğer insanlardan onları küçümsediğim ve aşağıladığım yönünde tepkiler alırım	1,9119	1,14225	-,422

Benim için mutluluk başkaları ile birlikte zaman geçirmektir	3,5046	1,04691	,417
Başka insanların sadece kendi çıkarlarını düşünmesini yadırgamam	2,0165	1,11873	-,342
Eleştiriye hiç tahammülüm yoktur; eleştirildiğim zaman tepki veririm	2,5560	1,13965	-,327
Eigenvalue			3,322
Açıklanan Varyans (%)			9,769
Cronbach's alpha			,966

Analizin sonuçlarına göre oluşan ilk faktörde “Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var”, “Kendileri hakkında alçakgönüllü olan insanlara saygı duyarım”, “Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi mutlu hissederim”, “İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım”, “Arkadaşlarımdan kararları benim için önemlidir”, “Grubun menfaati için kişisel çıkarlarımı feda ederim”, “Bir ortamda kendini öven insanlardan rahatsızlık duymam”, “Diğer insanlardan onları küçümsediğim ve aşağıladığım yönünde tepkiler alırım”, “Benim için mutluluk başkaları ile birlikte zaman geçirmektir”, “Başka insanların sadece kendi çıkarlarını düşünmesini yadırgamam”, “Eleştiriye hiç tahammülüm yoktur; eleştirildiğim zaman tepki veririm” ifadeleri yer almaktadır. İfadeler dolayısıyla ikinci faktöre “Diğergamcı Kişilik” faktörü adı verilmiştir. Söz konusu faktör, tek başına toplam varyansın %9,769’unu açıklamaktadır ve eigen değeri de 3,322’dir. Faktörü oluşturan ifadelerin güvenilirliği yüksektir (Cronbach’s alpha= ,966).

Söz konusu faktör ve ifadelere baktığımızda narsisizm faktörüne göre, diğergamcı kişilik faktörüne katılımın yüzdelerinin daha fazla olduğu dahası katılımların kesinlik düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tabloya bakıldığında “Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var” yargısına katılımcıların %82,3’ü katıldıklarını ifade etmişlerdir. Başkalarından öğrenebilecekleri şeylerin olduğunu düşünen diğergamcı kişiler bu yargıya ek olarak “Arkadaşlarımdan kararları benim için önemlidir” yargısına vermiş oldukları cevapla paralellik göstermektedir.

Dolayısıyla başkalarının kararları ve fikirlerinin önemsendiği verilen cevaplarla görülmektedir. Bu tutum narsist kişiliğin gösterebileceği bir özellik değildir.

Tabloda yer alan bir başka veride “Kendileri hakkında alçakgönüllü olan insanlara saygı duyarım” yargısına katılımcıların %85,2’si katılıyorum cevabını vermiş olmalarıdır. Büyük çoğunluk alçakgönüllü insanlara saygı duymaktadır ve beklenen cevapta budur, çünkü diğergamcı kişilik oldukça alçakgönüllü ve karşısındaki kişilere saygı duyan bir benlik yapısına sahiptir ve kendisi gibi alçakgönüllü insanlara her zaman saygı duyar. Narsist kişilik ise bu durumun tam tersi aşırı kibre sahip kişidir. Kibir, toplumumuzda hoş karşılanmayan bir tutumdur. Kibirliliğe yüklenen anlam toplumu öylesine etkilemiştir ki; bunlarla ilgili içten gelen isteklerin ifade edilmesi bir yana, hissedilmesi bile rahatsız edici bir şey olarak algılanmaktadır. Günlük yaşamda çok karşılaşılan kırılma, darılma, gücenme, küsme, alınma ve geri çekilme aslında bütün bunların bir göstergesidir (Özmen, 2011,71-75).

Diğergamcı kişiliğin bir başka özelliği de paylaşımcı ve işbirlikçi olmasıdır. Buna göre tabloda yer alan “Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi mutlu hissederim” yargısına katılımcıların %81,1’i katılıyorum cevabını vermiştir. Bu durum kişilerin toplum içinde diğer insanlarla paylaşımda bulunması, kendine has rolleri yerine getirmesi dolayısıyla toplumsal yapıya uyumlu davranışlar sergileyerek çevresindeki bireylerle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi anlamına gelecektir. Dolayısıyla içinde yaşadığı toplumun normlarına uyum söz konusudur ki, bu durum narsist kişiliklerde görülmez, diğergamcı kişiliğin tersine toplumdan bir süre sonra dışlanma söz konusudur.

Yukarıdaki veriyi destekleyen bir başka veride “İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım” yargısına katılımcıların %74,2’si katılıyorum cevabını vermiş olmasıdır. Büyük çoğunluk bu yargıya katılarak toplumsal değerlere bağlılıklarını göstermiş ve iş arkadaşının ödül kazanmasından mutluluk duyduğunu dile getirmişlerdir. Narsist kişilikteki gibi haset etme durumu söz konusu değildir.

Diğergamcı kişi arkadaşının başarısını kıskanma gibi bir düşünce içine girmeden, onun için sevinebilmektedir. Dolayısıyla aynı ortamda bulunduğu iş arkadaşının ödül kazanmasından mutluluk duymak toplumla uyum içinde olan birey davranışına örnektir.

Tabloda dikkat çekici bir başka veride “Arkadaşlarımın kararları benim için önemlidir” yargısına katılımcıların %72’si katıldıklarını ifade etmiş olmasıdır. Diğergamcı kişi için arkadaşların kararları önemsenmektedir. Çünkü insan dünyaya geldiği andan itibaren yaşadığı çevreyle uyumlu bir kişilik geliştirme çabası içindedir. Bu noktada arkadaş bazen ailenin de önüne geçebilmektedir. Arkadaşlık çevresi en önemli toplumsallaşma araçlarından biri olması sebebiyle arkadaşlarla kurulan iletişim ve etkileşim de toplumsallaşmayı yönlendirmekte ve değiştirmektedir. Unutulmamalıdır ki arkadaşlık çevresinin ve arkadaşlık gruplarının bireyin toplumsallaşmasına etkisinde, bireyin sosyo-psikolojik özelliklerinin de önemli bir rolü vardır (Akın, 2011, 30-31). Dolayısıyla yukarıdaki yargılara paralel olarak diğergamcı kişi için arkadaşının kararları narsist kişiliğin tam tersi bir şekilde önem arz etmektedir.

Narsist kişiliğin tersi başka bir durum ise “Grubun menfaati için kişisel çıkarlarımı feda ederim” yargısına katılımcıların %53,2’sinin katılıyorum cevabını vererek çoğunluğu oluşturmasıdır, %18,5’i ise katılmamıştır. Grubun menfaatinin ön planda olması yukarıda belirttiğimiz gibi topluma uyum sağlamış ve kendini gerçekleştirmiş bir bireyin vereceği cevaptır. Kişisel çıkarları yerine grubun menfaatini seçen diğergamcı kişilik toplum açısından oldukça önemlidir. Buna benzer başka bir veride “Başka insanların sadece kendi çıkarlarını düşünmesini yadırgamam” yargısına katılımcıların, %72’si katılmıyorum cevabını vermiş olmasıdır. Bu iki yargı paralellik göstermektedir ve kendi çıkarlarını düşünmedikleri gibi başkalarının da kendi çıkarlarını düşünmesini yadırgamaktadırlar. Bu davranış tipi narsist kişilik yapılanmasına ters bir durumdur. Çünkü narsist kişi için kendi benliği her zaman ön plandadır ve o doğrultuda hareket eder. Bu durumda yukarıdaki

verilere bakıldığında narsist kişiler diğergamcı kişileri rahatsız etmektedir.

Bir başka veri olan “Bir ortamda kendini öven insanlardan rahatsızlık duymam yargısına” katılımcıların %76,8’i katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Yani narsistlerin belirgin özelliği olan kendini öven insanlardan katılımcılar rahatsız olmaktadır. Bu durum diğergamcı kişilik için son derece rahatsız edici bir durumdur, çünkü bir süre sonra sürekli kendini öven insan karşı taraftan da onay beklemektedir ve bu onayı alamayınca saldırgan ve kırıcı tutumlar sergileyebilmektedir. Yaptıkları iş kusurlu olsa dahi, diğerlerinin kayıtsız şartsız onayını ve takdirini istemek gibi gerçekçi olmayan beklentilere inanabilmektedirler (Hotchkiss, 2014, 35). Dolayısıyla bu durum diğergamcı kişiyi rahatsız etmektedir.

Bunların yanı sıra “Diğer insanlardan onları küçümseydiğim ve aşağıladığım yönünde tepkiler alırım” yargısına katılımcıların %74,2’si katılmıyorum cevabını vermiştir. Yani büyük çoğunluk karşısındaki insanı aşağılamadığını söylemiştir. Doğal olarak diğergamcı kişi karşısındaki insanı küçümsemek bir yana ona saygı duyan bir tutum sergilemektedir. Diğer insanları küçümsemek ve aşağılamak narsist kişiliğin özelliklerindedir. Bir yetenek veya beceri sahibi olamayan insanlar ucuz üstünlük taslamalara başvurarak kendilerini üstün hissetmeye çalışmaktadırlar. Bu kişiler kendilerini diğer insanlardan daha üstün gösterecek başarılarla sahip olmadıkları için başkalarına isimler takarak, statü peşinde koşarak, karşı tarafı aşağılayarak, küçümseyerek ve çokbilmiş tavırlar takınarak bunu elde etmeye çalışmaktadırlar. Kaybetmeyi hazmedemeyenler çoğu zaman bir işin en iyisi olmadıklarının başkaları tarafından görülmesine tahammül edemeyen narsist kişilerdir (Hotchkiss, 2014, 34). Dolayısıyla karşı tarafı aşağılama yönündeki tepkileri verenler narsist kişilerdir.

Tabloda yer alan bir başka veri olan “Benim için mutluluk başkaları ile birlikte zaman geçirmektir” yargısına katılımcıların %53,2’si katıldıklarını ifade etmişlerdir. Diğergamcı kişilik için başkaları ile paylaşımında bulunmak ve güzel

zaman geçirmek mutlu olması için yeterlidir. Başkaları ile vakit geçirmek aynı zamanda başkalarından bir şeyler öğrenmek veya yeni şeyler öğrenmek anlamına da gelir, çünkü ortada bir karşılıklı paylaşım söz konusudur. Narsist kişi için ise durum farklıdır, çünkü narsist birey zaten karşı taraftan beslenmektedir. Diğeri olmadığı zaman kendini boşlukta hisseder ve kendini onaylatacağı birisini bulamadığı zaman bunalıma girerek saldırgan bir tavır takınır. Narsist kişi için bir başkası onun sadece anlık doyumunu sağlama ve mutlu olması için gerekli bir araçtır. Diğergamcı kişi ise bu şekilde çıkarıcı düşünmez.

Anketimiz sonucunda elde ettiğimiz bir başka veri olan “Eleştiriye hiç tahammülüm yoktur; eleştirildiğim zaman tepki veririm” yargısına katılımcıların %53,3’ü katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Yani eleştirildikleri zaman tepki vermediklerini ve bu duruma tahammül ettiklerini dile getirmişlerdir. Diğergamcı kişiden beklenen cevap budur, çünkü diğergamcı kişi narsist kişi gibi her yaptığı doğru olduğunu savunmaz ve yapılan eleştiriler ile kendini geliştirebilir. Dolayısıyla bu durum diğergamcı kişi için sorun teşkil etmemektedir. Narsist kişi ise, eleştiriye karşı aşırı duyarlıdır ve kendi değerlilik duygularını etkileyen her türlü etkiye (eleştirilme, küçük düşme, başarısızlık) öfke ve depresyon ile tepki verebilmektedirler. Daha öncede belirttiğimiz gibi başkalarının kendisi hakkında ki düşünceleri onlar için çok önemlidir. Sürekli olumlu değerlendirme beklentisi içindedirler. En ufak olumsuz değerlendirme, onlarda büyük bir hayal kırıklığı yaratmaktadır. Kırılganlıklarının büyüklük duygularına olan güven duygusu zayıflığından kaynaklandığını göremezler. Kırgınlıklarına sürekli başkalarını suçlama ve değerinin anlaşılmadığı duygusu eşlik etmektedir. Bu kişiler kendilerinde derinlerde var olan değersizlik duygusunu hissetmezler ya da kabullenmezler (Özmen, 2011, 59).

Son olarak faktöre ilişkin yapılan t-testi ve varyans analizlerinde cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir açısından anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Başka bir ifade ile cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu ve geliri birbirinden farklı olan kişiler

diğergamcı kişilik özelliği gösterebilmektedir. Herhangi bir yaş veya herhangi bir cinsiyette, gelirden ya da eğitim durumunda yığılma olmamıştır. Verilerinde birbirinden oldukça uzak olduğu yani katılım oranlarının diğergamcı kişilik için netlik oluşturduğu söylenebilmektedir.

Bununla birlikte demografik değişkenlerden “şuan yaşadığınız ev” ve “diğergamcı kişilik” faktörü arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F=4,076$, $P=,001$) (Bkz. Ek-1, Tablo 7). Verilere göre en fazla diğergamcı kişilik gösteren grup müstakil bahçesiz evlerde yaşayanlar olarak tespit edilmiştir. Müstakil evler komşuluğun en yoğun olduğu yer olmakla birlikte bireyciliğinde en az olduğu yerleşim tipidir. En az diğergamcı özellik gösteren grup ise, yurttan yaşayanlar olarak tespit edilmiştir. Bu durum şöyle açıklanabilir; birlikte yaşam alanı olan yurtlarda rekabet ve yarış halinde olma durumu daha görünür ve ağırdır. Bir yandan ailelerinin ve akrabalarının uzak oluşu kişilerin kendilerini yalnız hissetmelerine neden olarak, daha bireyci düşünmelerine neden olabilmektedir.

4.2. Aile

Kültür ve kişilik karşılıklı etkileşim içinde bulunan kavramlardır. Kültürün kişilik oluşumundaki etkileri olduğu gibi, kişilik özelliklerinin de kültür üzerinde etkileri vardır. Kültür ve kişilik etkileşiminin incelenmesinde bireysel davranış ön plana çıkar ve bireysel davranış, onun kültürel durum ve öğelerini göz önünde bulundurmadan anlaşılabilir. Bu anlamda kültürün çeşitli görünümleri arasında yer alan aile biçimi, anne-babanın toplumsal rolleri, toplumsal değerler, tutumlar, inançlar ve toplumsal normların ayrı ayrı etkisi, çocuk eğitiminde ve kişilik gelişiminde rol oynamaktadır (Zel, 2001, 51). Dolayısıyla kişinin geliştirdiği benlik kavramı için hem kalıtımın hem de çevrenin etkileşimi ile oluştuğunu söyleyebilmekteyiz. Benlik kavramının oluşmasında sosyal çevrenin, özellikle çocuk için önemli olan anne-babanın etkisi oldukça büyüktür. Çocuk, kendisi ile ilgili olarak zihninde çizdiği kendi görünümü olan benlik kavramını, öncelikle anne-baba, kardeş ve arkadaşlarından öğrenmektedir. Bu öğrenme süreci, bebeklikten itibaren

başlamaktadır ve çocuk ilk benliğini aile ortamında geliştirmektedir. Ailede, çocuk için ilk model kişiler anne ve babasıdır (Kaya, 1997:196). Bu bağlamda anne ve babanın tutumu çocuğun kişiliği açısından oldukça önemlidir.

4.2.1. Değerveren Aile

Tablo 3.1. İfadelerin Frekans Tablosu

Aşağıdaki ifadeler ile ilgili görüşleriniz nelerdir? NOT: Aşağıda verilen cümlelerden, Kesinlikle Katılmadıklarınız için 1'i Katılmadıklarınız için 2'yi Ne Katılıyor ne de Katılmıyorsanız 3'ü Katıldıklarınız için 4'ü Kesinlikle Katıldıklarınız için 5'i işaretleyiniz.		N	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Ailem bana değer verir ve söz hakkı tanır	602	14 2,3%	29 4,8%	67 11,1%	244 40,4%	248 41,1%
2	Ailem gösterdiğim davranış problemlerine karşı duyarlıdır	601	18 3,0%	55 9,1%	135 22,4%	246 40,7%	147 24,3%
3	Ailem sosyal ve psikolojik gelişimimi yakından takip eder	603	40 6,6%	70 11,6%	153 25,3%	217 35,9%	123 20,4%
4	Ailem bana güvenmektedir	604	13 2,2%	24 4,0%	36 6,0%	211 34,9%	320 53,0%
5	Ailem fikirlerime değer verir	603	23 3,8%	30 5,0%	59 9,8%	90 14,9%	401 66,4%
6	Ailem güzel ve faydalı işler yaptığımda beni över	602	13 2,2%	18 3,0%	68 11,3%	307 50,8%	196 32,5%
7	Ailem yaptığım küçük hataları görmezden gelir	604	33 5,5%	59 9,8%	78 12,9%	132 21,9%	302 50,0%
8	Ailem bana kesinlikle şiddet uygulamaz	603	27 4,5%	23 3,8%	41 6,8%	67 11,1%	445 73,7%
9	Annem ve babam arasında söz ve davranış birliği vardır	603	36 6,0%	78 12,9%	144 23,8%	201 33,3%	144 23,8%
10	Ailemde herkesin sorumlulukları bellidir	603	40 6,6%	41 6,8%	135 22,4%	264 43,7%	123 20,4%

Tablo 3.2. Aile Tutumlarına İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi

Değerveren Aile

Değerveren Aile	Ort.	Std. Sapma	FAKTÖR 3
Ailem bana değer verir ve söz hakkı tanır	4,1370	,94173	,722
Ailem gösterdiğim davranış problemlerine karşı duyarlıdır	3,7466	1,02498	,720
Ailem sosyal ve psikolojik gelişimimi yakından takip eder	3,5257	1,13393	,715
Ailem bana güvenmektedir	4,3219	,91629	,710
Ailem fikirlerime değer verir	4,3613	1,08218	,671
Ailem güzel ve faydalı işler yaptığımda beni över	4,0856	,86252	,647
Ailem yaptığım küçük hataları görmezden gelir	4,0171	1,23126	,600
Ailem bana kesinlikle şiddet uygulamaz	4,4675	1,07153	,598
Annem ve babam arasında söz ve davranış birliği vardır	3,5651	1,16225	,569
Ailemde herkesin sorumlulukları bellidir	3,6473	1,07628	,497
Eigenvalue			5,137
Açıklanan Varyans (%)			25,685
Cronbach's alpha			,998

Analizin sonuçlarına göre oluşan ilk faktörde “Ailem bana değer verir ve söz hakkı tanır”, “Ailem gösterdiğim davranış problemlerine karşı duyarlıdır”, “Ailem sosyal ve psikolojik gelişimimi yakından takip eder”, “Ailem bana güvenmektedir”, “Ailem fikirlerime değer verir”, “Ailem güzel ve faydalı işler yaptığımda beni över”, “Ailem yaptığım küçük hataları görmezden gelir”, “Ailem bana kesinlikle şiddet uygulamaz”, “Annem ve babam arasında söz ve davranış birliği vardır”, “Ailemde

herkesin sorumlulukları bellidir” ifadeleri yer almaktadır. İfadeler dolayısıyla üçüncü faktöre “Değerveren Aile” faktörü adı verilmiştir. Söz konusu faktör, tek başına toplam varyansın %25,685’ini açıklamaktadır ve eigen değeri de 5,137’dir. Faktörü oluşturan ifadelerin güvenilirliği yüksektir (Cronbach’s alpha=.998).

Elde edilen veriler bağlamında tabloya bakıldığında “Ailem bana değer verir ve söz hakkı tanır” yargısına katılımcıların %81,5’i katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu cevap oranı oldukça yüksek ve olumludur. Anne ve babanın çocuğa değer vermesi ve söz hakkı tanması çocuğunda bir birey olduğunu ve kendisi hakkında nihai kararı verecek kişi olduğunu kabul etmesi anlamına gelmektedir. Bu tutumda çocuğun kişilik gelişimi açısından pozitif bir tutumdur. Bunun yanı sıra “Ailem fikirlerime değer verir” yargısına katılımcıların %81,3’ü katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu cevap oldukça yüksek ve olumludur. Yani ailelerin çocuklarının kararlarına ve fikirlerine değer verdiği görülmektedir. Bu iki yargı birbirine paraleldir. Çünkü anne babanın çocuğa değer vermesi ve söz hakkı tanması fikirlerine de değer verdiği anlamına gelmektedir. Buda kişilik yapısını oluşturan çocuk için oldukça önemlidir ve olumlu bir tutudur. Bunun sonucu olarak çocuk patolojik olmayan, sağlıklı bir kişilik geliştirebilecektir. Diğergamcı kişilik yargılarına katılımın oldukça fazla oluşu da bu veriyi desteklemektedir.

Yukarıdaki veriye paralel olarak “Ailem gösterdiğim davranış problemlerine karşı duyarlıdır” yargısına katılımcıların %65’i katıldıklarını ifade etmişlerdir. Aileler çocuklarının başarıları kadar olumsuz davranışlarıyla da ilgilendiklerini dile getirmişlerdir. Çocuklarının problemlerini çözme noktasında duyarlı bir şekilde davranmaları çok önemlidir. Çünkü bu durumu ne kadar az hasarla atlattırlarsa çocuğun kişiliğinde yara açmamış olacaktırlar. Dolayısıyla sağlıklı kişilik yapılanmaları geliştiren çocuklar toplum açısından oldukça önemli yere sahip olmaktadır. Aynı şekilde diğergamcı verilerde bu tezi destekleyerek katılımcıların narsist olmadığını gözler önüne sermektedir.

Bu bağlamda “Ailem sosyal ve psikolojik gelişimimi yakından takip eder” ifadesine katılımcıların %56,3’ü katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bunun nedeni ebeveynlerin çocuklarının toplum içinde kurallara uyan, ahlaklı, başarılı ve sağlıklı bireyler olmalarını istemelerinden kaynaklıdır. Karşılaşılan engeller ve yaşanan başarısızlıklar ebeveynlerinden alınan doğru destek ile beraber çocuğun kişiliğini sağlıklı bir şekilde oluşturmasını sağlamaktadır. Çünkü çocuklar da tıpkı yetişkinler gibi hayal kırıklıkları ve hatta önemli krizlerle yüzleşmeleri için yardım edilerek, daha güçlü hale gelmeleri ve her sıkıntıda bunalıma girmeleri engellenebilir (Hotchkiss, 2014, 212). Bu noktada anne babanın hassasiyeti önem arz etmektedir. Benzer şekilde “Ailem yaptığım küçük hataları görmezden gelir” yargısına katılımcıların %71,9’u katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu oran oldukça yüksek ve olumludur. Bu iki yargı paralellik göstermektedir. Çünkü aileler çocuklarının yaptıkları hataları abartmadan ve gösterdikleri davranış problemlerine karşı duyarlı olarak kişiliğini oluşturan çocuk için olumlu bir tutum sergilemiş olmaktadır. Bu doğrultuda tabloda yer alan “Ailem bana kesinlikle şiddet uygulamaz” yargısına katılımcıların %84,8’i katılıyorum cevabını vermiştir. Bu oran oldukça yüksek ve olumlu bir cevaptır. Bir önceki yargıda belirtildiği gibi anne babalar, çocuklarının küçük hatalarını abartmamakta ve çocuğun sosyal ve psikolojik gelişimini takip edip ona göre davranmaktadırlar.

Tablodaki bir başka veri olan “Ailem bana güvenmektedir” yargısına katılımcıların %87,9’u katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran oldukça yüksektir ve olumludur. Anne babanın çocuğa karşı güven beslemesi, çocuk tarafından hissedilir ve çocuk ikilemde kalmadan kişilik yapılandırmasını oluşturur. Bu savı destekleyen bir başka yargı “Ailem güzel ve faydalı işler yaptığımda beni över” yargısına katılımcıların %83,3’ü katıldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Çocuk gelişimi açısından doğru bir iş yapıldığında çocuk övülmelidir, çünkü kişiliğini oluşturan çocuk bir yandan da kendini tanıma, yeteneklerinin farkına varma dolayısıyla kendine güven duyma noktasında kendini geliştirecektir. Önemli olan övgünün yapılan işe, beceriye yönelik olmasıdır, kişiliğe değil. Aksi takdir de çocuk açısından sıkıntılara neden olacaktır (Tarhan, 2012:35).

Dikkat çekici bir başka veride “Annem ve babam arasında söz ve davranış birliği vardır” yargısına katılımcıların %57,1’i katıldıklarını ifade etmiş olmasıdır. Bu cevabın olumlu olması oldukça önemlidir. Çünkü anne ve baba arasında söz ve davranış birliği olması çocuğun eğitimi ve gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Anne ve babanın aynı disiplin anlayışı geliştirmesi ve çocuğun belli bir davranışını aynı zamanda hoş görmesi veya ceza vermesi, çocukta cezanın anlamı ve suçun niteliği hakkında düşünmesi ve bir çıkarımda bulunmasına neden olacaktır. Eğer çelişen anne baba tutumu olsaydı yani, anne ve babanın farklı disiplin anlayışı geliştirmesi ve çocuğun belli bir davranışının kimi zaman hoş görülmesi kimi zamanda aynı davranış yüzünden ceza alması çocukta cezanın anlamı ve suçun niteliği hakkında kuşku uyandırmasına neden olacaktır. Sonuç olarak dengesiz ve kararsız bir ortamda yetişen çocuk kaygılı, güvensiz, isyanlar ve tutarsız bir kişilik geliştirecektir (Birgin, 2012, 75-76). Dolayısıyla burada olumlanan bir yargının olması çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştireceğine işaret eder.

Benzer şekilde “Ailede herkesin sorumlulukları bellidir” yargısına katılımcıların %64,1’i katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran oldukça yüksek ve olumludur. Aynı zamanda bu yargı ile bir önceki yargı arasında paralellik vardır. Ailede herkesin sorumluluklarının belli olması kimin nerede, nasıl davranacağını bilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca söz ve davranış birliğinin olması da ailede ki bireylerin sorumluluklarının bilincinde olarak hareket ettikleri anlamına gelir. Bu tutumda sağlıklı bir aile yapısı içinde kişiliğini oluşturan çocuk için oldukça önemlidir.

Değerveren aile olarak grupladığımız bu faktörde katılımcıların vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda çoğunlukla olumlu tutumların yer aldığını görmekteyiz. Çocuğunun kişilik gelişimini önemseyen anne babalar çocuklarına karşı olumlu tutumlar sergilemektedir. Bunun sonucunda ise çocuklar patolojik narsist kişilik yerine sağlıklı kişilik yapıları geliştirmektedirler. Bir başka deyişle anne babaların bu olumlu tutum ve davranışları narsist kişiliğin ortaya çıkmasını

engellemektedir. Narsist kişilik faktöründeki kimi yargılara yüksek sayılabilecek oranda katılımların olması ise çevre elemanlarının (internet, reklamlar, eğitim sistemi, medya, sosyal paylaşım siteleri vb.) etkisine işaret etmektedir.

Buna ek olarak Aile faktörlerinden ilki olan “değerveren aile” ile ilgili yapılan varyans analizleri sonucunda “yaşadığınız alanda/apartmanda komşularınızla birlikte zaman geçirme sıklığınız” değişkeni ile anlamlı farklılık tespit edilmiştir (F=2,486, P= ,043) (Bkz.Ek-1, Tablo 8). Değerveren aileler komşularıyla en sık görüşen grup olmuştur. Komşuları ile iletişim ve paylaşım içinde olan ailelerin çocukları da çevresinden etkilenecek iletişimi güçlü ve paylaşımcı kişilikler olacaktır. Ayrıca kardeş sayısı (F=448, P= ,815) (Bkz.Ek-1, Tablo 10) ve evde yaşayan kişi sayısı (F1,054=, P= ,396) (Bkz.Ek-1, Tablo 11) ile anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Değerveren aile için çocuk sayısı ve evde yaşayan toplam kişi sayısının tutumlar üzerinde etkili olan bir değişken olduğuna ilişkin bir veri bulunamamıştır.

4.2.2. Müdahaleci Aile

Tablo 4.1. İfadelerin Frekans Tablosu

Aşağıdaki ifadeler ile ilgili görüşleriniz nelerdir? NOT: Aşağıda verilen cümlelerden, Kesinlikle Katılmadıklarınız için 1’i Katılmadıklarınız için 2’yi Ne Katılıyor ne de Katılmıyorsanız 3’ü Katıldıklarınız için 4’ü Kesinlikle Katıldıklarınız için 5’i işaretleyiniz.		N	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyor Ne Katılmıyorum	Katılıyor	Kesinlikle Katılıyor
1	Ailem aşırı disiplinlidir	603	61 10,1%	148 24,5%	223 36,9%	125 20,7%	46 7,6%
2	Ailemin benim için belirledikleri kurallar ve kalıplar vardır	603	61 10,1%	140 23,2%	192 31,8	153 25,3	57 9,4%
3	Ailem benim başarımla arkadaşlarımla sürekli karşılaştırır	604	157 26,0%	160 26,5%	124 20,5%	87 14,4%	76 12,6%
4	Ailem her şeyin en iyisini benden bekler	602	25 4,1%	94 15,6%	159 26,3%	202 33,4%	122 20,2%
5	Ailemin beni daha çok sevmesi için başarılı olmaya özen gösteririm	603	59 9,8%	114 18,9%	114 18,9%	197 32,6%	119 19,7%

6	Ailem eğitimime ve hangi işi seçeceğime karar verir	601	147 24,3%	172 28,5%	134 22,2%	97 16,1%	51 8,4%
7	Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım	602	56 9,3%	114 18,9%	182 30,1%	152 25,2%	98 16,2%

Tablo 4.2. Aile Tutumlarına İlişkin Sorulara Uygulanan Faktör Analizinin Dönüşümlü Matrisi

Müdahaleci Aile

Müdahaleci Aile	Ort.	Std. Sapma	FAKTÖR 4
Ailem aşırı disiplinlidir			,666
Ailemin benim için belirledikleri kurallar ve kalıplar vardır			,600
Ailem benim başarımla arkadaşlarımla sürekli karşılaştırır			,568
Ailem her şeyin en iyisini benden bekler			,568
Ailemin beni daha çok sevmesi için başarılı olmaya özen gösteririm			,541
Ailem eğitimime ve hangi işi seçeceğime karar verir			,531
Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım			,454
Eigenvalue			3,109
Açıklanan Varyans (%)			15,547
Cronbach's alpha			,998

Analizin sonuçlarına göre oluşan ilk faktörde “Ailem aşırı disiplinlidir”, “Ailemin benim için belirledikleri kurallar ve kalıplar vardır”, “Ailem benim başarımla arkadaşlarımla sürekli karşılaştırır”, “Ailem her şeyin en iyisini benden bekler”, “Ailemin beni daha çok sevmesi için başarılı olmaya özen gösteririm”, “Ailem eğitimime ve hangi işi seçeceğime karar verir”, “Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım” ifadeleri yer almaktadır. İfadeler dolayısıyla dördüncü faktöre “Müdahaleci Aile” faktörü adı verilmiştir. Söz konusu faktör, tek başına toplam varyansın %15,547’ini açıklamaktadır ve eigen değeri de 3,109’dur. Faktörü oluşturan ifadelerin güvenilirliği yüksektir (Cronbach’s alpha= ,998).

Tezimiz için önemli bir bölüm olan müdahaleci aile faktörüne verilecek cevaplar çocuğun narsist kişilik geliştirmesine sebep oluyor mu sorusunu cevaplamamızı sağlayacaktır. Bu bağlamda müdahaleci tutumların yer aldığı bu faktörde katılımcıların bu yargılara katılmadıkları görülmektedir. Bu durum ise diğergamcı kişilik faktörünü destekleyerek katılımcıların patolojik narsist kişilik geliştirmediklerini ifade etmektedir.

Tabloda yer alan “Ailem her şeyin en iyisini benden bekler” yargısına katılımcıların %53,6’sı katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran oldukça yüksektir. Bir önceki faktörde yer alan ailenin çocuğun sosyal ve psikolojik gelişimini takip etmesi %56,3 (Değerveren Aile 3.yargı), yaptığı küçük hataları görmezden gelmesi %71,9 (Değerveren Aile 8.yargı) doğal olarak iyi ve başarılı olmasını istemesinden kaynaklıdır. Yani buradaki beklenti katılımcı ile ebeveynler arasında başarıya endeksli bir ilişkinin ya da başarı üzerinden kurulan bir baskının olmadığını göstermektedir. Nitekim aşağıdaki veriler bu savımızı destekler niteliktedir.

Dikkat çekici bir başka veri ise “Ailem benim başarıyı arkadaşlarımla sürekli karşılaştırır yargısına” katılımcıların %52,5’i katılmıyorum cevabını vermiş olmasıdır. Yani ailelerinin kendilerini başkaları ile karşılaştırmadığını dile getirmişlerdir. Bu cevap oldukça olumlu bir tutumdur ve çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için çok önemlidir. Değerveren Aile faktöründeki 4. yargı olan “ailem bana güvenmektedir” (%87,9) yargısına katılımın fazla oluşu da bu veriyi desteklemektedir.

Yukarıdaki yargıya paralel olarak “Ailem eğitimime ve hangi işi seçeceğime karar verir” yargısına katılımcıların %52,8’i katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Bu oran oldukça yüksek ve olumludur. Anne ve babanın çocuğun geleceği için önemli kararlarda (eğitim ve iş gibi) baskıcı ve yönlendirici olmaması çocuğun kişilik gelişimi açısından pozitif bir tutumdur. Çocuk kendi yetenek ve istekleri doğrultusunda karar verebiliyorsa bu sağlıklı bir kişilik yapılanması anlamına

gelmektedir. Aynı zamanda bu oran ailenin çocuğuna güvendiğini göstermektedir ve Değerveren Aile faktöründeki 5. yargı olan “Ailem fikirlerime değer verir” (%81,3) yargısına kesinlik düzeyinde katılım olması da bu yargıyı güçlendirerek anne babanın olumlu tutumlar sergilediğine işaret etmektedir.

Bir başka veri olan “Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım” yargısına katılımcıların %41,4’ü katılıyorum %28,2’si katılmıyorum cevabını vermiştir. Anne babanın çocuğunu önemsemiğini ve hem sosyal hem psikolojik yönden takip edip, fikirlerine değer verip, söz hakkı tanıdığını yukarıda verilen cevaplarda görmekteyiz. Dolayısıyla katılımcılar kendilerine bu kadar değer veren, emek harcayan anne babasına değer verdiğinin bir göstergesi olarak, onları memnun etmek için bu yargıyı katıldıkları, anketin uygulama safhasında da katılımcıların bu soruya cevap verirken yukarıdaki ifadeleri sözel olarak dile getirdikleri müşahede edilmiştir. Aynı şekilde “Ailemin beni daha çok sevmesi için başarılı olmaya özen gösteririm” yargısına katılımcıların %52,3’ü katıldıklarını ifade etmişlerdir. Büyük çoğunluğun başarılı olmaya özen gösterdiğini ve ailelerini üzmemek istemediklerini verdikleri cevap ile görmekteyiz. Aile içinde çocuk ve ebeveyn arasında karşılıklı bir değer vermenin söz konusu olduğunu veriler ışığında söyleyebiliriz.

Anketimizde yer alan “Ailem aşırı disiplinlidir” yargısına katılımcıların %36,9’u kararsız kalmış, %34,6’sı katılmadığını, %28,3’ü katıldığını ifade etmiştir. Oranlar birbirine yakın gözükmektedir ancak en fazla olan oran kararsızlara aittir dolayısıyla net bir yorum yapmak güçleşmektedir. Bir başka yargı olan “Ailemin benim için belirledikleri kurallar ve kalıplar vardır” yargısına katılımcıların %34,7’si katılıyorum, %33,3’ü katılmıyorum, %31,8’i ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabını vermiştir. Oranların bir önceki yargıda olduğu gibi birbirine yakın olduğu gözükmele birlikte, bu durumda bu yargıyı değerlendirmek oldukça güçleşmektedir.

Aile faktörlerinden ikincisi olan “müdahaleci aile” faktörüne ilişkin yapılan varyans analizleri sonucunda “yaşadığınız yer” ile “müdahaleci aile” arasında

anlamalı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=3,153$, $P= ,025$) (Bkz.Ek-1, Tablo 12). Verilere göre, En fazla müdahaleci aile yapısı kasaba da yaşayan ailelerde gözükmektedir. Bu durum şöyle açıklanabilir; küçük yerleşim yerlerinde toplumsal kontrol büyük şehirlere göre daha fazla olabilmektedir. Bu durum ise aile içinde anne babanın çocuğa müdahalesi ile görünür bir hal almaktadır.

SONUÇ

Narsisistik kişilik yapılanmasının aile ve çocuk bağlamında ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada ilk bölümde narsisizm üzerinde durulmuş, ikinci bölümde ise aile narsisizm ilişkisini açıklamak için ebeveyn tutumlarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde anne baba tutumlarının çocuğun kişiliğini oluşturması açısından ne gibi etkileri olduğu ele alınmıştır. Son olarak da araştırmanın metodolojisi ve çalışma kapsamında sahadan edinilen veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anne baba tutumlarının çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişimi üzerinde etkili olduğu yapılan araştırmalar sonucu kanıtlanmıştır. Anne babanın tutumu ve eylemleri, içinde yaşanılan kültürün değerlerine ve normlarına göre şekillenmektedir. Dolayısıyla herhangi bir ailenin içine doğan çocuk öncelikle çeşitli ihtiyaçlarının anne baba tarafından giderilmesine muhtaçtır. Daha sonra çocuk içinde bulunduğu kültürle yoğrulup toplumsallaşarak, kendi benliğini oluşturup kişiliğini ortaya koymaktadır. Görülen o ki aile, benliğin oluşumunda ve kişiliğin gelişiminde ilk ve en önemli toplumsal kurumdur.

Bu bağlamda anne-baba-çocuk arasındaki ilişki biçimi, çocuğun gelecekteki toplumsal ilişki biçimini belirleyen temel unsurdur. Bireyin çocukluk döneminde gördüğü, karşılaştığı, maruz kaldığı tutum ve davranışlar hayatının gidişatını belirleyen temel çizgidir. Bu durum ailenin çocuğun yaşamı üzerindeki etkisini bizlere göstermektedir. Çocuk için model olan anne babanın tutumları, çocuğun olumlu veya olumsuz sosyal davranış ve değer gelişimini belirlemektedir. Olumsuz davranış geliştiren birey bir süre sonra uyum sorunları yaşamaya başlamaktadır. Bu uyum sorunları ise davranış problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anne babanın aşırı, dengesiz, itici, olumsuz tutumları çocuğun özgüven eksikliği yaşamasına, saldırgan tavırlar sergilemesine, pasif ve çekingen tavırlara, sinirli veya duygusal tavırlara, bencil, disiplinsiz, nerede ne yapacağını bilmeyen,

güvensiz, yersiz korku besleyen, zararlı alışkanlıklar edinen bireylerin yetişmesine neden olmaktadır. Bu noktada bizim çalışmamızın bulgularından elde edilen sonuç bu durumun tam tersidir. Yani anne baba tutumları oldukça olumludur ve çocuğun kişilik gelişiminde yukarıda belirttiğimiz gibi zarar verici ve sarsıcı değildir.

Anketimizde yer alan verilere katılımcıların vermiş olduğu cevaplardan narsist kişiler olmadıklarını rahatlıkla söyleyebilmekteyiz. Katılımcılar “İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım”, “Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi mutlu hissederim”, “Arkadaşlarımla kararları benim için önemlidir”, “Grubun menfaati için kişisel çıkarlarımı feda ederim”, “Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var”, “Benim için mutluluk başkaları ile birlikte zaman geçirmektir” yargılarına oldukça yüksek oranlarda katılım göstermişlerdir. Yanı sıra anne babanın sergilediği olumlu tutumlar da bu verilerle doğru orantılıdır. “Ailem bana değer ve söz hakkı tanır”, “Ailem gösterdiğim davranış problemlerine karşı duyarlıdır”, “Ailem sosyal ve psikolojik gelişimimi yakından takip eder”, “Ailem fikirlerime değer verir”, “Ailem yaptığım küçük hataları görmezden gelir”, “Ailem bana kesinlikle şiddet uygulamaz” yargılarına katılım aynı şekilde oldukça yüksektir.

Bu veriler ışığında mevcut anne baba tutumlarının narsist kişilik yapısı geliştirmedini yani kendini büyük gören, elinde bulunan gücü karşısındaki kişiyi bastırmak için kullanan, öncelikle kendini düşünen, şöhret meraklısı, rol karmaşası yaşayan, övgü ile beslenen, eleştiriye tahammül edemeyen kişiliklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamadığı müşahede edilmiştir. Hatta bu durumun tam tersi olan diğergamcı kişiliklerin anne babanın tutumları sayesinde oluştuğunu verilen cevaplar doğrultusunda görmekteyiz. Narsisistik yargılara katılımlarda ise anne baba tutumundan ziyade mevcut eğitim sistemi, reklamlar, internet, sosyal medya, küresel trendler ve modernitenin beraberinde getirdiği çevresel faktörlerin daha belirleyici olduğu söylenebilir. Bu bağlamda narsisizm konusunun özellikle çevre faktörler açısından detaylı bir şekilde araştırılmasının son derece elzem olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, narsisizm ve narsisizmin toplumsal formasyonda yaptığı-yapabileceği tahribatlar Amerika ve Avrupa başta olmak üzere Batı toplumlarında son dönemlerin en önemli tartışma konularının biri haline gelmiştir. Elbette Türkiye de bu sorunlardan müstağni değildir. Özellikle son yıllarda yaşanan ekonomik ve toplumsal dönüşümler benzer tartışmaları Türkiye'ye de taşımıştır. Nitekim bu çalışma, söz konusu tartışmaların toplumsal gerçekliğe nasıl ve ne yönde yansıdığını tespit etmeye dönük mütevazı bir çabanın eseridir. Bu bağlamda araştırmamızdan elde edilen bulgular analitik bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda ülkemizde hali hazırda narsistik kişilik özelliği gösteren bir sosyal dokuya sahip olmadığımız görülmüştür. Elbette bu sonucun ortaya çıkmasında en büyük etki aile kurumuna aittir. Yukarıda da ifadesini bulduğu üzere ülkemiz son dönemde birçok alanda toplumsal dönüşümlere şahitlik etmiştir ve aile kurumu da bu dönüşümlerden payına düşeni almıştır. Her ne kadar yapısı ve işlevlerinde önemli dönüşümler yaşansa da Türk ailesi özellikle bir arada yaşama ve “biz” bilincinin içselleştirilmesi noktasında geleneksel formlarını ve kodlarını muhafaza etmektedir. Bu durum narsist bireylerden ziyade diğergamcı bireylerden oluşan toplumsal yapının şekillenmesine de imkan hazırlamaktadır. Bununla birlikte özellikle yeni gelen nesilde bir eğilim ve potansiyel olarak söz konusu risklerin göz ardı edilmemesi gerektiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

AKAR, Atanur (2014). **Pdr Ve Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri Ve Narsistik Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi**. Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Yüksek Lisans Programı. Mersin. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

AKIN, Ahmet ve Meryem ŞAHİN ve Mahir GÜLŞEN (2015). “Çocukluk Çağı Narsisizm Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması”, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 24, Sayfa:203-215.

AKIN, Mahmut H. (2011). **Toplumsallaşma Sözlüğü**, Konya: Çizgi Kitapevi.

ALTUNTAŞ, İsmail Hakkı (2012). **Narsisizm Vebası Üzerine**, <http://ismailhakkialtuntas.com/2012/05/02/narsisizm-vebasi-uzerine/>, (25.02.2013)

ATAY, Salim (2009). “Narsistik Kişilik Envanterinin Türkçeye Standardizasyonu”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11 / 1. Sayfa:181-196.

ATAY, Salim (2010). **Çalışan Narsist: Örgütler, Liderler, Yöneticiler ve Astarlar**, İstanbul: Namar Yayıncılık.

AYDEMİR, Mehmet Ali (2005). **Büyük Alışveriş Merkezlerinin Aile İçi Tüketim Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisi**. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Konya. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

AYDIN, Betül (2005). **Gelişim Ve Öğrenme**, İstanbul: Nobel Yayınları.

AYDIN, Mustafa (2014). **Moderniteye Dışarıdan Bakmak**, 2. Baskı, İstanbul: AçılımKitap.

BAUDRİLLARD, Jean (2004). **Tüketim Toplumu**, Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMAN, Zygmunt (2015). **Bireyselleşmiş Toplum**, Çev: Yavuz Alagon, 3. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAYHAN, Vehbi (2011). “Tüketim Toplumunda Bireyin Ontolojik Mottosu: Tüketiyorum Öyleyse Varım”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı 43, Sayfa: 221-248.

BEHARY, Wendy T. (2014). **Narsistle Ateşkes**, Çev: Melis Caner&Nihan Azizlerli, İstanbul: Psikonet Yayınları.

BERGER, L. Peter, Thomas Luckmann (2015). **Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi**, Çev: Mustafa Derviş Dereli, Ankara: Heretik Yayınları.

BİRGİN, Mustafa (2012). **Çocuk Eğitiminde Ailenin Önemi**, İstanbul: El Yayınları.

BOLATTEKİN, Alper (2014). **Anne-Babanın Bağlanma Stilleri, Anne-Baba Tutumları Ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Genel Psikoloji Bilim Dalı. İstanbul. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

BOTTOMORE, Tom (1989). **Frankfurt Okulu (Eleştirel Kuram)**, Çev: Ahmet Çiğdem, İstanbul: Ara Yayınları.

BULFINCH, Thomas (2012). **Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi**, Çev. Özgür Umut Hoşafçı, İstanbul: İnkılap Kitapevi.

CANATAN, Kadir ve Ergün Yıldırım (2011). **Aile Sosyolojisi**, 2. Baskı. İstanbul:Açılım Kitap.

DEBORD, Guy (2014). **Gösteri Toplumu**, Çev: Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent, 5. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

DEMİREL, Songül ve Ceren Yegen (2015). “Tüketim, Postmodernizm ve Kapitalizm Örgüsü”, **İlef Dergisi** 2(1) • Bahar/Spring: Sayfa:115-138, <http://ilefdergisi.org/2015/2/1/>.

DURMUŞ, Reyhan (2006). **3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. İstanbul. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

ERDOĞAN, İrfan (2003). **Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı, İstatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum**, Erk Yayınları, Ankara.

EROL, Zehra (2013). **Mükemmeliyetçi Kişilik**, İstanbul: Timaş Yayınları.

EVREN, Cüneyt (1997). **Narsisizm, İzm’ler Dizisi:12**, İstanbul: BDS Yayınları.

FEATHERSTONE, Mike (2013). **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, Çev: Mehmet Küçük, 3. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FROMM, Erich (2004). **Çağdaş Toplumların Geleceği**, Çev: A. Arıtan, ve K. H. Ökten İstanbul: Arıtan Yayınları.

FROMM, Erich (1999). **Özgürlükten Kaçış**, Çev: S. Budak, Ankara: Öteki Yayınları.

FROMM, Erich (1982). **Sevginin ve Şiddetin Kaynağı**, Çev: Y. Salman, ve N. İçren, İstanbul: Payel Yayınevi.

GIDDENS, Anthony (2014). **Modernite ve Bireysel-Kimlik**, Çev: Ümit Tatlıcan, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.

GIDDENS, Anthony (2012). **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdil, 5. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

GÜLMEZ, Neşe (2009). **Narsistik Liderlik**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim Ve Organizasyon Bilim Dalı. İstanbul. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

GÜNALP, Ayşe (2007). **Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi (Aksaray İli Örneği)**. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı. Konya. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

HAMEDOĞLU, Mehmet Ali (2009). **Örgütsel Narsisizm Düzeyine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Algıları**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı. Ankara. Basılmamış Doktora Tezi.

HASANOĞLU, Alper (2013). **İlişkilerin Günlük Hayatı**, İstanbul:Remzi Kitapevi.

HOTCHKISS, Sany (2014). **Narsistik Bir Dünyada Hayatta Kalma Rehberi**, Çev: Ahmet Bora Pekiner İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

KANTEN, Pelin (2014). “Narsistik Kişilik Özelliğinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisinde Örgüt İkliminin Düzenleyici Rolü”, **İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi**, Sayı 76.

KARAAZİZ, Meryem ve İrem Erdem Atak (2013). Narsisizm ve Narsisizmle İlgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme, **Nesne Dergisi**, Nesne, 1 (2), Sayfa:44-59. DOI: 10.7816/nesne-01-02-03.

KAYA, Alican (2010). **İlköğretim Öğrencilerinin Anne-Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi**. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi. İstanbul. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

KAYA, Mevlüt (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik Ve Benlik Gelişimindeki Rolü, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:9, Sayfa:193-204.

KEÇE, A.Cem (2011). **Sevemez Kimse Beni Benim Sevdiğim Kadar**, Ankara:Pusula Yayınevi.

- KIZILTAN**, Hakan (2006). **Narsisizm ve Psikopatolojisi**, İPM.
<http://www.psikomitoloji.com/attachments/article/79/narsisizm.makalesi.pdf>, (20.02.2013).
- KIRAZ**, Cemil (2011). **Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Narsistik Kişilik Özellikleri**. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Yüksek Lisans Programı. İstanbul. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- LASCH**, Christopher (2006). **Narsisizm Kültürü**, Çev: Suzan Öztürk ve Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat.
- LEKESİZALIN**, Ferma (2013). **Modern, Narsist ve Yaralı**, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- LOWEN**, Alexander (2013). **Narsisizm Gerçek Benliğin İnkarı**, Çev:Tamer Çetin, İstanbul:Cem Yayınevi.
- NİEDZVIECKİ**, Hal (2011). **Ben Özelim**, Çev: Sibel Erduman, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ORHAN**, Gülçin (2014). **Narsisizm Etiyolojisi Ve Dindarlıkla İlişkisi**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı. Kayseri. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZDAMAR**, Kazım (2002), **Paket Rogramlar ile İstatistiksel Veri Analizi-1**, 4. Baskı, Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- ÖZDEMİR**, Osman ve diğerleri (2012). **Kişilik Gelişimi**, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry; 4(4):566-589 doi:10.5455/cap.20120433. eISSN:1309-0674 pISSN:1309-0658.
- ÖZMEN**, Erol (2011). **Kendini Tanıma Rehberi**, 2. Baskı, İzmir: Meta Basım.
- ÖZTÜRK**, Orhan (1997). **Ruh Sağlığı Ve Bozuklukları**, İstanbul: Nobel Kitabevi
- SAYAR**, Kemal (2011). **Terapi**, 2. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.
- SAYAR**, Kemal (2012). **Ruh Hali**, 7. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- SAYAR**, Kemal (2013). **Özgürlüğün Baş Dönmesi**, 3. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- SENNETT**, Richard (2012). **Karakter Aşınması**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

SENNETT, Richard (2013). **Kamusal İnsanın Çöküşü**, Çev: Abdullah Yılmaz ve Serpil Durak. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

SOYDEMİR, Suat (2011). “Modernizmin Karanlık Yüzü: Risk Toplumu”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, cilt 3, no 2, issn: 1309-8012 (online).

ŞENDİL, Gül (2003). **Çocuk, Ergen, ve Anne Baba**, İstanbul: Çantay Yayınları.

TALU, Nilüfer (2010). Modernlik Söylemi: Endişeli Bakışlarda Modern Birey, **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:27, Sayı:2, Sayfa:141-171.

TARHAN, Nevzat (2012). **Aile Okulu**, 16. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

TİMUROĞLU, Muhammed Kürşad (2005). **İşyerinde Narsisizm Ve İş Tatmini İlişkisi: Bir Uygulama**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Erzurum. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

TİMUROĞLU, Kürşat ve Ö. Faruk İşcan (2008). İşyerinde Narsisizm ve İş Tatmin İlişkisi, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:22, Sayı: 2, Sayfa:239-264.

TUZGÖL, Meliha (1998). **Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı. Ankara. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

TWENGE, Jean M. (2009). **Ben Nesli**, Çev:Esra Öztürk, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

TWENGE, Jean M. ve W. Keith Campbell (2010). **Asrın Vebası: Narsisizm İleti**, Çev: Özlem Korkmaz, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

USLU, Ramazan (2012). “Çocuklarımızın Özgüven Geliştirmeye Mi Yoksa Narsisist Kişiliğe Mi İhtiyacı Var?”, **Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı 18-19 Mayıs**, Yayına Haz: Doç.Dr. Dolunay Şenol Sıtkı Yıldız Talat Kıymaz Hasan Kala, Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Sayfa:229-240.

YAMAN, Erkan ve Miray Özözen Danacı ve Nuray Eran (2015). “Çocuk Narsisizmi İle Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Pside Psikolojik Danışma Ve Eğitim Dergisi**, 1(2), Sayfa:12-21.

YAVUZER, Haluk (2013). “**Yaygın Anne- Baba Tutumları**” Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları içinde, Editör: Nuray Türkyılmaz Catic, İstanbul: Timaş Yayınları, 13-29.

ZEL, Uğur (2001). **Kişilik ve Liderlik**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK-1 TABLOLAR

Tablo 1 Yaş ve Narsisistik Kişilik Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	927,378	3	309,126	3,127	,025
Gruplar dahilinde	54472,622	551	98,861		
Toplam	55400,000	554			

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çoklu Karşılaştırma (Tukey HSD Testi)
18-20	184	501,3761	8,89616	27 ve daha fazla*
21-23	223	498,6676	10,22636	
24-26	124	500,7684	10,90742	
27 ve daha fazla	24	497,8602	9,64531	
Toplam	555	500,0000	10,00000	

Not: (*) 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2 Cinsiyet İle Narsisistik Kişilik Faktörü Arasındaki İlişki (Ortalamalar ve T-Testi Sonuçları)

	N	Ortalama	Standart Sapma	F	Sig.
Erkek	271	500,3210	10,81305	4,501	,034
Kadın	284	499,6937	9,16602		

	Ortalamaların Eşitliği için T-testi						
	t	sd	Sig. (2-tailed)	Ortalama Farkı	Standart Hata Farkı	Farkın %95 Güven Aralığı	
						Alt	Üst
Varyanslar eşit sayıldığında	,738	553	,461	,62722	,84953	-1,04149	2,29593
Varyanslar eşit sayılmadığında	,735	529,635	,462	,62722	,85281	-1,04808	2,30251

Tablo 3 Şuan Yaşadığınız Ev ve Narsisitik Kişilik Faktörü Arasındaki İlişki
(Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	2510,179	6	418,363	4,327	,000
Gruplar dahilinde	52882,724	547	96,678		
Toplam	55392,903	553			

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çoklu Karşılaştırma (Tukey HSD Testi)
apartman dairesi	333	499,1905	10,22009	
müstakil bahçeli	95	499,7156	8,14281	
müstakil bahçesiz	20	499,9943	6,28061	
site	58	499,6815	8,80292	
özel güvenlikli site	18	504,2713	11,98907	
villa	4	506,2185	12,96375	
yurt	26	508,3098	12,42312	apartman dairesi*
Toplam	554	500,0048	10,00840	

Not: (*) 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir

Tablo 4 Anne Eğitim Durumu ve Narsisistik Kişilik Faktörü Arasındaki İlişki
(Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	1266,675	5	253,335	2,589	,025
Gruplar dahilinde	53527,405	547	97,856		
Toplam	54794,080	552			

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çoklu Karşılaştırma (Tukey HSD Testi)
ilkokul	587	499,9727	10,00604	
ortaokul	281	498,7396	8,81835	
lise	78	502,4173	10,95021	
önlisans	126	501,2368	10,93251	
lisans	16	502,9918	10,40217	Ortaokul*
lisans üstü	48	499,3814	10,91431	
Total	4	501,6240	10,94002	
Toplam	553	500,0269	9,96316	

Not: (*) 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir

Tablo 5 Annenin Mesleği İle Narsisistik Kişilik Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	1281,341	8	160,168	1,616	,117
Gruplar dahilinde	54118,659	546	99,118		
Toplam	55400,000	554			

Tablo 6 Babanın Mesleği İle Narsisistik Kişilik Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	933,197	8	116,650	1,168	,317
Gruplar dahilinde	54152,399	542	99,912		
Toplam	55085,596	550			

Tablo 7 Şuan Yaşadığınız Ev ve Diğergamcı Kişilik Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	2358,321	6	393,054	4,076	,001
Gruplar dahilinde	52742,468	547	96,421		
Toplam	55100,789	553			

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çoklu Karşılaştırma (Tukey HSD Testi)
apartman dairesi	333	500,9495	9,42479	
müstakil bahçeli	95	498,5694	10,47859	
müstakil bahçesiz	20	503,5871	8,96353	Yurt*
site	58	499,0392	11,53838	
özel güvenlikli site	18	499,5677	6,81153	
villa	4	498,6071	2,15231	
yurt	26	492,2984	10,97801	
Toplam	554	499,9688	9,98197	

Not: (*) 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir

Tablo 8 Yaşadığınız Alanda/Apartmanda Komşularınızla Birlikte Zaman Geçirme Sıklığınız ve Değerveren Aile Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	988,226	4	247,057	2,486	,043
Gruplar dahilinde	57745,507	581	99,390		
Toplam	58733,734	585			

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çoklu Karşılaştırma (Tukey HSD Testi)
haftada bir gün	118	499,2570	9,27694	
haftada 2 veya daha fazla	127	502,2934	9,17868	Hiç*
2 haftada bir	48	499,0240	10,20745	
ayda bir	264	499,7002	10,50174	
hiç	29	497,4696	10,62115	
Total	586	500,0072	10,01996	
Toplam				

Not: (*) 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir

Tablo 9 Yetiştirdiğiniz Yer ve Müdahaleci Aile Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	935,682	3	311,894	3,153	,025
Gruplar dahilinde	57864,318	585	98,913		
Toplam	58800,000	588			

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çoklu Karşılaştırma (Tukey HSD Testi)
köy	73	499,1665	9,20260	
kasaba	24	503,6834	9,37336	Köy*
ilçe	135	501,6755	10,47256	
il	357	499,2892	9,92240	
Total	589	500,0000	10,00000	
Toplam				

Not: (*) 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir

Tablo 10 Kaç kardeşsiniz ve Değerveren Aile Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	225,059	5	45,012	,448	,815
Gruplar dahilinde	58574,941	583	100,472		
Toplam	58800,000	588			

Tablo 11 Yaşadığınız evde siz dahil kişi sayısı ve Değerveren Aile Faktörü Arasındaki İlişki (Varyans Analizi)

	Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın Karesi	F	Sig.
Gruplar arasında	948,405	9	105,378	1,054	,396
Gruplar dahilinde	57299,627	573	99,999		
Toplam	58248,032	582			

EK-2 ANKET

Değerli Katılımcı;

Bu anket, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanan “*Narsisistik Kişilik Yapılanmasının Aile ve Çocuk Bağlamında İncelenmesi*” başlıklı yüksek lisans tezinin saha araştırmasına yönelik sorularını içermektedir. Hiçbir soruyu boş bırakmamanız ve bütün sorulara içtenlikle cevap vermeniz çalışmanın bilimselliği açısından çok önemlidir. Cevaplandırmayı rahat yapabilmeniz için **kimlik bilgileriniz istenmemektedir**. Soruları cevaplarken işaretleyeceğiniz seçeneğin üzerine (X) işareti koymanız yeterli olacaktır. Her bir soru için tek seçenek işaretleyiniz.

Katkınız için teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi Fatma Betül BATTAL

Aşağıdaki ifadeler ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

NOT: Aşağıda verilen cümlelerden,

Kesinlikle Katılmadıklarınız için 1’i

Katılmadıklarınız için 2’yi

Ne Katılıyor ne de Katılmıyorsanız 3’ü

Katıldıklarınız için 4’ü

Kesinlikle Katıldıklarınız için 5’i işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1 Rekabet doğanın kanunudur.	1	2	3	4	5
2 İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa gurur duyarım.	1	2	3	4	5
3 Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi mutlu hissedirim.	1	2	3	4	5
4 Bir işi benden daha iyi yapan birisini görünce kendimi gergin hissedirim.	1	2	3	4	5
5 Başarı hayattaki en önemli şeydir.	1	2	3	4	5
6 İşlerin yapılmasında başkalarına nadiren ihtiyaç duyarım.	1	2	3	4	5
7 Emirlere uymaktan rahatsız olmam.	1	2	3	4	5
8 Başkaları ne düşünürse düşünsün kendi bildiğimi okurum.	1	2	3	4	5

9 Arkadaşlarımın kararları benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
10 Grubun menfaati için kişisel çıkarlarımı feda ederim.	1	2	3	4	5
11 Başkalarından öğrenebileceğim çok şey var.	1	2	3	4	5
12 Benim için mutluluk başkaları ile birlikte zaman geçirmektir.	1	2	3	4	5
13 Kendi zayıf yönlerimi diğer insanlarla paylaşmam.	1	2	3	4	5
14 Diğer insanlardan onları küçümsediğim ve aşağıladığım yönünde tepkiler alırım.	1	2	3	4	5
15 Eleştiriye hiç tahammülüm yoktur; eleştirildiğim zaman tepki veririm.	1	2	3	4	5
16 İsteddiğimi elde etmek için her yola başvururum.	1	2	3	4	5
17 Kendileri hakkında alçakgönüllü olan insanlara saygı duyarım.	1	2	3	4	5
18 Bir ortamda sürekli bir kişinin konuşmasından rahatsızlık duymam.	1	2	3	4	5
19 Başka insanların sadece kendi çıkarlarını düşünmesini yadırgamam.	1	2	3	4	5
20 Bir ortamda kendini öven insanlardan rahatsızlık duymam.	1	2	3	4	5
21 İyi bir lider olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
22 Oyun oynarken yenilmekten hiç hoşlanmam.	1	2	3	4	5
23 Güç sahibi olmak benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
24 Yeni moda ve heveslere öncülük etmeyi severim.	1	2	3	4	5
25 Dünyayı ben yönetsem, dünya çok daha iyi bir yer olurdu.	1	2	3	4	5
26 İnsanları istediğim her şeye inandırabilirim.	1	2	3	4	5
27 Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde.	1	2	3	4	5
28 Aynada kendimi seyretmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5
29 Vücutumla hava atmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
30 Bana iltifat edilmesinden hoşlanırım.	1	2	3	4	5
31 Özel biri olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5

32 Bir gün yaşam öykümün yazılmasını arzu ederim.	1	2	3	4	5
33 Sosyal paylaşım sitelerinde takip edilmek ve beğenilmek hoşuma gider.	1	2	3	4	5
34 Herkesin gözünün üzerinde olduğu çok ünlü biri olmak isterdim.	1	2	3	4	5
35 Ailemin beni övmesi hoşuma gider.	1	2	3	4	5
36 Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım	1	2	3	4	5
37 Ailem benim başarıyı arkadaşlarımla sürekli karşılaştırır.	1	2	3	4	5
38 Ailemin beni daha çok sevmesi için başarılı olmaya özen gösteririm.	1	2	3	4	5
39 Ailem aşırı disiplinlidir.	1	2	3	4	5
40 Ailem aşırı koruyucudur.	1	2	3	4	5
41 Ailem bana güvenmektedir.	1	2	3	4	5
42 Ailem sosyal ve psikolojik gelişimimi yakından takip eder.	1	2	3	4	5
43 Ailem gösterdiğim davranış problemlerine karşı duyarlıdır.	1	2	3	4	5
44 Ailem güzel ve faydalı işler yaptığımda beni över.	1	2	3	4	5
45 Annem ve babam arasında söz ve davranış birliği vardır.	1	2	3	4	5
46 Ailem eğitimime ve hangi işi seçeceğime karar verir.	1	2	3	4	5
47 Ailem bana değer verir ve söz hakkı tanır.	1	2	3	4	5
48 Ailemin benim için belirledikleri kurallar ve kalıplar vardır.	1	2	3	4	5
49 Ailem her şeyin en iyisini benden bekler.	1	2	3	4	5
50 Ailem bana kesinlikle şiddet uygulamaz.	1	2	3	4	5
51 Ailem fikirlerime değer verir.	1	2	3	4	5
52 Ailem yaptığım küçük hataları görmezden gelir.	1	2	3	4	5
53 Ailemde herkesin sorumlulukları bellidir.	1	2	3	4	5

DEMOĞRAFİK ÖZELLİKLER**1.Yaşınız?**

1	18-20	2	21-23
3	24-26	4	27 ve Daha Fazla

2.Cinsiyetiniz ?

1	Bay	2	Bayan
---	-----	---	-------

3. Medeni Durumunuz?

1	Bekar	2	Evli
3	Eşinden Ayrı	4	Eşi Vefat Etmiş

4. Eğitim Durumunuz?

1	İlkokul	2	Ortaokul
3	Lise	4	Önlisans
5	Lisans	6	Lisans üstü/Doktora

5. Şuan Yaşadığınız Ev?

1	Apartman Dairesi	2	Müstakil Bahçeli	3	Müstakil Bahçesiz
4	Site	5	Özel Güvenlikli Site	6	Villa
7	Yurt				

6.Yaşadığınız Alanda/Apartmanda Komşularınızla**Birlikte Zaman Geçirme Sıklığınız?**

1	Haftada Bir Gün	2	Haftada 2 Veya Daha Fazla
3	2 Haftada Bir	4	Ayda Bir
		5	Hiçbir Zaman

7. Anne Eğitim Durumu?

1	İlkokul	2	Ortaokul
3	Lise	4	Önlisans
5	Lisans	6	Lisans Üstü/Doktora

8. Baba Eğitim Durumu?

1	İlkokul	2	Ortaokul
3	Lise	4	Önlisans
5	Lisans	6	Lisans üstü/Doktora

9. Annenin Mesleği?

1	Ev hanımı	2	Eğitimci
3	Memur	4	Profesyonel(Avukat,Doktor,Mühendis
5	İşçi	6	Emekli
7	Küçük Esnaf	8	Tüccar -İş Kadını
		9	Diğer (yazınız).....

10. Babanın Mesleği?

1	İşsiz	2	Eğitimci
3	Memur	4	Profesyonel(Avukat,Doktor,Mühendis)
5	İşçi	6	Emekli
7	Küçük Esnaf	8	Tüccar -İş Adamı
		9	Diğer (yazınız).....

11. Kaç Kardeşiniz?

1	Tek Çocuk	2	2 Kardeş
3	3 Kardeş	4	4 Kardeş
5	5 Kardeş	6	6 Kardeş Ya da Daha Fazla

12. Yetiştiginiz Yer?

1	Köy	2	Kasaba
3	İlçe	4	İl

13. Aile Geliri?

1	500-900 Tl	2	901- 1500 Tl
3	1501-2000 Tl	4	2001-3000 Tl
5	3001-5000 Tl	6	5000 Tl Ve Daha Fazlası

14. Yaşadığınız Evde Siz Dahil Kişi Sayısı? Lütfen Yazınız.....Kişi.

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı, 1989 yılında Adana'da doğdu. 2007 de Ankara da lise eğitimini tamamladıktan sonra, 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümüne girdi ve 2012 yılında mezun oldu. Aynı yıl aynı üniversitede formasyon eğitimini tamamladı. 2012 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında yüksek lisansa başladı. 2013-2015 eğitim-öğretim döneminde Ankara da özel eğitim okulunda ücretli öğretmenlik yaptı. 2015-2016 eğitim-öğretim döneminde ise Ankara da özel bir kolejde rehber öğretmen olarak çalıştı.

betul.battal@hotmail.com